

GATS ve Kamu Hizmetleri^(*)

Gökhan GÜNAYDIN- Kamu Yönetimi Uzmanları Derneği (KAYUD)'un düzenlemiş olduğu "*GATS ve Kamu Hizmetleri*" paneline hoş geldiniz.

KAYUD, temel olarak Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı (KYUP)'dan mezun arkadaşlarımızın kurduğu bir dernektir. 1984'ten bu yana varlığını sürdüren KAYUD, bugünlerde kurumlaşma adına önemli adımlar atıyor.

Sevinçle belirtmek isterim ki, Türkiye kamu yönetimi alanında giderek kendine önemli bir yer açan ya da içine doğduğu boşluğu hergün daha bir yetkinlikle dolduran, "*Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*"nin dokuzuncu sayısını panelimiz öncesinde çıkarmış bulunuyoruz. Bunun yanında KAYUD artık internet ortamından da ulaşılabilir bir yapıya ulaştı. Derneğin web sayfası hazırlıkları tamamlandı ve ziyarete açıldı.

KAYUD, temel olarak Türkiye kamu yönetiminin ulusal gereksinimlere uygun bir şekilde yapılandırılması için uzmanlık bilgisi sunma ve kamuoyunu aydınlatma işlevini taşıyor.

Günümüzde Türkiye'de kamu yönetimi alanında "reformlar gerçekleştiriliyor(!)". IMF, Dünya Bankası, OECD gibi kuruluşların "danışmanlığında" yürütülen çalışmalar, "merkez" in yapılanma gereksinimlerine yanıt ver-

^(*) Kamu Yönetimi Uzmanları Derneği (www.kayud.org.tr) tarafından 17 Nisan 2002 tarihinde gerçekleştirilen etkinliğin bant çözümleridir. Katılımcılar kendilerine ait bölümleri düzeltmişlerdir.

me kaygısına odaklanması bakımından, 1950'den başlayan ancak 1980'li yıllarda nitelik değiştiren "idari reform"ların devamı niteliğinde. Ancak itiraf etmek gerekir ki, bu yeni dalga çok daha radikal ve kalıcı sonuçlar üretme potansiyeline sahip. Kamu yönetimi alanında yapılan değişimler, aslında "kamu hizmeti", "yurttaş" kavramlarının içeriklerinin boşaltılması ve kurgulamanın, "şirket tarafından sunulan ve müşterinin yararlanacağı hizmetler" biçimine taşınması esasında yürüyor. Bu niteliği ile de "reformlar", yurttaşın yaşam alanlarını giderek daha fazla daraltıyor. KAYUD, olan biteni bilgisi dahiline almaya ve bildiğini paylaşmaya çalışıyor. Başka bir deyişle, süreci deşifre edip ulus yararına müdahil olmak, KAYUD'un asal amacıdır. "GATS ve Kamu Hizmetleri" panelinin bu amaca hizmet etmesini diliyor ve KAYUD Yönetim Kurulu adına tüm dostlarımıza teşekkür ediyoruz. GATS'a ilişkin tanıtım sunumu için Dr. Ekrem Kutbay'ı kürsüye davet ediyorum.

Ekrem KUTBAY- Değerli konuklar, merhaba. Size GATS konusunda kısa bir sunum yapacağım. TODAİE'ye gelene kadar benim bilgilerim GATT'a kadardı; GATS'ı burada öğrendim. GATS'ı, Türkiye'nin çok tartışmadığı bir anlaşma olduğunu düşünüyorum. GATS'ın tüm sektörlerde tüm ayrıntılarına kadar neyi alıp neyi verdiğini çok iyi görmek gerekiyor. İzinizle sunumuma başlıyorum.

Öncelikle DTÖ Eski Genel Başkanı Renato Ruggiero'nun bir sözüyle başlamak istiyorum. Ruggiero diyor ki: *"Korkarım ki şu anda ne hükümetler neyin altına imza attıklarının, ne de şirketler neler kazandıklarının farkında değil."*

GATS'ın başlangıcı GATT'a kadar gidiyor. 30 Ekim 1947'de GATS anlaşması imzalandı ve 10 Ocak 1948'de yürürlüğe girdi. GATT'tan GATS'a gelene kadar yapılan bir seri görüşme var: 1948 Cenevre, 1948 Annency, 1949 Torquay, 1956 Cenevre ve 1960-61 Dillon görüşmeleri. Daha sonra turlar halinde sırasıyla 6. Kennedy turu (Cenevre'de), 7. Tokyo turu ve en son Uruguay turuyla birlikte GATS anlaşmasında imza sürecine gelinmiştir.

Uruguay Roundu'na 125 ülke katılmış ve Uruguay görüşmeleri 97 ay sürmüştür. DTÖ, GATS anlaşmasıyla oluşan bir kuruluştur ve 1 Ocak 1995'te kurulmuştur. 2002 yılı itibarıyla 144 üye devlet bulunmaktadır. Merkezi İsviçre'nin Cenevre kenti, bütçesi 2002 yılı itibarıyla 143 milyon İsviçre frangıdır. 550 çalışanı vardır. Genel Sekreteri şu anda Mike Moore'dur. DTÖ amaçlarını şöyle özetlemek mümkündür:

"Hayat standartlarını yükseltmek, istihdam sağlamak, reel gelirleri artırmak, dünya kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma hedefini en iyi şekilde sağlayacak şekilde kullandırmak, gelişme yolundaki ülkelerin dünya ticaretinden pay almalarını sağlamak, ayrımcı muameleyi ortadan kaldıracak anlaşmalar yapmak, uygulanabilir ve kalıcı çoktarafli ticareti geliştirmek."

GATS, 15 Nisan 1994'te Fas'ın Marakeş kentinde Uruguay Round görüşmelerinin sonuç belgesi olarak imzalandı ve temel olarak uluslararası hizmet ticaretindeki temel ilke kavram ve kuralları ortaya koyan bir anlaşma oldu.

DTÖ'nün kuruluşundan sonra 4 toplantısı var. Bunlar da; Singapur, Cenevre, Seattle ve Doha'dır. Özellikle Seattle görüşmelerini küreselleşme karşıtı toplantılarla da biliyoruz. Şiddet eylemleriyle döneme damgasını vurmuştur. 4 toplantının temeldeki amacı ve bu görüşmelerde vurgulanan ticarete koruyucu mekanizmaların tamamıyla kaldırılmasıdır. Marakeş anlaşmasının içeriğinde 4 metin vardır. Bunları şöyle gösterebiliriz:

- Mal ticaretinde çok tarafli anlaşmalar,
- GATS ve ekleri,
- Ticaretle birlikte fikri mülkiyet anlaşması (TRIP)
- DTÖ'nün kurulması

GATS bir "hizmet ticareti" anlaşması olduğu için, kendine özgü bir "hizmet" tanımı vardır. Bu tanım GATS metinlerinde şöyle yazılmaktadır:

"Resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmetler dışında kalan her sektördeki hizmeti kapsar."

Resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmet; ticari amaç dışında bir ya da daha fazla hizmet sunucusuyla rekabet etmeksizin sunulan hizmet"tir. Yani resmi otorite ile özel sektör, bu sözcüklerle tamamen birbirinden ayrılmaktadır.

GATS'ın üç temel ilkesi vardır. Bunlar;

- Pazara giriş,
- Milli muamele
- En çok kayrılan ülke ilkesi.

Bunları teker teker açıklayacak olursak; **pazara giriş**, "herhangi bir diğer üyenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına listesinde belirtilen koşul ve sınırlamalar altında sağlanandan daha kötü şartları haiz bir uygulamada bulunamayacağıdır."

Milli muamele; "pazarda yerli ve yabancı ayrımı yapmama" prensibidir.

En çok kayrılan ülke ise, "herhangi bir diğer üye ülkenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına diğer bir ülkenin hizmet sunucularına daha az kayırcı bir uygulamayı derhal ve koşulsuz olarak uygulaması"dır.

GATS sektörlerini tanımlamak gerekirse, 12 temel sektörde GATS hizmet vermektedir:

Mesleki hizmetler, müteahhitlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, mali hizmetler, ulaştırma hizmetleri, haberleşme hizmetleri, dağıtım hizmetleri, çevre, sağlık ve sosyal hizmetler, eğlence, kültür ve spor hizmetleri, turizm ve diğer hizmetler sektörü.

GATS anlaşması bu hizmetleri sınıflarken 4 hizmet biçiminden söz etmektedir. Bunlar da;

- Sınır ötesi hizmet ticareti,
- Yurt dışında tüketim,
- Ticari varlık kurma ve
- Gerçek kişilerin dolaşımı'dır.

GATS'ın önemli parametreleri de taahhüt ve delegasyon listeleridir ve GATS anlaşmasının temel iki eksenini oluştururlar. Taahhüt listeleri biraz önce belirttiğimiz pazara giriş ve milli muamele ilkeleri temel alınarak düzenlenir.

Sektör-Alt Sektör	Biçim (Mode)	Pazara Giriş Koşulları	Milli Muamele Koşulları
8. SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER			
A. Hastane hizmetleri (9311)	1	Kapalı	Kısıtlama yok
	2	Kısıtlama yok	Kısıtlama yok
	3	Yabancılar Sağlık Bakanlığının izniyle özel hastane kurabilirler.	Kısıtlama yok
	4	Kapalı	Kapalı

- 1- Sınır ötesi hizmet ticareti,
- 2 - Yurt dışında tüketim,
- 3 - Ticari varlık kurma,
- 4 - Gerçek kişilerin dolaşımı.

Pazara giriş, GATS tarafından belirlenmemiş pazara giriş engellerini yasaklayarak tüm hizmetlere ve hizmet sunucularına aynı koşulların uygulanmasını; milli muamele ise, yerli ve yabancılara aynı koşulların uygulanmasını gerektiriyor. Bir taahhüt örneği göstermek gerekirse ki bu Türkiye’de sağlıkta verdiği taahhütleri göstermektedir:

Tablo ile bir taahhüt listesi örneğini somutlarsak; Birinci madde gereği "Hastane hizmetleri" kapalı ve kısıtlama yok, ikinci madde gereğince kısıtlama yok.

Üçüncü madde önemli, bu ticari varlıkla ilgili. Buna göre yabancılar Sağlık Bakanlığı izniyle özel hastane kurabilecekler.

4. Madde, gerçek kişilerin dolaşımı "kapalı".

Türkiye’deki bugün varolan ulusal sağlık mevzuatı, yabancı kökenli kişilerin Türkiye’de sağlık sektöründe çalışmalarını yasaklıyor.

Diğer bir örnek deregülasyon listesidir. Deregülasyon listesi direkt olarak en çok kayrılan ülkeyi hedef almaktadır. Hiçbir üye, bu anlaşmada kapsanan önlemlerle ilgili olarak ülke ve hizmet sunucularını hiçbir şekilde kayıramaz. Deregülasyon listesinin anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren listelenmesi gerekiyor. Listelerin yoğunluğu o ülkenin tam rekabete açık olmadığını gösteriyor ve uluslararası hizmet ticareti listesinde bu ülkelerin kredi limitleri düşük. İdeal olan bu listenin hiç bulunmaması.

Sektör veya Alt Sektör	Madde 2’ye Aykırı Önlem			
Mesleki Hizmetler	Eğer bir yabancı ülke, kendi sınırları içinde Türk vatandaşlarının sanat icra etmelerine ve hizmet üretmelerine karşı koşullar koyarsa, bu ülke vatandaşlarının Türkiye’deki benzer faaliyetleri yasaklanabilecektir.	Bütün ülkeler	Belirsiz	Türk vatandaşlarının diğer ülkelerdeki faaliyetlerini eşit koşullarda sürdürebilmeleri için uygun ortam yaratılabilmesi.

Yukarıdaki tablo, Türkiye’deki mesleki hizmetlerdeki deregülasyon listesinin bir örneğidir. Bu da GATS anlaşmasından alınmıştır. Meslek veya alt sektör, mesleki hizmetleri tanımlıyor, madde 2’ye aykırı tanım; yani en çok kayrılan ülke, eğer bir yabancı ülke kendi sınırları içinde Türk vatandaşlarının sanat icra etmelerine ve hizmet üretmelerine karşı koşullar ko-

yarsa, bu ülke vatandaşlarının Türkiye'deki benzer faaliyetlerinin yasaklanacağını öngörüyor.

Tüm ülkelere bu tedbiri Türkiye uyguluyor, deregülasyon süresi ise belirsiz ve sonra istisnalarla ilgili bir başlık var. Türk vatandaşlarının diğer ülkelerdeki faaliyetlerini eşit koşullarda sürdürebilmeleri için konmuş bir istisna.

Ben burada kısaca şundan söz etmek istiyorum. Bugün GATS anlaşmasına genel olarak ülkeler bazında baktığımızda Türkiye düzeyindeki ülkelerin GATS'taki hizmet taahhütlerini % 18 gibi bir oranda görüyoruz. Türkiye'nin tüm sektörlerdeki verdiği taahhüt oranı ise % 46'dır. Bu gelişmiş ülkelerin düzeyindedir.

Buradan Türkiye'nin GATS ve GATS'la olan ilişkisine kısaca değinecek olursak; Türkiye GATS'a 1950-51 yılındaki Torquay görüşmeleriyle katılmıştır. 12 Mayıs 1988 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla GATS anlaşması Türkiye'de uygulanmaya başlamıştır. Resmi Gazete'de 30 Temmuz 1988 tarih ve 88/3447 sayılı karar olarak yayınlanmış ve GATS'a ise anlaşmanın kurulduğu anda itibaren zaten turlara katılan ülke olması nedeniyle taraf olarak imza atmıştır. DTÖ kuruluş anlaşması da 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Mükerrer Resmi Gazete'de, 3 Şubat 1995 tarih ve 95/3525 sayılı Bakanlar Kurulu kararı olarak yayınlanmıştır.

Türkiye'nin GATS'a verdiği taahhüt sektörü 8 tanedir. Bunlar mesleki hizmetler, müteahhitlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, mali hizmetler, ulaştırma hizmetleri, sağlık ve sosyal hizmetler, çevre, hizmetleri ve haberleşme hizmetleri şeklindedir. Kalan dört sektörde Türkiye'nin henüz bir taahhüdü yoktur.

GATS'la ilgili internet siteleri aşağıdadır. GATS'ın lehinde ya da aleyhinde tüm görüşlere buralardan ulaşmak mümkündür.¹

Birgül AYMAN GÜLER- Değerli arkadaşlar, değerli konuklar hoş geldiniz. Panelistlerimizi davet ediyorum: Sayın **Prof. Dr. İzzettin Önder**; Sayın **Figen Şengünlü** (Hazine Müsteşarlığı), Sayın **Feridun Duyguluer** (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), Sayın **Dr. Onur Karahanoğulları** (A.Ü. SBF) ve Sayın **Tezcan Abay** (TMMOB) adına bizimle beraber olacaklar.

---

¹ GATS ile ilgili internet siteleri: www.wto.org; www.worldbank.org; www.hazine.gov.tr; www.gatswatch.org; www.antimai.org; www.canadians.org; www.panda.org; www.savethechildren.org.uk; www.wdm.org.uk

Toplantımızın temel sorunu şu: Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS), kamu hizmetleri üzerinde nasıl bir etki yapar? Bu anlaşmanın, genel olarak hizmetler sektörü üzerindeki etkileri önemlidir; ancak KAYUD için özellikle önemli olan, bu anlaşmanın kamu hizmetleri bakımından doğuracağı sonuçları aydınlığa kavuşturabilmektir.

Paneli, 20'şer dakikalık konuşma turuyla başlatacağız, sonra soru-yanıt temelinde tartışma yapacağız ve 17.30'da mütevazı bir kokteylde dinlenme ve söyleşi olanağından yararlanarak etkinliği kapatacağız.

Konuyu doyurucu bir bütünlük içinde ortaya koyabilmek amacıyla, sunuş sıralamasında küçük bir değişiklik yaptık. Dr. Onur Karahanoğulları ile başlayacağız, Karahanoğulları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde görev yapıyor. "*Kamu Hizmeti*" başlıklı son derece etkileyici doktora tezi, kitap olarak yayımlanmış bulunuyor. 20 dakikalık ilk sunuş için Onur'u "*kamu hizmeti nedir; kamu hizmeti, GATS bağlamında nasıl değerlendirilebilir*" konusunda görüşlerini paylaşmak üzere davet ediyorum.

Onur KARAHANOGULLARI- Konumuz "*Kamu Hizmetleri ve GATS*". Ben ağırlıklı olarak kamu hizmetlerini ele almaya ve 20 dakika içinde zaman kalırsa biraz da GATS'a değinmeye çalışacağım.

Kamu hizmetlerine ilişkin neler söylenebilir, kamu hizmetleri nasıl tanımlanabilir? Kamu hizmetlerini teker teker sayma ve somut faaliyetlerin kamu hizmeti olup olmadığını saptamaya çalışma yanılığısı var, bundan kurtulup genel ve soyut bir tanım vermek gerekir.

Kamu hizmetlerini anlama amaçlı üç temel yaklaşım saptanabilir. Birincisi kamu hizmetlerini iktisadi bir nesnellik olarak tanımlayan kamu maliyecilerinin, -kamu ekonomisi alanı da açmışlardı bir zamanlar- kamu economicilerinin, genel olarak economicilerin yaklaşımıdır. Bunlar "*kamu malları*" ve "*özel mallar*" şemalandırması yapıyor ve kamu hizmetlerini de esas olarak kamu mallarına hasrediyorlar. Çok da iddialı bir yaklaşım. Anayasal iktisat alanında çalışan Vural Savaş, hukukçuların bulunduğu toplantılarda, zaman zaman hukukçularla dalga geçer; "*biz çözdük kamu hizmeti konusunu siz neyi tartışıyorsunuz*" diye.

Bu yaklaşım, malların "*doğası*"na atıf yapmaktadır; malların tarih dışı bir "*doğası*" yoktur. Her kavram gibi malların doğasına ilişkin kavramlar da tarihsel dönemlere göre değişebilir. Nitekim bu alana ilişkin kitaplarda bir dönem için salt kamusal mal örneği sayılan televizyon yayınları, yollar, de-

niz fenerleri ve aklıma gelmeyen diğer şeyler, günümüzde artık pazarlanabilen, yani fiyatını ödemeyenin dışlanabileceği mallar haline dönüşmüş durumdadır. Yani piyasa, mekanizmalarını geliştirmektedir. Bu iktisadi yaklaşımın temel mantığı, piyasa tarafından kavranamama, yani dışsallıklar ya da ödemeyenin faydadan dışlanamaması, doğal tekel, vs. nedeniyle piyasa tarafından kavranamayan malları "kamusal" olarak nitelemedir. Tarihselliği gözden kaçırıp malların doğasına atıf yapan bu yaklaşım bence çıkmazdadır ve açıklayıcı değildir.

Bir diğer yaklaşım, hukukçuların egemen olduğu yaklaşımdır. Buna göre, "*kamu hizmetleri, yasa koyucunun kamu hizmeti olarak adlandırdığı faaliyetler*" dir.

Bu da sorunludur. Devlete bir kuruculuk, salt bir kuruculuk tanımaktadır. Devlet, istediği alanı kamu hizmeti olarak kurabilecek, tanımlayabilecektir. Bir de şöyle somut, sakıncalı bir sonucu bulunmaktadır: Genelde, kamu hizmeti olarak gerçekleşen, yaşamda kamu hizmeti olarak gördüğümüz hizmetler, yasalarda açıkça kamu hizmeti olarak nitelenmemiştir. Örneğin, polis, güvenlik hizmeti, kamu hizmetidir, ama yasasında "*polis faaliyeti, kamu hizmetidir*" denmemiştir.

Kamu hizmetini anlamaya yönelik bir diğer yaklaşım ise, siyaset bilimcilerin yaklaşımıdır. Hukuk alanına fazla taşınmamıştır. Ama siyaset bilimi devletin görevleriyle uğraştığı için böyle bir yaklaşımdan bahsedilebilir. Siyaset biliminde devletin görevleriyle ilgili söylenebilecek her şey aslında idare hukukunda, iktisatta, kamu hizmetine ilişkin çerçeveyi de oluşturabilir.

Hukuk ve siyaset bilimi arasında kalan bir düşünürün, Duguit'nin, yüzyılın başında oluşturduğu bir yaklaşım vardır. Duguit kamu hizmetini, toplumsal dayanışma ile açıklamaktadır. Ama hukukçular üzerinde fazla bir etkisi olmamıştır. Hukukçular diyorlar, zira, kamu hizmeti, hep hukukçular tarafından çalışılan bir alandır ve siyasetteki sonuçları da bunun üzerinde ortaya çıkmaktadır. Duguit'nin hukukla siyaset bilimini birleştirme, toplumbilimi birleştirme çabası pek etkili olmamış ve hukukta egemen yaklaşım, kamu hizmetini belirleyen yasa koyucunun iradesi olduğu görüşünden oluşmuştur.

Şimdi ben farklı bir yaklaşım geliştirmeye çalışıyorum ve şöyle diyorum tanım olarak: "**Kamu Hizmeti**, devlet tarafından, piyasanın işleyiş kurallarından belirli oranlarda bağımsız kılınarak üstlenilen, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretim faaliyetleridir." Biraz uzun, bir teker-

leme gibi oldu. *"Piyasanın işleyiş kurallarından bağışık kılınmış olma"*, *"devlet tarafından üstlenilmiş olma"*, *"toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretimi olma"*, bunlar kamu hizmetinin unsurlarıdır.

Devletin iradesine yer veriyorum ama, devletin iradesinin keyfi biçimde ortaya çıkmadığını da söylüyorum. Bunun kaynağını araştırmak gerekiyor; kaynağını nerede bulabiliriz? Çok kısaca söyleyebilirim. Devletin iradesinin kaynağı, görevlerinden, işlevlerinden gelir: üretici güçleri geliştirme, üretim ilişkilerini koruma ve bu iki işlevi yerine getirebilmek için kendini geliştirme. Soyut konuşmak zorundayım, çünkü çok sınırlı bir vakte sahibim. Devletin iradesi bu üç işlevden çıkar ve keyfi olarak oluşmaz. Dönemsel keyfi sapmalar vardır. Bu dönemsel keyfi sapmalar, uzun erimde dengelenir.

İkincisi, faaliyetin rejimi önemlidir. *"Piyasanın işleyiş kurallarından belli oranda bağışık kılınmış olmak"*: Kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde yaşıyoruz ve bu üretim ilişkilerinin temel mantığı toplumsal ihtiyaçların piyasa tarafından karşılanmasıdır. Esas *"piyasa"*dır, anayasayı açın bunun hukuki yansımasını da bulursunuz. Nedir; mülkiyet hakkı vardır; teşebbüs hürriyeti vardır; eşitlik ilkesi vardır, bir de sözleşme serbestisini eklerseniz piyasa ortaya çıkar. Kamu hizmetlerinde, bunlardan birkaçı mutlaka eksiktir. Kimi durumlarda hiçbiri yoktur bu unsurlardan.

Biraz daha somutlaştırırsak, örneğin; devlet kamu hizmeti faaliyeti oluşturduğu zaman, bu faaliyetin başlangıç sermayesi, piyasadaki para-meta-para döngüsünden çıkmaz, yani oradaki sermaye birikiminden çıkmaz, devlet tarafından siyaset aracılığıyla el konulan vergilerden gelir. Piyasadan tamamen farklıdır. İşleyişi sırasında da bu faaliyet para-meta-para döngüsüne tabi değildir. Zarar edebilir rahatlıkla ve bu durumda da kamu hizmetine, siyaset aracılığıyla el konulan toplumsal artık tarafından destek sağlar. Sözleşme hürriyeti yoktur, sizinle sözleşme yapmak zorundadır. Malı satmak zorundadır, malı satmamak gibi bir keyfiyeti yoktur. Mal alım-satımında örneğin, sözleşme hürriyetini hiçe sayar, mülkiyet hakkını hiçe sayar, kamulaştırmaya gider. Örneğin, devletin personeli de kural olarak sözleşme ilişkisiyle çalıştırılmaz, memurdur. İşleyişin rejimine ilişkin bu özellikler, kamu hizmetini tanımlayıcı unsurlardır.

Bir de kamu hizmetini *"alan"* olarak algılamak gerekir; faaliyet değil, tek tek faaliyetler değil. Bu çok önemlidir. Şöyle tasarlayabiliriz: Tahtadaki şu beyaz zemini piyasa olarak düşünün, asıl evren, temel evren orasıdır. Bunun ortasına bir yuvarlak çizin, işte bu, devlet tarafından piyasadan bağışık kılınarak üstlenilmiş toplumsal mal ve hizmet üretim alanları: kamu hizmetidir.

Yanılığ şü, kamu hizmeti alanlarında mutlaka devletin faaliyet gösterdiği sanılmaktadır. Oysa kamu hizmeti alanında özel teşebbüs de faaliyet gösterir ve bu durum da giderek yaygınlaşmakta, giderek ilke haline gelmektedir. Bu genel evrenin ortasına çizdiğiniz yuvarlağın ortasına, küçük bir yuvarlak daha çizin, orası kamu hizmeti alanında bizzat devletin kendisi tarafından örgütlenmiş faaliyetlerin alanıdır. Bu çekirdek dışında kalan alanlarda, devlet, özel kişilere bu alanın ayrıcalıklarından yararlanma ve yükümlülüklerine tabi olma hakkı tanır, yani "imtiyaz" verir. Hani şü çok tartışılan "imtiyaz". Genel olarak, özel teşebbüsün kamu hizmeti alanlarında faaliyette bulunmasına imtiyaz denir. Fransızca terime (*concession*) çok güzel bir karşılık bulunmuş: imtiyaz, bir "*ayrıcalık*"tır. Piyasadan bağışık kılınmış bir alanda piyasanın bir aktörünün faaliyet göstermesi bir imtiyazdır. Örneğın özel teşebbüs buraya girdiğı zaman kâr güvencesi vardır. Çünkü tekel tanınır ona. Ne kadar kâr edeceğini, kaç sene sonra ne kadar kâr edeceğini bilir. O yüzden imtiyazdır. O yüzden bu imtiyazlar, devletle ilişkili alanlar, kapitalist sınıflar arasında çok çekişmeli konulardandır. Burada vurgulamam gereken nokta şü: kamu hizmeti alanlarında mutlaka bizzat devlet faaliyette bulunmaz. Özel kişiler de bu alanda devletten aldıkları imtiyazlarla faaliyette bulunurlar.

Vurgulanması gereken bir nokta da şudur: Devletin faaliyette bulunduğu kamu hizmeti çekirdek alanında şöyle bir ayırım yapılabilir. Kamu hizmeti otarşik, kendi kendine yeten bir yapı değildir. Kamu hizmeti alanı otarşik değildir. Bütün ihtiyaçları kendisi üretip karşılayamaz. Kamu hizmetini yerine getirmek için gerekli mal ve hizmetleri piyasadan satın almak gerekir. Buna da hukuk dilinde "*kamu ihaleleri*" denir. Şöyle bir örnek verebiliriz. Mahkeme teşkilatı ya da üniversite tipik kamu hizmeti ve üniversitede bir yazıcı satın alacaksınız. Devletin bir fabrika kurup da yazıcı üretmesi beklenmez, bu ihtiyaç piyasadan karşılanır. (Eskiden Devlet Malzeme Ofisi vardı, kamu hizmetinin yerine getirilebilmesi için gerekli temel ihtiyaçları karşılıyordu. Şimdi artık o da tarihe karışmak üzere). Kamu hizmetinin ihtiyaç duyduğu mallar kural olarak piyasadan satın alınır, bu da piyasa ile kamu hizmeti alanının ilişkisidir.

Bu bağlamda yaptığımız iki ayırım, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) bakımından önemlidir: (1) kamu hizmeti alanlarında özel kişilerin faaliyette bulunması ve (2) kamu hizmeti alanı için gerekli olan mal ve hizmetlerin piyasadan karşılanması. Bu iki ayırım GATS bakımından önemlidir.

Toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretiminin devletçe üstlenilip kamu hizmeti alanları yaratılmasının diğeri bir sonucu da ayrı bir

hukuka tabi olmaktır. Kamu hizmeti alanlarının özel bir hukuku vardır. Bu özel hukuk, Türkiye’de ve Türkiye gibi Kara Avrupası geleneğinden, Romanist gelenekten gelen hukuk yapılarında, ortak hukuktan, yani tüm vatandaşların tabi olduğu ortak hukuktan ayrı bir hukuk olarak ortaya çıkmaktadır. Buna da biz idare (kamu) hukuku diyoruz. İdare hukuku, ortak hukuktan ayrı bir hukuk olarak ortaya çıkmaktadır. Hatta bunun yargısı da farklıdır: kamu yargısı, idari yargı. Demek ki, kamu hizmeti sözkonusuysa kamu hukuku ve onun yargısı, idari yargı devrededir. Peki ne önemi vardır bunun? Örneğin, idari yargı demokratik bir yargıdır. Piyasanın hukuku ortak (özel) hukuk, piyasanın yargısı adli yargıdır. Şöyle bir özelliği vardır. Piyasa, sözleşme ilişkileri üzerine kurulur ve sözleşme ilişkisini uyumsuzluk konusu etme yetkisi de sadece sözleşmenin taraflarına aittir. Ama kamunun yargısında durum farklıdır. Örneğin, kamu piyasayla ilişkiye geçerken ortaya çıkan bir imtiyaz sözleşmesi, A şirketi ile yapılan bir imtiyaz sözleşmesi sözkonusu ise, bu sözleşmeyi ben vatandaş olarak iptal ettirebilirim. Aktaş’ın sözleşmesini 9-10 sene sonra nihayet Elektrik Mühendisleri Odası iptal ettirdi örneğin. Bu demokratik bir şey, güzel bir şey.

Bir çarpıtma var bu noktada, ona da hemen değinmem gerekir. Deniyor ki İngiltere’de, Amerika’da böyle bir şey yok, kamu hizmeti, normal vatandaş hukukuna tabi. Hayır değil, o sistemlere, Anglo-amerikan sistemlere, ortak hukuk sistemi denir. Tüm vatandaşlar ve idare, esas olarak tek bir hukuk sistemine tabidir, ama kamuya yararlı faaliyetler sözkonusu olduğu zaman ortak hukuka istisnalar getirilir. Dava açma ehliyetleri genişletilir, yargının müdahale araçları genişletilir. Özetle, kamu hizmeti alanları için gerekli özel hukuki rejim, bizde ayrı bir hukuk olarak ortaya çıkarken onlarda ortak hukukun istisnası olarak ortaya çıkar. Kamu hizmeti varsa, ayrı bir hukuk vardır.

Buna da değindikten sonra, "özelleştirme" kavramını nasıl anladığımı belirteyim. Genel piyasa evreninin ortasına bir kamu hizmeti alanı çizmiştik. Şimdi o yuvarlağın kenarından bir ısırık alındığını düşünün, o yuvarlak küçüldü biraz. Yani, kamu hizmeti olarak tanımlanan yer piyasaya bırakıldı. Bu özelleştirme değildir. Bu şu demektir, eskiden devlet piyasa aleyhine genişlemişti, şimdi bu alanı terk ediyor, piyasaya bırakıyor. Bu özelleştirme değildir. Özelleştirme, özel kişilerin kamu hizmeti alanına, faaliyet gören aktör olarak taşınması ve kamu hizmeti alanına piyasa ilişkilerinin kurallarının taşınmasıdır. Bu ayırım da bence çok önemlidir. Birincisi, kamu hizmeti alanına özel kişileri faaliyet gören aktör olarak taşıyabilirsiniz; ikincisi kamu hizmetinin klasik işleyiş ilişkilerini kırarsınız, onların kötü olduğunu

söylersiniz ve kamu hizmeti alanındaki faaliyetlerin özel ilişkilerin kurallarına göre işlemesi gerektiğini, örneğin kârlılığa göre işlemesi gerektiğini söylersiniz. Örneğin, yöneticilerin kamu yöneticisi, devletin ve kamunun ortak yararını temsil eden kamu yöneticisi değil de, kendi mikro biriminin patronu olmasını istersiniz. Performans denetimi yapmak istersiniz. Bunlar hep kamu alanının özelleştirmesidir.

Bunu da vurguladıktan sonra şöyle bir saptama yapmak isterim: kamu hizmeti konusunu çalışırken günümüzde bir "*kamu hizmeti krizi*" yaşandığını gördüm. Okumalarım derinleştiği zaman, geçen yüzyılın başında yine bir kriz saptaması olduğunu gördüm. Özellikle idare hukuku yazınında yoğun bir kamu hizmeti krizi tartışması yaşanmış. Şimdi de bir kriz var. "Niye" diye araştırdım. İlki şuymuş: Devlet faaliyetlerinde, çeşitli nedenlerle, belki sınıf mücadeleleriyle, belki egemen sınıfların, üretim ilişkilerinin ihtiyaçlarını karşılama güdüsüyle devletin işlevinde bir genişleme yaşanmış, bu genişlemeyi bizim klasik hukuk kavramları açıklayamamış. O dönemki klasik idare hukuku kavramlarımız, sopalı devlet, kamu gücüne dayanan devlet, düzen sağlayan devlet anlayışına dayanıyor ve buna kamu gücü deniyor, polis deniyor. Ama devlet faaliyetleri piyasaya doğru genişliyor, piyasadakilere benzer faaliyetler üstleniyor devlet. İdare hukuku bunu açıklayamıyor. Kriz. Uzun uzun yazılmış. Sonra bir dengeye oturmuş bu. Fordist ve Keynesyen denge dönemi. 1970'lerde bu denge ve uzlaşma dağılmış. 70'lerde dağılan uzlaşma, bizde daha kesin olarak 1980'lerde dağılmış. Bu kez de devlet faaliyetlerinde bir farklılaşma var, ama gerileme şeklinde bir farklılaşma. Yine açıklayamıyor kavramlarımız gelişmeleri. Yeni bir kriz saptaması yapılıyor.

İki kriz var. Birincisi genişleme krizi, ikincisi daralma krizi. Şimdi de daralmayı açıklayamıyoruz. Peki açıklamak zorunda mıyız? Evet açıklamak zorundayız, çünkü tavır almak zorundayız. İlkine net tavır alabiliriz, çünkü kamu hizmetleri genişliyor. Tamam, sınıfsal çelişkiler var ve devlet bu çelişkilerin üzerinde değil, yani genişleyen faaliyetleri esas olarak kapitalizmin mantığını aşamıyor, ama genel olarak toplum yararına bir genişleme bu. Burada rahatlıkla genişleme dalgasının yanında yer alabiliriz. Ama günümüzde bir daralma yaşıyoruz, kamu hizmetleri daralıyor. Yerine kolluk gücü, düzen sağlama gücü geçiyor ve buna da bu kadar kaygısızca teşne olamayız. Bunun yanında yer alamayız.

Kalan zamanımda da Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)'na değineyim:

GATS, "hizmet ticaretine" ilişkin bir anlaşmadır. Kamu hizmeti ise, adında "hizmet" geçse de, sadece hizmetleri değil, mal üretimini de kapsar. Bu nedenle, GATS ve kamu hizmetleri ilişkisinde söylenecek ilk şey, mal üretimini konu alan kamu hizmetlerinin GATS kapsamında yer almadığıdır. Önemli bir sorun, nihai hizmet çıktısına varmak için mal üretimidir. Hizmete varmak için, ara aşamada mal da üretebilir. Bunu nasıl ayıracağız, bunu ayıramıyoruz. Örneğin, Sosyal Sigortalar Kurumu; sosyal güvenliği kamu hizmeti olarak örgütlüyorsunuz, ilaç fabrikası da kurarsınız mal üretirsiniz, bunu dışarıda mı bırakalım? GATS kapsayacak mı bunu? Tartışmalı.

GATS kendisi bir hizmet tanımı vermiyor. Hizmet olumsuz olarak belirleniyor. Aslında ilk sınır GATS yapısından geliyor. Belirttiğim gibi mal üretimi, hizmet ticaretini düzenleyen GATS'ın kapsamı dışında. Hizmeti tanımlamak çok zor, iktisatçılar da tanımlayamıyorlar. Özellikle ara aşamalarda üretilen malların da nihai hizmetin içinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunlu.

Nedense, az gelişmiş ülkelerde GATS'a yönelik bir tepki gelişmiyor; gelişmiş ülkelerde toplumsal hareketlilik var. GATS karşıtı bir hareket var. Bu kamu hizmeti duyarlılığı temelinde bir hareket.

GATS'a yönelik *anti* hareket, gelişmiş ülkelerde ortaya çıkıyor ve bu hareket diyor ki "*GATS kamu hizmetlerini bitirecek*". Buna karşılık GATS'ı oluşturanlar; "*hayır bitirmeyeceğiz, çünkü kamu hizmetlerini korumaya yönelik araç var elimizde, hizmetleri tanımlarken resmi otoritenin sunduğu hizmetleri Anlaşmanın kapsamı dışında bıraktık*"² diyorlar. Türkçe çevirisi biraz garip, "resmi otorite" deniyor. Şöyle düzeltebiliriz: kamu gücünün

² Kamu hizmetleri ile Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) arasında kurulabilecek bağlantının kilit noktasını, "amaç ve tanım" başlıklı 1. maddedeki "hizmetler" tanımı oluşturmaktadır (m.1/3,b). Buna göre, "(b) hizmetler, resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmetler dışında kalan her sektördeki hizmetleri kapsar. (c) Resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmet, ticari amaç dışında ve bir ya da fazla hizmet sunucusuyla rekabet etmeksizin sunulan hizmet anlamındadır."

Fransızcası: "(b) les "services" comprennent tous les services de tous les secteurs à l'exception des services fournis dans l'exercice du pouvoir gouvernemental;

(c) un "service fourni dans l'exercice du pouvoir gouvernemental" s'entend de tout service qui n'est fourni ni sur une base commerciale, ni en concurrence avec un ou plusieurs fournisseurs de services."

İngilizcesi: (b) "services" includes any service in any sector except services supplied in the exercise of governmental authority;

(c) "a service supplied in the exercise of governmental authority" means any service which is supplied neither on a commercial basis, nor in competition with one or more service suppliers.

kullanılmasında yerine getirilen, kamu gücü kullanılarak yerine getirilen yani devlet kaynaklı hizmetler GATS kapsamı dışındadır. Ama aynı zamanda bunlar ticari biçimde sunulmamalı ve hiçbir özel teşebbüsle rekabet halinde olmamalıdır.

GATS çevresi, Anlaşmanın kapsamına konulan bu sınırın kamu hizmetlerini koruyacağını savunmaktadır.

Bir hizmetin devlet tarafından kamu gücü kullanılarak sunulan bir hizmet olduğunu saptamak yeterli değil, diğer iki koşulun da gerçekleşmesi gereklidir. İlk koşul "*ticari biçimde sunulmama*"dır. Ticaretin ölçüsü olarak para kazanmak için satış yapmayı alırsak, paralı sunulan her hizmet, ticari hizmettir diyebiliriz. Türkiye’de parasız hizmet aldığını hatırlayan var mı, bilmiyorum. Her şeye para veriyoruz. "*Paralı sunulan hizmet*"e nasıl anlam vereceğiz? Bu da önemlidir. Kamu hizmetine para ödüyormuş olmamız, hizmetin tüm maliyetini ve kârı kapsar bir fiyat ödediğimiz anlamına mı gelir, yoksa kamu tarafından akçalı desteklenmiş bir kamusal "*karşılık*", bir "*bedel*" ödediğimiz anlamına mı gelir? Bu da tartışmalıdır. Ticari olabilmesi için "*maliyet artı kârı kapsamı gerekir*" dersek, bazı kamu hizmetlerini kurtarabiliriz. "*Hayır, herhangi bir şekilde para ödüyorsanız, bu ticaridir*" dersek, hiçbir kamu hizmetini GATS kapsamı dışına çıkaramayız. Bunun nasıl anlamlandırılacağı GATS uygulamasında da tartışmalıdır. GATS Sekreteryası bir örnek vermiş: Vatandaş, sosyal güvenlik hizmeti satın alıyor, ama fiyat gerçek bir fiyat değil, devlet tarafından akçalı destek veriliyor. Sekreteryaya diyor ki; "*devletin akçalı desteğine yani kullanıcının maliyet artı kârı kapsar bir bedel ödememesine rağmen bu bir ticari faaliyettir.*" Dünya Ticaret Örgütü’nün çıkardığı, savunma ve propaganda amaçlı, **GATS Gerçek ve Uydurma** kitapçığında aynı örnek veriliyor, fakat farklı sonuca varılıyor. Bu hizmetin GATS tarafından korunduğu söyleniyor. Çünkü savunma kaygısıyla yazılmış bir kitapçık. Temel eğilim şu: "*kullanmak için para ödüyorsanız, hizmet ticari niteliktedir.*"

Bir diğer koşul da "*rekabet edilmeksizin sunulma*". Rekabeti çözmek de zor. GATS’ın yaklaşımı, sektörel yaklaşım. Devletin bir sektörü kamu hizmeti ile tamamen işgal etmesi mümkün değildir. O sektörde mutlaka bir özel girişimci bulunacaktır. Aynı sektörde özel girişimin de bulunması, orayı rekabete açık bir sektör haline getirecektir. Bu bir yorumdur. Şöyle de denilebilir: "*Hayır, devletin sunduğu hizmet ikame edilemez bir hizmettir. O yüzden de rekabet yoktur.*" İkame edilemez hizmet de şu: SSK’dan yararlanan emekçiler tutup da Bayındır Hastanesi’nden yararlanamaz. Özel hasta-

neler devlet hastanelerini, yani devletin sağlık kamu hizmetini ikame edemez. Böyle de bir yorum yapılabilir.

GATS'ın kapsamında kamu hizmetlerini çıkarmaya ilişkin, "resmi otoritenin uygulaması ya da (benim tercmemle) kamu gücünün uygulamasında sunulan hizmet, rekabetsiz ve ticaretsiz sunulan hizmet" hükmünün nasıl anlaşılacağı GATS uygulamasında görülecektir. Ama anlaşma serbest ticaret anlaşması ve tabii ki serbest ticareti geliştirme mantığına dayanan anlaşmanın bu hükmünün, kendi varlık nedeni ile çelişmeyecek şekilde yorumlanacağı, yani serbest ticareti alabildiğince genişletmek amacıyla uygulanacağı da açıktır.

Bir iki dakika da şuna değinmek istiyorum, GATS'ın ilginç bir mantığı, pazarlıkçı bir mantığı var ve çok ilginç, geri kalmış lkeler GATS'a teşne. Sevinç içinde katılıyorlar. Dünyanın nc büyük hizmet ihracatçısı durumunda olan Fransa ile Türkiye neredeyse aynı şevkle katılıyor anlaşmaya. Hatta Türkiye'nin şevki daha fazla. Garip değil. Çünkü DT pazarlık edebileceği inancını açılıyor hkmetlere. Devletlere deniyor ki, "ıkın pazara, pazarlık edin, pazarlık ettiğiniz zaman herkes en iyi olduğu alana çekilecek ve o alanlara dayanan ticaret yapacak. Herkes kazanacak. Az gelişmişlik de bu sayede açılacak." Doğru mu, değil mi? Bence doğru değil. **Komünist Manifesto'da** (1848) "modern devletin yönetimi, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir" saptaması yapılmıştı. Sadece iç siyaseti gördüğümüzde, bakışımızı bir devletin sınırlarına hapsedtiğimizde bu, aşırı bir tanımlama, garip bir tanımlamaydı. GATS zerine çalışırken, bu saptamanın bütün açıklığıyla geçerli olduğunu fark ettim. Yerli burjuvazi, burada mukim olan burjuvazi, devleti bir temsilci olarak görmektedir. Sanki devlete vekalet vermişlerdir. Devlet onların adına pazarlık yapmaktadır. Devlet, burjuvazinin uluslararası pazarlık aygıtına dönüşmüş durumdadır. İçeriye bakarak göremediğiniz gerçeği dışarıya baktığımızda açıkça görmekteyiz.

Türkiye'de GATS'a yönelik tepki gelişmemektedir. Çünkü Türkiye'nin, bizim milli diye tanımladığımız, aslında milli olmayıp sadece burada mukim olan burjuvazisi, GATS'a çok eğilimlidir. Hevesle sarılmaktadır ve liberal söylem de artık Türkiye'de herkesin bilincine kazınmış durumdadır: "Yabancı sermaye gelsin, burada yatırım yapsın, biz de kalkınalım". Bütün mevzuatımız, bütün devlet rgtlenmemiz bu yöndedir. Böyle bir havada tutup da "GATS serbestleştiriyor, biteceğiz" denildiğinde garip bir duruma düşülüyor.

Zaten biz serbestleşiyoruz, tamamen serbestleşiyoruz, vergi indirimi var, teşviki var, sendikasız işçi çalıştırma hakkı var, serbest bölgeleri, yüksek teknoloji bölgeleri kanunları var vs. Peki GATS neyi getiriyor? Hiç mi yeniliği yok? GATS şunu yapıyor benim saptamama göre; GATS yerellik unsurunu ortadan kaldırıyor. Yerellik unsuru ortadan kalkıyor. GATS, küçük burjuvaziyi, orta burjuvaziyi tasfiye ediyor. Dünya ile eklemelenmiş, dünyada kendisine dayatılan iş bölümünü, kapitalist iş bölümünü kabul etmiş ve buna ortak olmuş, büyük burjuvazimiz bundan kazançlı çıkıyor. Muhalif olmak hevesi ile "*milli çıkarlarımız*", falan-filan dediğiniz zaman, milliyetçi konuma düşüyorsunuz ve yanınızda müttefik olarak da bula bula taşra esnafını, Anadolu kaplanlarını, korporatist yapıları buluyorsunuz. Garip bir durum.

Şöyle bitirmek istiyorum, Türkiye’de kurşun geçirmez bir karanlık hüküm sürüyor. Liberal söylem inanılmaz derecede üzerimize çullanmış durumda. Ama dünyada öyle değil. Dünyada liberal paradigma, liberal ideolojik hegemonya çatlıyor, çatlamakta. Küreselleşme karşıtı hareket bunu gösteriyor. Bir sürü ipucu var. İki gün içinde gözüme ilişen iki örnek: Geçen senenin Nobelli iktisatçısı, Dünya Bankası’nın 2001’de istifa etmiş uzmanı Jozef Skirlis, yeni piyasaya çıkan kitabında neo-liberal politikaları kıyasıya ve temelden eleştiriyor. Ve geçenlerde İtalya’da, Berlusconi’nin, işçi çıkarılmasını kolaylaştıran (Türkiye’deki sistem) reform girişimine karşı yapılan genel grev, % 90 katılımı gerçekleşti. Bunlar sevindirici gelişmeler. Teşekkür ederim.

Birgül Ayman GÜLER- Biz teşekkür ediyoruz Onur’a. Aslında tartışmaya açık ve tartışmaya değer farklı boyutlar açtı, ama ben konuşmalar arasında bağlantıyı da sağlayabilmek amacıyla dikkatimi en çok çeken konu üzerinden sözü Figen Hanım'a aktarayım.

Karahanoğulları, "*GATS'ın kamu hizmeti ile ilişkisi nedir*" sorusuna GATS'taki tanımdan yola çıkarak yanıt verdi. Gerçekten çok kötü bir çeviri üzerinden yürümek gerekiyor; buradaki tanımda GATS kapsamında "*resmi otoritelerin uygulamasında olan hizmetler*" yer almaz deniyor. Onur'un çevirisiyle "*kamu gücü kullanılarak yapılan hizmetler GATS kapsamı dışındadır*", bu cümleciğe baktığınız zaman kamu hizmetleri ile GATS'ın hiçbir ilişkisi yok diye düşünmek gerekiyor. Ama hemen aynı maddenin izleyen cümlesinde "*resmi otoritenin uygulamasında olan hizmet*" tanımlanıyor; buna göre bu işler ticari amaçla verilmeyen hizmetlerdir ve bu hizmetlerde devlet tekel olarak iş görmektedir. Bu durumda, geleneksel diyebileceğimiz

kamu hizmetleri alanının çok büyük bir kısmının GATS hükümlerine açık olduğu sonucu çıkıyor. Demek ki, pek çok saptamanın içerisinde süzülüp gelen bir saptama bu: GATS, yani hizmetlerin küresel liberalizasyonunu amaçlayan anlaşma, kamu hizmetleri alanına doğrudan müdahale eden bir genişliğe sahiptir. Bu özü nedeniyle, kamu hizmetleri ile GATS anlaşması arasındaki ilişkiyi sorgulamak gerekmektedir.

Belki bir de şu soruya yanıt bulmak gerekir: Acaba kamu hizmetlerinin çok büyük kısmı da dahil olmak üzere hizmetler, küresel düzeyde liberalize edildiğinde bunun anlamı kendiliğinden bu hizmetlerin özelleştirilmesi demek midir? Bir hizmetin küresel liberalizasyonu, öncelikle o hizmetin yönetim, finansman ve işleyiş ilkelerinde piyasa mekanizması ilkeleri egemen kılınmadan gerçekleştirilebilir mi? Burada da dikkat çekici tartışmalar var dünya genelinde. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) diyor ki, *"bir tek satırımızda bile özelleştirme lafı geçmiyor, GATS kamu hizmetlerinde özelleştirme yapılmasını öngörmez!"*. Ama liberalize ediyorsunuz. Liberalize etmek için özelleştirmesini talep etmek kendiliğinden bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Bu da bir başka önemli tartışma noktasıdır.

DTÖ bünyesinde yürüyen GATS işlerini, ülkemizde Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü yürütüyor. Panel'e katılma önerimizi kabul ettikleri için ilgili Genel Müdürlüğe teşekkür ediyoruz. Çalışmaları Türkiye açısından bize aktaracak olan Sayın Figen Şengünlü bizimle beraber. Sözü, yine 20 dakikalık süre için kendisine veriyorum.

Figen ŞENGÜNLÜ- Teşekkür ediyorum, ben önce birkaç rakam verecek başlayayım konuşmama. DTÖ tarafından yayınlanan internet sayfasından ulaşabiliyor bu istatistiklere, Uluslararası Ticaret İstatistikleri adlı raporun 2000 yılı sayısındaki rakamlara göre ülkemiz 1999 yılında 16 milyar ABD doları tutarında hizmet ihracatı, 8,4 milyar ABD doları tutarında da hizmet ithalatı gerçekleştirmiş. Bu rakamların dünya toplam hizmet ihracatının % 1,2'sine; hizmet ithalatında da % 0,6'sına tekabül ettiği ve ülkemizin toplam dünya hizmet ihracatında 19 uncu, ithalatında ise 32 nci sırada yer aldığı belirtilmektedir. Yine aynı raporun 2001 yılı sayısındaki rakamlara göre ise, ülkemizin 2000 yılında 19,2 milyar ABD doları tutarında hizmet ihracatı, 7,6 milyar ABD doları tutarında hizmet ithalatı gerçekleştirdiği, bu rakamların toplam dünya hizmet ihracatının % 1,3'üne -ki 20 nci sıradayız-, hizmet ithalatının ise % 0,5'ine, 35 inci sıraya tekabül ettiği belirtilmektedir. Bu rakamlar ülkemizin uluslararası hizmet ticaretindeki yerinin önemini vurgulamaktadır.

Şimdi Hizmet Ticaret Genel Anlaşmasının yapısıyla ilgili konuşmak istiyorum. Ekrem bey biraz verdi, onun anlattığı kısımları atlayarak size genel bir özet vermek istiyorum burada. GATS birincisi tüm taraflarca uygulanması gereken temel kurallar, ikincisi bazı hizmet sektörlerinin özel durumlarına ilişkin ekler ve kararlar, üçüncüsü de ülkelerin üstlendikleri özel yükümlülükleri gösteren özel taahhüt listeleri olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümdeki önemli kurallar en çok kayrılan ülke prensibi, madde 2 olmaktadır bu, GATS'ın işleyişi ile ilgili alınacak önlemlerin hükümetlerce en kısa zamanda ve en geç yürürlüğe giriş tarihlerinde bildirmesini öngören şeffaflık prensibi üçüncü madde; genel kuralların yanı sıra taraflara kendi aralarında belli şartlarla hizmet ticaretini liberalize etmeyi öngören bir anlaşma yapmak veya mevcut böyle bir anlaşmaya taraf olma hakkını veren ekonomik bütünleşme madde 5, pazara giriş madde 16 ve milli muamele madde 17.

Madde 2'ye deregülasyon listesini anlatırken dönmek üzere, ben şeffaflık ve ekonomik bütünleşme hakkında biraz konuşmak istiyorum, pazara giriş ve milli muameleyi açıklamayacağım tekrar; çünkü, Ekrem Bey verdi bunların tanımlarını.

Şeffaflık, çok taraflı liberalizasyona ulaşmada temel bir prensiptir temel yükümlülükler, vaktinde yayın, bilgilendirme ve araştırma noktalarının belirlenmesidir. Anlaşmayla ilgili olan ve anlaşmanın işleyişini etkileyen bütün önlemler süratle en geç yürürlüğe girmeleriyle birlikte üye ülkelerde yayımlanacaktır. Üye ülkelerin taraf olduğu hizmet ticaretiyle ilgili veya hizmet ticaretini etkileyen uluslararası anlaşmalar da bu kapsam içine alınmıştır -Her ne kadar bu aşamada uygulanamayan maddelerinden biri GATS'ın-. Tüm ilgili önlemlerin yayınlanmasının yanısıra üyeler süratle ya da en azından yılda bir kez taahhütlerinin olduğu sektörlerde veya alt sektörlerde kabul edilen yeni yasaları, düzenlemeleri veya idari talimatları Hizmetler Ticareti Konseyi'ne bildirmek zorundadırlar. Ayrıca her üye ülkenin diğer üye ülke tarafından gelen talep üzerine detaylı bilgileri süratle temin etmesi gerekmektedir.

Şeffaflığı bitirdik, şimdi ekonomik bütünleşme maddesi. GATS, üyelerinin kendi aralarında belli şartlarla hizmet ticaretini daha ileri bir düzeyde liberalize etmeyi öngören bir anlaşma yapmalarına veya mevcut böyle bir anlaşmaya taraf olmalarına imkan vermektedir. Böyle bir anlaşma, kapsa-

nan sektör sayısı, etkilenen ticaret hacmi ve hizmet sunum şekilleri açısından kapsamlı olmalı, önemli olan hizmet sunum şekillerinden herhangi birini dışında bırakmamalıdır, AB gibi, NAFTA gibi bunlar bu maddenin örnekleri oluyor.

Pazara giriş ve milli muameleyi atlıyorum. Hizmetlerin arz şekillerini özetlemek istiyorum, çünkü sadece başlıklarını verdi Ekrem Bey. Mal ticareti için yapılan GATT anlaşması tek arz biçimi olarak sınır aşırı geçen ürünleri tanıdı. GATS sisteminde ise, daha farklı hizmet türlerinin sunumunu çeşitli biçimlerini dikkate alan yeni bir anlayış geliştirilmiştir. Mode 1 sınır ötesi ticaret, sınır ötesi ticarete ülkeler listelerini düzenlerken taahhüt listelerinden bahsediyorum. Hizmet sunucusunun kendi ülkesine gelmeden hizmeti göndermesi halinde bu tür bir hizmet sağlama yönteminin kısıtlamaya tabi olup olmadığını bildirmektedirler. Mode 2 yurt dışında tüketim ile ise, listeyi düzenleyen ülke vatandaşının listede ifade edilen hizmeti bizzat yurt dışına giderek sağlayıp sağlayamayacağı ifade edilmektedir. Bir ülke, vatandaşının yurt dışına çıkışını genel anlamda kısıtlıyorsa, bu kısıtlama hizmete özel bir kısıtlama olmasa dahi kısıtlama olarak addedilmektedir.

Madde 3 ticari varlıkla ilgili açıklamalarda taahhüt üstlenilen herhangi bir sektörde ticari bir varlık oluşturmak suretiyle pazara girilmesine ilişkin kısıtlamalar yer almaktadır. Genel kısıtlamaların dışında sektöre özel kısıtlamalar bu mode karşısında yer almaktadır. Sözkonusu varlık, şirket, şube, temsil ofisi, ortaklık biçiminde bir mesleki ya da işle ilgili varlık olabilmektedir. Mode 4 gerçek kişilerin hareketliliği bölümünde, hizmet sunumunda bulunan gerçek kişilere ve hizmet sunumunu yapan kişilerin çalıştırmakta olduğu personeline ilişkin üye ülkenin mevzuatı yer almaktadır. Çalışacak personele ilişkin olarak da tüm sektör ve alt sektörler için her ülkenin genel mevzuatı bulunduğundan bu kısıtlamalar üye ülkenin taahhüt listesinin horizontal kısmında yer almaktadır. İlave kısıtlamalar veya izin gerekli ise, bu hususlara ilgili sektörlerle ilişkin bölümlerde yer verilmektedir. Ülkemizin taahhüt listesinde pek çok ülkede yapıldığı gibi hangi kategorilerde , yabancı personelin Türkiye'ye gelebileceği ve geçici olarak kalabileceği belirtilmiştir. Bunlar idari, teknik personel, yöneticiler ve uzman kişiler olarak sayılmıştır. Bunun dışındaki yabancı gerçek kişilerin ve vasıfsız işçilerin işletmelerde çalıştırılmalarına ilişkin bir taahhüdümüz bulunmamaktadır.

GATS'in ekleri ve kararlarına ilişkin olarak hemen birkaç tanesini söy-

leyeyim. Madde 2 muafiyetler hakkında ek, anlaşma çerçevesinde hizmet üretimi yapan gerçek kişilerin hareketliliği hakkında ek, mali hizmetler hakkında ek, haberleşme hakkında ek, ve hava taşımacılığı hakkında ek bulunmaktadır. Bunlar GATS anlaşmasının ekinde de bulunmaktadır, bizim internet sayfamızda ve Dünya Ticaret Örgütü'nün internet sayfasında var, oralardan bulunabilmektedir.

Şimdi hemen hızlıca taahhüt listeleri ve derogasyon listelerine geçelim. GATS'a taraf ülkelerin Uruguay Raundu çerçevesinde yaptıkları ikili ve çok taraflı müzakereler sonucunda şeffaf, tahmin edilebilir ve keyfi uygulamaları içermeyen bir ortamda uluslararası hizmet ticaretinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla sunmuş buldukları hizmetler ticareti taahhüt listeleri ile derogasyon listeleri anlaşmanın ayrılmaz birer parçasını oluşturmaktadır. Üye ülkeler taahhüt listeleri ile hizmet sektörlerinde yabancı hizmet üreticileri, varsa uyguladıkları kısıtlamaları ve hizmet sektöründeki son durumlarını belirtmektedirler. Ayrıca üye ülkeler derogasyon listelerini hazırlayarak hizmet ticareti alanında belirli ülkelere verdikleri ayrıcalıkları anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ki, yıl 1995, maksimum 10 yıl boyunca diğer DTÖ üyesi ülkelere yaygınlaştırmaktan muaf tutmaktadırlar.

Taahhüt listeleri, Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasının pazara giriş ve milli muamele başlıkları altında yapılan düzenlemeler esas alınarak oluşturulmuştur. Ekrem Bey de bahsetti listeler asıl olarak iki kolondan (pazara giriş ve milli muamele) oluşmaktadır. Ek taahhüt vermek isterse ülke, ek taahhütler şeklinde üçüncü bir kolon açabilmektedir. Her bir kolonda, 4 hizmet sunum biçimi (biraz önce bahsettim), esas alınarak ilgili hizmet sektöründe hizmet sunumu yapan yabancıların gerek gerçek kişi, gerek tüzel kişi olarak o üye ülke pazarına girerken kendilerine uygulanan kısıtlamalara ve koşullara ilişkin açıklamalar yer almaktadır. 4'lü mode gereğince listelenmesi gereken önlemler mevzuattan kaynaklanan kısıtlayıcı tedbirler, izin mekanizmaları ve idari uygulamalar olabilir.

Taahhüt listesinde yer alan tüm sektör ve alt sektörleri ilgilendiren tedbirler listenin başında genel kısıtlamalar olarak verilmektedir. Örneğin Türkiye'de yabancıların şirket kurabilmeleri için asgari 50.000 dolar sermaye getirmelerine ilişkin düzenleme genel ve her sektöre uygulanabilir bir önlem olduğundan bu (horizontal measures) genel kısıtlamalar bölümünde üçüncü mode'un karşısında ticari varlığın altında yer almıştır. Böylece ilgili sektöre ilişkin üçüncü mode'da tekrar yazılmadan bunun dışında ne gibi ekstra bir düzenleme var ise, onun yazılması yeterli olabilmektedir.

Biraz önce Ekrem bey bir örnek verdi, "*yabancıların Türkiye'de bir hastane yatırımı yapabilmelerine ilişkin olarak Sağlık Bakanlığı'ndan izin alınması gerekiyor*" diyor. Burada yazılmamış olmasına rağmen yabancı yatırımcının şirket kurması veya kurulu bir şirkete ortak olması için asgari 50.000 dolar sermaye getirmesine ilişkin genel düzenleme geçerliliğini korumaktadır. Pazara giriş kolonu yabancı gerçek veya tüzel kişinin listeyi düzenleyen ülkenin iç pazarına girip giremeyeceğine, girecekse hangi koşullarda girebileceğine ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Milli muamele kolonu ise, pazara girişine izin verilen yabancı gerçek veya tüzel kişinin sözkonusu pazarda yerli hizmet sunucusunun haklarından yararlanıp yararlanmayacağını gösterir. Eğer pazara girişine izin verdiğimiz yabancıya farklı muamele yapılmasını gerektiren bir mevzuat var ise, bu kolonda listelenir. Üçüncü kolondaki taahhütler bizim sadece denizcilikte ve telekomünikasyon alanında var. Bu kolonda da daha ziyade hizmet sunucusunda aranılan nitelikler ve ruhsat alınması koşulları yer almaktadır. Bu kolonun listelenmesi isteğe bağlıdır. Zorunlu bir kolon değildir.

Özet olarak, üye ülkeler verdikleri taahhüt listeleriyle hangi hizmet sektörlerine yabancıların girip giremediğini, eğer giriyorlar ise hangi koşullara tabi olduklarını açıklığa kavuşturmuşlardır. Ülkeler oluşturdukları bu listeleri daha kısıtlı hale getirmeyeceklerini taahhüt etmişlerdir. Şimdi biraz derogasyon listesinden bahsedelim. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması MFN bazda bir anlaşmadır yani en çok kayırılan ülke prensibi bazında bir anlaşmadır.

GATS anlaşmasının ayrılmaz parçasını oluşturan eklerden biri de muafiyetler hakkında düzenlenen ektir. Biraz önce söylediğim üzere, GATS'ın 2. maddesi en çok kayırılan ülke prensibini düzenlemektedir. Bu maddeye göre; "*Her üye bu anlaşmada kapsanan bir önlemlerle ilgili olarak herhangi bir diğer üyenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına diğer bir ülkenin benzer hizmet ve hizmet sunucularına uygulanandan daha az kayırıcı olmayan bir muameleyi derhal ve şartsız olarak uygulayacaktır*". Bu maddenin ruhuna aykırılık teşkil eden önlemler ise, biraz önce ifade ettiğim ek'in şartlarını karşılamak ve bir liste halinde belirtilmek kaydıyla korunabilir. Bu listenin adı derogasyon listesidir. Madde 2'nin Muafiyetleri Hakkında Ek'te ise MFN uygulamasından muaf tutulmanın şartlarından en önemlisi; Derogasyon Listesine alınacak olan bir önlemin, en geç, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte listelenmiş olmasıdır (yıl 1995). DTÖ'yü oluşturan anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra uygulamaya konulacak yeni muafiyetler için, anılan ek esas alınarak, derogasyon almak mümkün bulunmaktadır.

Hizmetler Ticareti Konseyi 5 yıldan fazla süre için kabul edilen bütün muafiyetleri gözden geçirecektir. İlk gözden geçirme 2000 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Ülke olarak bu gibi muafiyetler 10 yıllık süreyi geçemezler, her halükarda bunlar birbirini izleyen ticareti serbestleştirme raundlarındaki müzakerelere tabi olacaklardır.

Ülke olarak diyorum çünkü 10 yıl sonunda bunların kalkması gerekiyor fakat, çoğu ülke –ki başta AB- taraftar değil gibi görünmekte bu derogasyonların kalkmasına. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması herhangi bir hizmet sektöründe özelleştirmeyi veya mevzuatların kaldırılmasını talep etmemektedir. Kamu hizmetleri için aşağıda belirteceğim siyasi tercihler tüm DTÖ üyesi ülkelerde uygulanabilmektedir:

- 1- Hizmetin kamu veya özel tekel niteliğini korumak.
- 2- Hizmet arzının rekabete açılmasına rağmen, hizmet sunucularını yerel firmalarla sınırlı tutmak,
- 3- Hizmetin yerli ve yabancı hizmet sunucularına açmak ancak taahhüt listesine almamak.
- 4- Yerli hizmet sunucularının yanısıra, yabancı hizmet sunucularının da hizmeti sunmasına izin vermek. Bunlar tüm DTÖ üyesi ülkelerin elinde olan kararlardır, kendileri bu kararlara göre taahhüt listelerini oluşturabilmektedirler.

DTÖ’de GATS çalışmalarının yürütüldüğü organlardan bahsedelim biraz. GATS’ın işlevlerinden sorumlu olan bir *Hizmetler Ticareti Konseyi*, ki, bu hizmetler ticareti konseyi Genel Konseye bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir- tüm DTÖ üyesi ülkelerin katılımına açıktır. Hizmetler Ticareti Konseyi gerekli gördükçe hizmet ticaretine ilişkin olarak alt organlar oluşturmaya yetkilidir. 2000 yılı başında başlayan yeni hizmet ticareti müzakereleri Hizmetler Ticareti Konseyi kapsamında yapılan özel oturumlarda devam etmektedir. Hizmetler Ticareti Konseyi’nin altında olan ilk komite *Mali Hizmetler Ticareti Komitesi*’dir. Bu komite mali hizmetler ticaretine ilişkin tartışmaları yürütmekte ve alanına ilişkin olarak öneri ve tavsiyeleri Hizmetler Ticareti Konseyi’ne sunmaktadır. Mali hizmetlere ilişkin teknik çalışmaların yapıldığı ve üye ülkelerde sözkonusu alanda yapılan mevzuat değişikliklerinin ele alındığı bir komitedir.

Özel Taahhütler Komitesi; GATS'a ilişkin olarak teknik çalışmaların yapıldığı bir komitedir. Komite'de şimdiye kadar yapılan belli başlı işler arasında üye ülke taahhüt listelerinin değiştirilmesi esnasında izlenecek yöntemin belirlenmesi ve üye ülke hizmetler taahhüt listelerini oluştururken kul-

lanılan rehberin gözden geçirilmesi bulunmaktadır. Bu aşamada Komite'de hizmetler ticaretinin sınıflandırılması çalışmaları yapılmaktadır.

Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu; üye ülkelerin listelerinde bulunan sektörel taahhütleri kapsamında, yeterliliğe ilişkin aranılan özellikler ve prosedürlerin, teknik standartlar ve lisans koşullarının hizmet ticareti için gereksiz engeller oluşturmamasını teminen, disiplinler geliştirilmesi çalışmalarını yürütmektedir.

GATS Kuralları Çalışma Grubu ise, GATS'ın X, XIII ve XV inci maddelerinde bulunan sırasıyla Acil Korunma Önlemleri, Kamu Alımları ve Teşvikler hakkındaki hükümlerine ilişkin olarak çalışmalar yapmaktadır.

Şimdi -Birgül Hanım söylemişti-, biraz ülkemizin GATS'la ilgili olarak DTÖ nezdinde nasıl temsil edildiğinden bahsedelim kısaca. GATS'ın gereklerini yerine getirmek amacıyla hizmet sunumunun düzenlenmesinden sorumlu olan kurumların ve meslek örgütlerinin koordinasyonu, hizmetlerle ilgili sektörel bazda taahhüt listesinin hazırlanması, taahhüt listesinde yer verilen sektörlerle ilgili ikili müzakerelerin organizasyon ve koordinasyonu, Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir. İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan DTÖ Sekreteryasıyla irtibat ise, yine aynı şehirde bulunan DTÖ Nezdinde Daimi Temsilciliğimiz aracılığıyla sağlanmaktadır.

Son olarak ben, yeni hizmet ticareti müzakerelerinden bahsedeceğim. GATS kapsamında uluslararası hizmet ticaretindeki liberalizasyon ve şeffaflık düzeyinin artırılması amacıyla Ocak 2000 tarihinde yeni bir müzakere turu başlatılmıştır. Doha deklarasyonuyla değil, kendi anlaşmalarında öngörüldüğü üzere tarımda ve hizmetlerde 2000 yılı başında müzakereler başlamıştır. 2000 yılında başlayan bu turun ilk bir buçuk yılı müzakerelerin kapsamını ve yöntemi belirleyecek olan 1,5 sayfalık, müzakere kural ve yöntemlerinin oluşturulması çalışmaları ve tartışmalarıyla geçmiştir. Müzakere kural ve yöntemleri DTÖ'nün internet sayfasından elde edilebilir. Bu yöntemlerin oluşturulmasından sonra çeşitli üye ülkelerin kendileri için önem arz eden ve dolayısıyla yeni tur esnasında daha fazla liberalizasyon bekledikleri hizmet sektörleri için verdikleri önerilerin tartışılmasına geçilmiştir. Birçok hizmet sektörü için verilen öneriler arasında en çok dikkat çeken enerji, çevre ve turizm hizmetlerinde hali hazırda GATS kapsamında kullanılan 120 no'lu belgede, bu bir sınıflandırma belgesidir, belirtilen hizmet sınıflandırmalarının yeterli bulunmayıp, günümüz koşullarına uygun

yeni bir sınıflandırma yapılması talebi olmuştur. Ayrıca özellikle, sözkonusu üç sektör başta olmak üzere, birçok sektör için "cluster" diye adlandırılan ve sözkonusu sektörde tam anlamıyla bir liberalizasyon sağlamak için sektör spesifik hizmetlerin dışında sektörü etkileyen diğer hizmetlerin de, örnek vereyim turizm için ulaştırma hizmetleri gibi, liberalizasyonunu amaçlayan bir kavram geliştirilmiştir. AB'nin öneri verdiği sektörleri hemen sıralamak istiyorum; mesleki hizmetler, telekomünikasyon, müteahhitlik ve ilgili mühendislik hizmetleri, çevre hizmetleri, dağıtım hizmetleri, mali hizmetler, turizm hizmetleri, ulaştırma hizmetleri, enerji hizmetleri, posta-kurye hizmetleri ve hizmet üreticilerinin geçici hareketliliği.

ABD ise, muhasebecilik hizmetleri, görsel işitsel hizmetler, dağıtım, yüksek öğrenim ve yetişkin eğitimi, enerji, çevre hizmetleri, acele posta hizmetleri, mali hizmetler, hukuk hizmetleri, gerçek kişilerin hareketliliği, telekomünikasyon, turizm ve otelcilik hizmetleri, reklamcılık ve ilgili hizmetler. Gelişme yolundaki ülkeler ise, turizm ve gerçek kişilerin hareketliliği alanlarında yoğunlaşmışlardır.

Yeni müzakere turunda özellikle üzerinde durulan bir başka husus ise, üye ülkelerin taahhüt listelerinde bulunan sektörel taahhütleri kapsamında, nitelik koşulları ve prosedürlerin, teknik standartlar ve ruhsat verme koşullarının hizmet ticareti için gereksiz engeller oluşturmaması amacıyla disiplinler geliştirilmesidir. GATS'ın 6. madde 4. paragrafında belirtilen hükümdür. Bu konuya ilişkin olarak şu ana kadar sadece muhasebecilik ve defter tutma hizmetlerindeki çalışmalar tamamlanmıştır. Bu alandaki disiplinler örnek alınarak diğer sektörlerde yayılması çalışmaları devam etmektedir. Öneriler üzerinde yapılan müzakereler esnasında ülkemizin çok net sektörel pozisyonları olmamakla birlikte, turizm, müteahhitlik, gerçek kişilerin dolaşımı alanında daha fazla liberalizasyon talep eden ve küçük ve orta boy işletmelerin uluslararası hizmet ticaretine daha fazla katılımına ilişkin olarak kısıtlamaların kaldırılmasını içeren çeşitli üye ülkelerin önerileri muhtelif toplantılarda desteklenmiştir. Bunların yanısıra enerji hizmetlerinin serbestleştirilmesi prensip olarak desteklenmiş, AB'nin deniz taşımacılığına ilişkin teklifi olumlu bulunmuş, ancak bu konuda kabotaj hakkını müzakereye açmak isteyen tekliflerin tarafımızca kabul edilemeyeceği bildirilmiştir.

9-13 Kasım 2001 tarihlerinde Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen 4. Bakanlar Konferansı sonucunda açıklanan bakanlar deklarasyonu ile hizmetler alanında kesinleştirilen takvime göre, 1 Ocak 2005 tarihinde tamamlanması öngörülen hizmetler müzakerelerinin bundan sonraki bölü-

münde üye ülkeler birbirlerinin taahhüt listelerini inceleyerek hedef olarak gördükleri ve serbestleştirilmesini istedikleri sektörleri belirleyecek ve 30 Haziran 2002 tarihine kadar pazara giriş ve milli muamele alanındaki ön taleplerini 31 Mart 2003 tarihine kadar ise, sözkonusu alanlardaki ön tekliflerini yani, gözden geçirilmiş taahhüt listelerini Sekretaryaya iletceklerdir. Teşekkür ediyorum.

Birgül Ayman GÜLER- Biz teşekkür ediyoruz. Ancak, birkaç dakika içinde, Hazine'nin bu konuda nasıl bir yapıda, kaç kişilik bir ekiple çalıştığını da açıklayabilir misiniz? Sizin biriminiz, Türkiye'deki GATS "contact point"i GATS hükümleri gereğince. Bu nasıl bir yapı ve işleyiştir?

Figen ŞENGÜNLÜ- Hazine Müsteşarlığı Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'nün altında, Dış İlişkiler Dairesi'ne bağlı olan Anlaşmalar Şubesi'nde GATS işleri yürütülmektedir. Kaç kişiyle yürütülüyor? Genel Müdürlüğümüzü de sayarsanız 6 kişi ile yürütülüyor. Herhalde gelişmiş ülkelerde bu sayı 50'lere çıkıyordur. Biz hergün, toplantı gündemleri de dahil olmak üzere, hizmet ticaretine ilişkin olarak çıkan belgeleri DTÖ'nün internet sayfasına girerek alıyoruz. İlgili kamu kurumlarını, özel sektör ve meslek birliklerini bilgilendiriyoruz. Belgelere ilişkin olarak onlara yazılar yazıyoruz. Görüşleri var mı diye soruyoruz veyahut belgede talep edilen bilgiler var ise, onlarla ilgili görüşleri de var mı yok mu, diye soruyoruz. Bunları aldıktan sonra doğal olarak GATS çerçevesine sokup -çünkü, görüşler çok genel olabiliyor-, bir süzgeçten geçirip, Cenevre'deki Daimi Temsilciliğimize gönderiyoruz. Cenevre'deki Daimi Temsilciliğimiz toplantıları takip ediyor ve bize toplantı notlarını ve toplantıda alınan kararlara ilişkin belgeleri gönderiyor. Daimi Temsilciliğimiz bir Büyükelçi ve altında çalışan memurlardan oluşuyor. Dışişleri Bakanlığından, Dış Ticaret Müsteşarlığından ve Hazineden oluşan bir grup. GATS'a Dışişleri Bakanlığı ve Hazine ortak bakıyor. Hizmetler Ticareti Konseyi toplantılarına her zaman ilgili kamu kurumlarını çağırıyoruz. Hazine Müsteşarlığı elinden geldiğince sözkonusu toplantılara katılmaya çalışıyor. Daimi Temsilciliğimiz sürekli her toplantıyı takip ediyor. Orada alınan kararları ve ilgili belgeleri ivedilikle bize gönderiyor.

Birgül Ayman GÜLER- Çok teşekkürler. Kamu kesiminde, "GATS'ın kamu hizmetleri üzerinde ne etkileri olabilir" konusunda uyarıcı unsurun Bayındırlık Bakanlığı olduğunu söylemek mümkün, doğrusu bu unsur işin yürütücüsü Hazine Müsteşarlığı olmalı. Bayındırlık Bakanlığı mesleki hizmetler itibarıyla konuyla ilgileniyordu ve çok geniş bir dokümantasyonu

sektörü ile ilgili her kesim ile cömertçe paylaşarak konuyu ön plana çıkardı. Sayın Feridun Duyguluer, Bayındırlık Bakanlığı Teknik Uygulama Genel Müdürü, çağrımızı kabul ederek çalışmamıza güç verdi. Kendisinin bize aktaracağı kurumsal ve sektörel deneyimden ve genel değerlendirmelerinden yararlanacağız.

Feridun DUYGULUER- Efendim, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben, bir kamu görevlisiyim, 26 yıldır bu görevleri yapıyorum. Tabii 26 yıllık görevimiz gereği oluşturduğumuz bilgi birikimi, yetişme tarzımız ve vermiş olduğumuz kamu hizmetlerinden dolayı ortaya kendimize ait tanımlar çıkıyor. Tabii bu tanımlarla yeni kurullarla karşılaştığımızda, yeni kurulları kabul etmek kolay olmuyor bizler için; bunları gerek yazılı ortamlarda, gerek sözlü ortamlarda -özellikle kanunlaşmadan önce- dile getiriyoruz. Tabii, kanunlaştıktan sonra boynumuz kıldan ince, kuralları yerine getireceğiz.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nda, bazı bayındırlık konuları, yani yapıyla ilgili birtakım işler yapılıyor olduğu için, imar konularıyla ilgili ayrı bir yön daha var. Ben, imar konularına ilişkin bir iki örneği tarihi perspektif içinde sizlere sunmak istiyorum. Bu arada tabii GATS'la ilgili çalışmalarımızı da söyleyeceğim.

GATS'la ilgili buraya iki kişi geldik, ben genel müdürlük yapıyorum ama bu konuda son derece uzman arkadaşımız Bilcen de buradalar; gerekirse sorularınıza cevap verecekler. Birgül Hanım'a böyle bir toplantıyı düzenlediğinden dolayı teşekkür ediyoruz.

Efendim, 80'den sonra ortaya çıkan konuları hepimiz biliyoruz. İşte deregülasyon, yerelleşme politikaları, ama özellikle o yerel yönetimlerin yetkilendirilmesi aşamasında, birçok kanun içinde bizim İmar Kanunumuz da değişti ve bu sırada çok özel bir hüküm geldi. Bu hüküm, yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarının yapı ruhsatı, yani belediyeler ve valilikler tarafından bir kamu görevi olarak verilen yapı izinlerinin ve kullanma izinlerinin özel bürolar tarafından verilmesiydi.

Bu özel bürolar tarafından verilme hükmü, 1985 tarihi itibarıyla yazılı olarak gündeme geldiği zaman, biz hoş karşılamadık. Kamu hizmeti ve ruhsat konusu, tamamen kamu tarafından verilmesi gereken bir hizmet ve bu hizmetin altında devletin yetiştirdiği tecrübe, arşiv ve başka türlü bir bilgi birikimi yatıyor.

İki sene sonra bununla ilgili dava Anayasa Mahkemesinde neticelendi ve Anayasa Mahkemesi dedi ki; -1987'de Resmi Gazetede çıkış şekliyle-

"devletin yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetleri memurlar tarafından yürütülür ruhsat verme bir kamu görevidir" ve özel büroların Anayasa'nın 128. Maddesine aykırı olduğu söylendi.

1994'e geliyoruz; Özelleştirme Kanunu çıktı. Fakat Özelleştirme Kanunu'nun çıkmasına rağmen yasama ile yargı arasındaki tartışma bir türlü bitmedi. Biz, bazı konuları yerine getirmeye çalışıyoruz yasama artı yürütme, ama yargı öyle söylemiyor.

Bu konuların gündeme gelip belirli bir anlaşma zemini oluşturması ihtiyacı nedeniyle 99'da anayasa değişikliğiyle tahkim konuları, uluslararası sözleşmeler, imtiyazlar konuları, sonra Danıştay Kanunu'nun değişmesi, tahkim kanunu vb (-ki, bunu uzun olarak söylemekte yarar var- Kamu Hizmetleriyle İlgili Sözleşme ve İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurma ile İlgili Kanun olarak geçiyor.).

Bu arada özellikle Anayasa'ya yazılan, Danıştay Kanunu'na yazılan tahkimde işin özeti de şuydu: Kamu hizmetlerinin özel hukuk sözleşmeleriyle yerine getirilebileceği. Bu konuda milletlerarası tahkime gidilebileceği dile getirildi. 1999 sonu, 2000'in başı.

Bu arada, Bakanlığın imar boyutuyla ilgili olduğum için bu alandaki bazı yeni düzenlemeleri aktarmaya çalışacağım. Biz bakanlık olarak -hem kurumsal, hem kişisel olarak bunu söylüyorum- kendi sektörümüzle ilgili olarak o sektörün koordinasyonu görevini yapıyoruz, "korumacı" ve "kapalı" olma tutumumuzu devam ettiriyoruz. "Kapalı" terminolojisi zaten GATS'in.

Özelleştirme, birtakım yerel hizmetlerle ilgili konularda farklılaşmayı getiriyor; şirketleşme, vergilerde, fiyatlandırmalarda birçok farklı gündem oluşturuyor.

Örnek; Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)'nde ruhsat. İlgili OSB'yi kuran firma veya ilgili şirket, planlarını kendi yapıyor; yerleşme planını, düzenleme planını, ama izni belediyelerin, valiliklerin haricinde... OSB'deki kurum kendi kendine ruhsat ve kendi kendine izin veriyor. Bu OSB örneği ile başlattığım konu, son yıllarda oluşmuş yeni yazılı kuralların bir örneği.

Artı Doğal Gaz Piyasası Kanunu geliyor, Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda diyorlar ki; ilgili idare örneğin belediye, bir doğalgaz lisans sahibi firmanın seçtiği doğalgaz boru hattı veyahut o boru hattı üzerinde oluştura-

cağı bir tesis, bir idari bina, bir istasyon yani bir yapıyla ilgili bir alana ilgili firma karar verdiği zaman o karar verilen mekanla ilgili belediyenin kendi imar planına bakmaksızın onu o şekliyle planına işleyip –yani, özel firmanın vermiş olduğu doğalgaz boru hattı ve yapı alanına- ruhsat verme mecburiyetinde. Bir belediye ruhsat veriyor; ama, kendi inisiyatifinde değil, "firma tarafından seçilmiş alana ilişkin bir ruhsatı mecburen vermek" yazılı kuralı geliyor.

Ondan sonra Teknoloji Bölgeleri Geliştirme Kanunu, belki de, "teknoloji geliştirme" kavram olarak insana son derece cazip geliyor, hiç kimse buna "hayır" demez. Özellikle üniversitelerin güdümünde gittiği için, üniversiteler de bu işi bildiklerinden, onlardan bilgisizlikleri veya personelsizlikleri nedeniyle olumsuzluklar beklenmez ama, oluşmuş kamu hizmeti standartları diyeyim ona veya birtakım anlayışlar içinde farklılıklar getirdiği için biz de Bakanlık olarak buna karşı çıktık. Ama netice itibariyle çıkan şekli şu oldu -teknoloji bölgelerinde bu işle ilgili özel kurumlar vardı ki; "imar planları yönetici şirket tarafından hazırlanır gene ruhsat ve izinlerde yönetici şirket kendi kendine verir". Aynen şöyle yazılı, "ruhsat ve izinler yönetici şirket tarafından verilir ve denetlenir".

Kendi işi, belki de "oto-denetim" olarak düşünülebilir ama bunlar bizim kamu hizmetinde alışık olmadığımız yazılı kurallar idi.

Onur arkadaşımız akademisyen olarak kendi teorik çerçevesinde konuyu incelemiş, hele kitap da hazırlamış bu konuda; inanılmaz alternatifler, son derece güzel açıklamalar var. Bunlar bizim perspektifimizi muhakkak açmalı, ama şu anda kamu düzeninde ilgili idareler, bu işle ilgili kurumlar -merkezi hükümet, yerel teşkilatlar vb- kamu hizmeti anlayışında bir kargaşa yaşıyoruz. Bu, bugünün konusu değil, birtakım özelleştirmeler, özel eğitim kurumları, özel sağlık kurumları, özel güvenlik kurumları, özel spor alanları yıllardan beri Türkiye’de belirli bir uygulama dönemi geçiriyor.

Fakat, kamu hizmeti anlayışında, hem siyasi parti programları içinde, hem merkezi ve yerel teşkilatlarda yapılan uygulamalarda çok büyük farklılıklar var. "Bazı hizmetlerin artık kamu hizmeti niteliği ortadan kalkmıştır" diyen partiler olduğu gibi, aksini savunanlar da var ve bunun artık devlet eliyle değil de özel sektör tarafından gerçekleştirilmesini savunan memurlar da var, aksini savunan memurlar da var. Ama bu arada Danıştay ve Anayasa değişikliğiyle çözülmüş gibi gözükken yasama, yürütme, yargı arasındaki problem belirli şekillerde devam edip gidiyor.

"Kamu" kavramını, sadece, burada biz tartışmıyoruz. Sosyo-politik ortamda kamusal alan tartışılıyor veya işte bizim gibi kamu hizmeti veren, bir kamu hizmeti amacıyla yapılan "kamu yararı amacıyla" kavramıyla ortaya konan işlerde de kamu yararı değişik. Onların çok değişmesini savunanlardan biri değilim ama, gerçek olarak değişmiş olan kamu yararı kavramı artık aç parantez, bir alanın orman alanı mı olması daha kamu yararı yoksa orman alanının üniversite alanın daha kamu yararı olması mı tartışması Daniştay nezdinde sonuçlanıyor ve üstün kamu yararı kavramıyla üniversitenin, ormandan daha fazla kamu yararlı olduğu neticesine varılıyor.

Veyahut "genel kamu yararı", "özel kamu yararı" gibi tartışmalar var; ama bunu maalesef üzümlere söylüyorum, "kamu yararı" kavramı bizim için de içeriksizleşiyor, önemsizleşiyor ve özel alan genişlemesi yaşıyoruz. Bu arada kamu hizmetlerine ilişkin birçok değişiklik var; örneğin önceden "ücretsiz" olduğunu savunan bizler, artık bunun "ücretsiz" değil muhakkak "ücret verilmesi" gerektiğini de, zaten ücretsiz alınamayacağını ortaya koyduktan sonra bu ifadeyi tanımdan çıkarıyoruz. Bakanlık olarak yaptığımız işler var bunları sonra söyleyeceğiz.

Şimdi geliyoruz GATS konusuna... GATS konusu, aslında hemen öyle kolay kolay 15 dakikada ya da ne bileyim 3 saat içinde anlaşılacak bir konu değil. Tercümelere dolaylı yaşanan sıkıntılar, farklı dokümanlarla farklı yorumlar, yorumlama meşruiyeti diye birtakım tartışmalardan dolayı kolay kavranacak bir konumda değil.

Bir özeti var; onu Onur bey çok güzel söyledi, Figen hanım da söyledi fakat, kavrayıp özümsemek için özel bir emek sarf etmek lazım,

"Kamu hizmeti" diye bir tanımın olmadığını herkes söylüyor zaten, GATS'ın kuralları içinde "kamu hizmeti" diye bir tanım yok. Bunu iki türlü söylüyorlar, "zaten kamu hizmeti kalkacağı için böyle bir tanıma gerek yoktu". Bir de; "özellikle bunu yazmadık, yazmamamızın sebebi de, biz kamu hizmetlerini hedeflemiyoruz".

Buna ait de birçok tartışma var, Bu tartışmanın en başta olduğunu görüyorsunuz –ki, zannedirim Birgül Hanım o tartışmalardan bu gündemi yakaladı-, çünkü; "acaba TODAİE bize hâlâ yazılı cevap vermedi, yazılı bir görüş istedik, bize yazılı görüşlerini yollayacaklar ama özellikle bu tartışmalardan dolayı herhalde Birgül hanım bu konuyu gündeme getiriyor" ki, burada perspektifimiz açılacak, birtakım konular gündeme getirilecek, şikayetlerimizi bildireceğiz, bu aşamada kendilerini kutluyorum.

Şimdi bu maddeleri ben tekrar söyleyeceğim, ama bu maddeleri söyledikten sonra yine GATS'ın kendi dokümanlarından aldığım çelişkili iki konu var.

Madde 1, aynen söylendiği gibi; bu şekilde tercüme edilmesinin sıkıntısını yaşıyoruz. Kamu hizmeti tanımlanmış mı tanımlanmamış mı sorusunda birtakım eksiklikler olduğunu görüyoruz; ama en azından hizmetlerin tanımlandığı söyleniyor, okuyoruz, yine aynı şekilde söylüyorum, "resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmetler dışında kalanlar".

Madde 13'te de "ticari satışla ilgili olmak" şartıyla diyor, ama neyi dışlıyor kamu faaliyetleri için satın alınan hizmetlerin, kamu kuruluşları tarafından elde edilmesi. Birgül Hanım da o sıkıntıyı yaşadı, ben de bunları kafamda tutup söyleme becerisini gösteremiyorum. Zaten konuyu özümseyemediğimizi, benim en azından özümseyemediğimi dile getirebiliyorum. Ve yahut daha güzel yazılsaydı, daha kolay anlayabilirdim.

Bu, 1. ve 13. maddedeki kamu hizmetlerinin bir anlamda dışlandığı ifadesi... Ama 98 yılında gene DTÖ'nün kendi dokümanı var: "SCW50". Onda kamu hizmetlerinin dışlanmadığı ifade ediliyor. Bunu özellikle buraya yazdım, çünkü DTÖ bu konuda kesin bir neticeye varmış değil, hangi ortam gerekiyorsa "kamu hizmetinin çıkması gerekir" şeklinde farklı şeyler.

İkinci görüş de 2001'de çıkarmış olduğu dokümanda, sağlık konusunda özel hizmetlerle kamu hizmetlerinin bir arada olabileceğini söyleyerek, kamu hizmetlerinin dışlandığını bir anlamda söylüyor. Şimdi burada da DTÖ kamu hizmetlerinin tanımına ilişkin birtakım gizlemeler, açıklamalar yapmasına rağmen, kendi örgütü içinde de "hizmetlerin, kamu hizmetlerinin tartışmaları devam edip gidiyor" diye bir belirleme yapıyor.

Şimdi şunları da söylüyorlar, Onur Bey veya Figen Hanım söyledi; kamu hizmetlerinin özelleştirilmek zorunda olmadığı yolunda DTÖ'nün de yazılı ifadeleri var. Birkaç önerim olacak, onlara geçmeden önce Bayındırlık Bakanlığı olarak neler yapıyoruz, ne ediyoruz?

Biz Bakanlık olarak; mimarlık, müteahhitlik, mühendislik altyapı konularından sorumlu alt koordinatör birim ve kurum olarak, şimdi başlayan ikinci turda kendi sektör raporumuzu oluşturmak üzere 36 kuruma görüş sorduk. Bu 36 kurumdan biri de TODAİE... 22 tanesinin görüşü geldi, diğerlerini bekliyoruz. Gönderme tarihimiz, 23 Temmuz 2001, yani geçen sene... Temmuz ayı itibarıyla istediğimiz görüşlerin daha 20'si tamamlandı, geriye kalan kurumların görüşlerini bekliyoruz.

Bu arada işte meşhur bir doküman var "rumuz belge" dedikleri 3096'yla biten "SCW"... Bunda, ekonomik gereklilik testleri var, onlara ilişkin kendi içimizde birtakım belirlemeler yaparken, raporla ilgili hazırlıklarımızı devam ettiriyoruz. TMMOB'la birlikte çalışıyoruz, DPT ile "kapalılık açıklık" konularında belirli bir bilgi birliğimiz var. Bu konularda, TMMOB, DPT ve biz pek farklı düşünmüyoruz.

Yabancılarla çalışma izni verilmesiyle ilgili raporla ilgili genelgelerimiz hazırlanıyor. Zaten yabancılarla çalışma iznini özellikle mühendis ve mimarlara TMMOB ve YÖK kanunu doğrultusunda bizler veriyoruz. Geçici üyelikle ilgili gene TMMOB'la birlikte yaptığımız çalışma birliği ve yönetmelik hazırlıkları var. Bu hazırlıkların tabii ki devamı olarak da gene Figen hanımın bahsettiği bu genel müzakerelerin haricinde ulusal düzenlemeler komitesine götürülecek, taahhütler komitesine götürülecek, hizmet ticareti komisyonuna götürülecek dokümanları hazırlamakla meşgulüz.

Birkaç konuyu özellikle GATS kapsamında söylemek istiyorum. İşin başlangıcı itibarıyla devlet kurumları arasında GATS'la ilgili kamu hizmetleri bağlamında herhangi bir anlaşma birliği olmadığı gibi, özellikle yabancı mevzuatla ilgili dokümanlarda bilgi birikimimiz son derece az.

Bilgi birikimimiz az olduğu için; bize gelen dokümanlar da tercüme edilmeden, geldiği için -zaten bu tercüme konusu bir problem-, konular özümsemmeden masaya konduğu için, konuları bilmeyen kişiler yabancı ülkelerde masaya oturduğu için, yabancı mevzuatı kavrayıp buna ait tedbirleri ülkemiz adına verimli olarak alma şansını maalesef iyi kullanamıyoruz.

Uluslararası anlaşmalarda gerek kişisel olarak, gerek idari yapı olarak bir çok bilinmezlik yaşıyoruz. Örneğin, Anayasa gereği yabancı anlaşmaların ülkemizde yazılı kural olma gereğini işimize geldiği zaman kullanıyoruz, işimize gelmediği zaman kullanmıyoruz. Örneğin çevre ile ilgili bir anlaşmanın çok kullanılmadığını da görebiliyoruz. Biz bu işin başlangıç aşamasındayız, eğitim aşamasındayız, bizi dinleyen arkadaşlar, bilmiyorum bu GATS'la ilgili ne kadar okumuşlar, ne kadar derinliğine inmişlerdir. Ben şunu söylüyorum; bu işi götüren kurumların, biz alt kurumuz ama, Hazine Müsteşarlığının, Dışişleri Bakanlığının, Dış Ticaret Müsteşarlığının, AB Genel Sekreterliğinin GATS'la ilgili olmasalar bile yabancı mevzuatı, yabancı yazılı kurallar, dış anlaşmalarla ilgili öğretici ve eğitici olmaları, bu konuda çok daha fazla bir mesai vermeleri gerekir diye düşünüyorum.

Arkadaşım söyledi "6 kişiyiz". Bizim de kendimize ait işi yaparken öyle

kalabalık yığınla adamımız yok, ama, mademki bu işi götürüyorsunuz bu işe ilişkin öğretici ve eğitici olmak gerekiyor. Özellikle tercüme konusunda inanılmaz sıkıntılar yaşıyoruz. Bir netice üretilip verimli hale gelebilmesi için, kelime birliği, anlam birliği sağlamalıyız. Demin söylediğimiz Madde 1 ve 13'teki "kafamızda tutamama" sorunsalını aşmak durumundayız. Bununla ilgili Figen Hanım'a buradan nacizane bir öneri yapalım, belki kendilerinin de mesailerinin de zamanı az ama bu konuda bir sözlük hazırlama zorunluluğu var. Yani bir dokümanı üçümüz bir araya gelerek hazırlamalıyız.

Kamu hizmeti ile ilgili GATS bağlamında şunu söyleyip bitiriyorum. Madem ki, kamu hizmetleri tartışılıyor mu, tartışılmıyor mu; GATS içinde tanımı var mı, yok mu gibi bir durumdayız; o zaman DTÖ'ne bakanlar konferansına katılımı sağlamak durumundayız. Herhalde, sadece daimi temsilcilikle devam etmiyor bu konu.

Üye olduğumuz için DTÖ genel konseyinde bir anlamda yasal süreç başlatarak, "bütün kamu hizmetlerinin resmi otoritenin uygulanmasında sunulan hizmet olduğu" açıkça yazılı hale getirilmelidir, diye bitiriyorum.

Bu arada kamu hizmetlerinin veya hizmetlerin özelleştirilmesi durumunda -ki, artık o menzile girdik-, bu ortamda denetim, performans testleri ve gösterge ölçütlerinin -zaten hazırladığımız sektör raporunda bu başlıklar altında çalışıp 96 no'lu rumuz belgenin gerektirdiği şeyleri cevaplandıracağız- dolayısıyla kamu görevi yapan bizlerin de bu denetim, performans, gösterge koşullarında açılımlarının ve bilgi birikimlerinin olup belirli bir verimliliğe erişmesi gerektiğini düşünüyorum.

Birgül Ayman GÜLER- GATS'la ilgili yaşanan "kamuoyunun habersiz olma" durumu, yalnızca Türkiye ile sınırlı değil, Ekrem Bey'in sunumunda vardı; "canadians.org" diye bir siteden söz ediyordu. Kanadalılar, kendi hükümetlerine halkı ve tüm kamu kurumlarını GATS'tan haberdar etme ve bilgilendirme yükümlülüğü olduğunu, oysa hükümetlerinin bunu yapmaktan adeta kaçındığını dile getiriyorlardı. Feridun bey, OSB ve teknoloji geliştirme bölgelerinde, orada iş yapan şirketlere kendisine ait yerleşme planı yapma, bunun ruhsatını "verme", yanlış yaptın diye dönüp belki kendini, o alanda bulunanları cezalandırma gücü verme, yani kamu otoritesini olduğu gibi yerel yönetimden alıp bu alanların yönetimine devretme yetkilerinden söz etti. Bu uygulama GATS'ın yerel yönetimler ile, kentsel planlama yetkisinin kullanımıyla ilgili hükümlerini çağırıştırıyor. Sözü ettiğim "canadians.org"da bu hükümlerle ilgili bir kampanya başlatılmıştı. GATS libera-

lizasyon çerçevesinde, yerel yönetimlerin genel planlama, ruhsat verme yetkisi dahil olmak üzere çeşitli yetki ve hizmetleri de yer alıyor. Bir şirket, belediye meclisinin onayladığı kent planında -diyelim ki, kat iznine sınırlama getirilmiş olsun-, kendi rekabet gücünü olumsuz etkilediği kanıdaysa, belediyeyi GATS hükümlerine aykırı davrandığı için şikayet edebilir. Bu durumda DTÖ'ye başvuracaktır. DTÖ üzerinden belediyeye "bu karar gerekli mi" diye sorulacaktır; belediye aldığı kararın gerekli olduğunu göstermekle yükümlüdür. Böylece yerel yönetim meclisi iradesi üzerine bir GATS denetim mekanizması sokma gündeme geliyor.

Türkiye'de yıllarca Bayındırlık Bakanlığı'nın yerel yönetimler üzerindeki yetkisinden "ağır merkezîyetçi", "sınırlandırıcı", "anti demokratik", "ağır vesayet" diye şikayet edilmişken, şimdi bir küresel örgütün şirketler adına denetimi gündeme geliyor. Kanadalılar, bu açılımları ortaya koyup, belediyelerini bilgilendirdiler; sonunda birkaç belediye meclisi karar alarak, kendi hükümetlerine "böyle bir anlaşmaya taraf olduğumuz doğru mu" diye soran resmi başvurular yaptılar. Türkiye'de de aynı şeyi yapmak gerekiyor; belediye başkanlarının hükümete ya da Hazine'ye sormaları gerekiyor; GATS ne tür yetkilerimiz üzerinde ne tür etkiler doğuracak? Bu sorun teknik değil, politik ve demokrasi sorununa ait tartışmalara açılıyor.

Bu tartışmaların ortasında yine sürece müdahale ettiği için tanış olduğumuz, çok yararlandığımız TMMOB var. TMMOB'dan Tezcan Abay'la TMMOB'nin görüşünü alacağız. Buyrun Tezcan bey.

Tezcan ABAY- TMMOB Yönetim Kurulu adına GATS'taki gelişmeleri, görüşmeleri İkinci Başkan Dursun Yıldız takip ediyor. Temmuz ayında Cenevre'de gerçekleştirilen GATS toplantısında, TMMOB'yi Dursun Yıldız temsil etti. Ancak Dursun Yıldız'ın yürüttüğü çalışmaların arkasında TMMOB ortamında GATS'ın mühendislik ve mimarlık alanlarına ilişkin düzenlemelerini tartışan daha da geniş bir ekip var. Ben de bu geniş ekibi temsilen Dursun Yıldız Bey'in yerine bugün sizinle birlikte olacağım. Belki Dursun Bey'in katıldığı uluslararası toplantılarda, özellikle Türkiye'nin pozisyonu açısından toplantı atmosferini aktarmakta Dursun Bey'in yerini doldurmak sözkonusu olmayacak ama, başka birtakım çalışmaları sizinle paylaşmak olanağı olabilecek.

Öncelikli olarak "kamu hizmeti" kavramının kendisini tartışmayı bir başlangıç noktası olarak kabul etmek; bu kavramın evriminden yola çıkmak; ama onunla sınırlı kalmayarak dünya ekonomisindeki uluslararası iş-

bölümünü, eşitsiz gelişme ilkelerini tartışmak gerçekten akıl açıcı olacaktır. Onur Bey'in konuşmasının girişinde kamu hizmetlerine dair sunumu öğretici oldu. Ben de bu toplantı için hazırlanırken, kamu hizmetleri meselesinin esas olarak bir toplumsal ve iktisadi işbölümü çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği sorusu etrafında, aslında Onur Bey ile benzer bir sonuca varmış bulunuyorum. Dolayısıyla, hazırladığım notların Onur Bey'in tespitleriyle büyük ölçüde uyumlu olduğunu görmekten memnun oldum.

Birinci temel soru şu olsa gerek: İki farklı kavram olarak kamu hizmeti ve özel hizmet ayrımının kaynağı nedir? İki farklı alana dair, iki farklı işleyiş prensiplerine sahip ekonomik alandan bahsediyoruz. Bunlar iki dinamik süreçlerse, tarih içerisinde nesnel olmaktan ziyade öznel olarak, toplumsal olarak belirlenen tanımları, alanları daralıp genişliyorlarsa; farklılığın kaynağı herhalde, üretimin kendisinin toplumsal doğasıyla bugünkü koşullarda özel olarak gerçekleştirilmesi arasındaki çelişkiden kaynaklanıyor olsa gerektir. Dolayısıyla kamu hizmeti ve özel sektör arasındaki farklılık ya da gerilim, üretimin kendisinin zorunlu olarak sahip olduğu toplumsal doğası ile bireysel olarak, bir bireysel fayda sâiki ile yerine getirmesi amacı arasında çelişki var olduğu sürece bu kamu hizmeti ve özel alan arasındaki sorun devam edecek gibi görünüyor.

Ne demek istiyoruz? Kısaca, kapitalizm koşullarında kamu hizmeti belki de şöyle tanımlanabilir diye düşünüyorum; "belli bir tarihsel kesitte ve belli bir coğrafyada birikmiş özel sermayenin büyüklüğü, niceliği ya da niteliği ya da sözkonusu üretim sürecinin kendi iç gerekliliklerinden kaynaklanan teknik nedenlerle pazarlaştırmak için kapsayamadığı ama ekonominin bütünü açısından aktive olması gereken alanların toplamı".

Üretimin toplumsal doğasının değil de pazarın esas olduğu bir dünyada dolayısıyla kamu hizmeti için bir negatif tanımlama yapılmak zorunda. Mevcut üretim koşullarında kamu hizmeti için özel sektörün dışında kalan alanlar kamu hizmeti olarak tanımlanmak durumunda. Bunun için çok farklı, akıl açıcı, hatta provakatif örnekler verilebilir. Örneğin Uruguay Turu görüşmeleri sırasında, cezaevi hizmetlerinin aslında kamu hizmeti olmadığı, özel olarak da verilebilir hizmetler olduğu ciddi ciddi müzakere edilmiştir. Biliyorsunuz ki ülkemizin cezaevleri gerçekten utanılacak durumundadır. Bu koşullarda, bir müzakere sırasında Amerikan delegasyonu "siz modern dünyanın normları gereğince, insan haklarına saygılı bir şekilde cezaevi hizmeti veremiyorsunuz, ancak biz sizin mahkumlarınızı yıllık 10 bin dolar karşılığında Amerika'daki cezaevlerimizde tutabiliriz" gibi bir öneri

getirmiştir. Bu örnek, en azından kamu hizmetinin GATS Anlaşma metninde geçen "resmi otoritenin uygulanmasında..." tanımlamasından da daha fazla daraltılma isteğinin ifadesidir.

Kamu hizmeti kavramının kendisinin aslında belli bir tarihte ve coğrafyada özel sektörün kapsayamadığı ya da kapsamasının çıkarına olmadığı (genellikle devletçi/düzenlemeci kapitalist politika dönemlerinde) iktisadi faaliyetler anlamına geliyor ise, hizmetin doğasına ait teknik engellerin aşılması ya da pazar olanaklarının elvermesiyle sözkonusu kamu alanını kapsayabildiği anda, onu kamu hizmeti olmaktan çıkarıyor.

1900'lerin başında gelişen telekomünikasyon sektörü buna örnek verilebilir. Bu arada elbette sermaye birikiminin büyüklüğü ve niteliği kritiktir. Dolayısıyla da dünyanın farklı coğrafyalarında da elbette kamu hizmeti farklı farklı tanımlanacaktır.

Buradan gelmek istediğim bir nokta da şu: Üretimin kendisinin toplumsal doğası nihayetinde ondan bütünüyle uzaklaştırılmayacak bir şey olarak her zaman vardır. Kapitalizm onu ne kadar inkâr ederse etsin ve bireysel çıkar sâiki ne kadar belirleyici dürtü olursa olsun, toplumsal işbölümünün bu boyutunu karşılayacak alanlara ve kavramlara ihtiyaç olacaktır. Kamu hizmeti kavramı içeriği daraltılarak yenilenirken, özelleştirmeden daha belirgin bir eğilim olarak pazarlaştırma küresel bir politika haline gelirken, kamu hizmetinin yeri başka kavramlarla ikame edilmek durumundadır.

Bu başka kavramlardan biri 1900'lerin başlarında Amerikan telekom sektöründe doğan evrensel ya da asgari hizmettir. Bu kavram gittikçe daha fazla kamu hizmetini ikame etmeye zorlanacak gibi gözüküyor. Halihazırda da pek çok yasa, yönetmelik ve plan metnine bu kavramların girdiğini görüyoruz. Peki evrensel hizmet ya da asgari hizmet ile kamu hizmeti arasındaki fark nedir? Bu soruyu sözkonusu kavramların çok kısaca tarihsel arka planına değinerek yanıtlamakta fayda var.

1900'lerin başında telekom sektörü gelişirken Amerika'da IT&T isimli şirket doğal bir tekel durumundadır. Doğal tekel ise, şu anlamı taşır: bizim doğaları gereği kamu hizmeti olarak algılamaya alışık olduğumuz sektörlerde, örneğin, su, elektrik, telefon, gaz gibi büyük altyapı şebekesi gerektiren hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren tekellerdir. Doğallıkları verdikleri hizmetin doğası gereği, o sektörde ancak bir hizmet sağlayıcının bulunmasından kaynaklanır. Örneğin, birden fazla içme suyu hizmeti sağlayıcısının pazar ortamında rekabet edebilmesi için sokaklarımıza birden fazla su

şebekesi döşenmesi; yine aynı mantık ile birden fazla elektrik şebekesi döşenmesi; birden fazla telefon şebekesinin döşenmesi gerekirdi. Üstelik oligopolistik bir pazar da bizi mutsuz ederdi ise, tam rekabetin oluşabilmesi için çok daha fazla sayıda çukur, kanal vs. açılması gerekirdi sokaklarımızda. Böylesi bir şebeke enflasyonunun kendisinin akıl-dışı olması nedeniyle, sözkonusu hizmet alanlarında ya da devletin kendisi ya da adına doğal tekel denen bir hizmet sağlayıcı şirket faaliyet gösterir.

ABD telekom sektöründe, bir şirket, IT&T bu hizmeti gerçekleştirmeyi üstlenir. Böylesi bir imtiyazlı bir alanın düzenlenmesi de Federal İletişim Komisyonu (FCC) tarafından "evrensel hizmet" kavramı etrafında gerçekleştirilir. Çünkü IT&T doğal olarak telekom hizmetini daha fazla kâr edeceği yerleşim birimlerine götürme eğilimi taşırken, daha az kâr edeceği yerlerden uzak durmaya çalışacaktır. Türkiye'de içme suyu ya da telefon hizmeti sağlayan bir özel işletme örneğın, İstanbul'a hemen yatırım yapabilir, çünkü kâr oranının yüksek olacağı açıktır. Ancak Van ya da Hakkâri'ye yatırım yapmayacak ve buralarda yaşayan insanlar sözkonusu hizmetlere erişemeyeceklerdir. Herhangi bir bölgenin fakirliğinden orada oturan insanlar sorumlu değildir, dolayısıyla onların da bu hizmetlere erişme hakları vardır. Amerika'ya dönersek, eyaletler arasındaki gerilimlerin veri olduğu bir durumda, evrensel hizmet kavramı "adil" bir fiyat garantisi ile şebeke gelişiminin Komisyonca belirlendiği bir piyasa düzenleme aracı olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak evrensel hizmet kavramı, bir kamu hizmetinin devlet elinden alınarak piyasalaştırılması sürecinde sözkonusu hizmetin sunulmasındaki toplumsal gereklilikler ile özel çıkar arasındaki boşluğu doldurmak işlevi ile ortaya çıkmıştır.

Eğer küresel iktisadi eğilimler burada anlatıldığı gibi ise, yani bugün kapitalizm gitgide daha çok pazarı genişleme ve kamu hizmetlerini ele geçirme eğilimi içerisinde ise, bu eğilimlerin hayat bulması için bu sürecin aracı (mediating) mekanizmalarını da inşa etmek zorundadır. Bu eğilimlerin belirli anlaşmalar, düzenlemeler çerçevesi içerisinde hayat bulması gerekir. İşte GATS süreci de, Avrupa Birliği uyum süreci gibi, OECD liberalizasyon süreci gibi, IMF niyet mektupları eliyle girdiğimiz yapısal uyum süreci gibi alelâde, basbayağı, gitgide daha çok piyasalaştırmayı, daha açığı neo-liberalizmi hedefleyen eğilimlerin aracı mekanizmalarıdır.

GATS ve Dünya Ticaret Örgütü'nün ortaya çıkışındaki tarihsel arka plana bakıldığında daha açık gözükür. Öncelikle, dünya kapitalist ekonomisi, ama özellikle Amerikan ekonomisi açısından 80'lerin başındaki tablonun

gözden geçirilmesi gerekir. Dünya ekonomisi hepinizin bileceği gibi 70'lerdeki kâr oranlarının eğilimsel düşüş sorununu hâlâ aşamamıştır, hâlâ yeni coğrafi alanlar peşindedir, hâlâ değersizleşen sermayesini yeniden üretebileceği yeni alanlar peşindedir. Böylesi bir kriz içerisindedir. Amerikan ekonomisinin daha özel bir durumu var. Amerikan ekonomisi 1980'lerin başında çok ciddi oranda dış ticaret açığı verir. Fakat dış ticaret açığı mal ve hizmetler biçiminde kategorilere ayrıldığında aslında hizmet ticareti açısından ciddi fazlası vardır da, mal ticareti açısından açık vermektedir. Rakamlarla baktığımızda, 1987 yılından 1992 yılına kadar Amerika'nın hizmet ticareti 15 milyar dolardan 60 milyar dolara çıkıyor, bu arada aynı yıllar arasında Amerika'nın toplamda dış ticaret açığı 159,5 milyar dolardan 96,2 milyar dolara düşüyor; yani, hizmet ticaretindeki fazlasıyla genel dış ticaret açığını kapatıyor. Amerika tam olarak dış ticaret açığının yüzde 63'ünü hizmet ticaretinden karşılıyor. Amerikan ekonomisini hizmetlerdeki ticaret üstünlüğü 1980'lerin başında tespit ediyor. Hizmet ticaretinin, uluslararası hizmet ticaretinin liberalizasyonunun Amerika'nın dış ticaret açığının kapanması yolundaki tek çare olacağı yönünde ekonomi departmanına bağlı uzmanların hazırladığı raporlar var. Bu tespitlerden hareketle hazırlanan politika dokümanları gereğince Amerikan hükümeti ve Amerikan özel sermayesi 1986'da başlayacak olan Uruguay turunun ön görüşmelerini yürütmeye başlıyor.

ABD, örneğin Latin Amerika ülkelerine yönelik olarak, "hizmet ticareti liberalizasyonu müzakerelerine gelip bir kez masanın başına oturursanız, biz sizin borcunuzun bir kısmını öteleyebiliriz, şu borçlarınızı iptal edebiliriz" argümanı çerçevesinde bir politika uyguluyor. Aynı süreç içerisinde - 1984'te olsa gerek- Amerika UNESCO'dan çekiliyor, Birleşmiş Milletler'e bağlı Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ITU'dan çekilme tehdidini önesürüyor. İngiltere ile birlikte Amerikan hükümeti yeni bir uluslararası düzenlemeyi bir neo-merkantalist politika eşliğinde sunuyor. Devam edegelen GATS sürecinin arkasında yatan politika mantığı buna dayanıyor.

Öyleyse neo-liberalizm ile karşımıza çıkan uluslararası politika, neo-merkantilizmdir. Tek tek bütün kapitalist hükümetlerin kendi tüccarlarını korumak için nasıl birbirleriyle mücadele ettiklerini; tek tek o ülkelerin bürokrasilerini tek tek firmaların çıkarlarını temsil etmek için nasıl bir itiş kakış içine girdiğini tek tek hikayelerine kadar bulmak mümkün. Örneğin Telecommunication Policy'den Japon hükümetinin Amerikan özel sektörünü Japon pazarından uzak tutmak için ne tür "ince" politikalar yürüttüğü okunabilir. Gerçekten de Japon ihalelerine Amerikalıların girememesi için ihale

yerlerinin adreslerini yanlış duyurmaktan, son gün ihale duyurmaya, ihale dosyalarını İngilizce'ye yanlış çevirmekten, dosyaların sümen altı edilmesine kadar pek çok basit küçük tefek hatta mizahi numara ile Japon hükümeti kendisi sermayedarlarını Amerikan sermayesine karşı koruma çabası içerisindedir. Benzer pek çok sıradan tedbiri Amerikan tarafı da uyguluyor. Dolayısıyla bizim uluslararası liberalizasyon sürecinden bahsederken, bunun arkasında çok kesin bir neo-merkantalist politikanın hakim olduğu gerçeğini gözden uzak bırakmamamız gerekiyor.

Buradan GATS'ın kendisine doğru gelmek gerekirse, TMMOB'un pozisyonuna dair iki düzeyde akıl yürütülmesi gerekir. Birincisi, GATS'ın kendisinin analizi ve ikincisi de GATS'a karşı duruş pozisyonlarının analizine dair. Aslında GATS'a dair TMMOB'nin en temel kalkış noktası "gerçekte eşit olmayanların formel olarak eşit kabulü, her zaman zayıfların zararına olacağı" gerçeğidir. Mevcut uluslararası işbölümü, mevcut eşitsiz gelişme koşullarında zayıfların bu dezavantajlı pozisyonu rakamlarla da gösterilebilir.

Örneğin, Dünya Bankası'nın bir raporunda, dünyadaki inşaat sektörünün pazarı 3,2 trilyon dolar olarak veriliyor. Son 20 yıl boyunca uluslararası pazarda inşaat sektöründe iş olanaklarının % 70'inin yerlerinin büyüklüğüne göre ölçülerek gelişmekte olan ülkelerde özellikle altyapı projeleri olarak yer aldığı belirtiliyor. Bu pazarın % 70'i az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelerde ise, bu sektörde yapılacak işin sadece yarısı bakım ve oranın işleri olarak ortaya çıkıyor. Aynı raporda 1986 ve 1998 yılları arasında Dünya'daki en büyük 225 mühendislik ve mimarlık proje firmasının yurtdışında yaptıkları işlerden elde ettikleri gelirin 3,5 milyar dolardan 17 milyar dolara yükseldiği belirtiliyor. Bu en büyük 225 mühendislik ve mimarlık firmalarının büyük bir çoğunluğu gelişmiş ülkelerin mühendislik ve mimarlık firmalarıdır. Bunların oranı mühendislik ve mimarlık proje hizmetlerinin uluslararası ihracatında 1998'de en üstteki 10 ülke arasındaki paylar, ABD % 43, hemen peşinden Hollanda % 14, (Hollanda 10 sene içerisinde payını 10 kat arttırmış), Kanada % 8, İngiltere % 7; geri kalanı da dünyanın geri kalan bütün ülkeleri paylaşıyorlar. Bugün böylesi bir sektörde eşit olmayanların eşit kabulüyle girişilecek bir liberalizasyon süreci açıkçası zayıf olanların zararına olacaktır.

Burada TMMOB'nin pozisyonuna gelince; birincisi TMMOB, GATS'a karşı eleştirilerini bir neo-merkantalist bir pozisyondan yönetmiyor. Türkiye'nin GATS'taki taahhütleri gereği olarak mühendislik mimarlık hizmetle-

rinde pazara girişin tek koşulu olarak yabancı mühendis, mimar ve şehir plancılarının bizim odalarımıza geçici üyelikleri ortaya konmuş durumda. Bunun dışında pazara giriş koşulları ya da milli muamele koşulları bakımından hiç bir kısıtlama getirilmemiş. Bu durumda Türkiye'nin sözkonusu sektörlerine yönelik politika oluşturmada -eğer böyle bir politika oluşturulacak ise- elde bulunan tek araç üye olmak isteyen bir yabancı mühendise izin verip vermemekle sınırlanmış. TMMOB ise açıkçası neo-merkantalist, dolayısıyla yabancı işçi düşmanı bir pozisyondan konuya yaklaşıyor. TMMOB konuşmanın en başında belirttiğim üretimin toplumsal işbölümü ve bunun özel olarak ele geçirilmesi arasındaki doğan çelişkiyi esas alarak ve gitgide daha fazla pazar ve sermayedar lehine kamusal yararın gözden çıkarılmasının yanlışlığından hareketle gelen başvuruları değerlendiriyor. Bu başvurular ise "Yabancı Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Çalışma İzni ve Müracaatlarında Değerlendirilmesinde Odalarca Aranacak Koşullar Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre değerlendiriliyor.

Bu yönetmelik gereğince tek tek bütün odalarımız (bu arada bildiğiniz üzere çeşitli meslek disiplinlerini temsil eden 23 tane odamız var) bir çalışma izni inceleme komisyonu oluşturuyorlar. İnceleme komisyonları da bu yönetmelik çerçevesinde gelen başvuruları değerlendiriyor. Yönetmeliğin değerlendirme kriteri anlamında iki kritik maddesi var: Birincisi, yabancı mühendis, mimar ve şehir plancısının istihdam edileceği uzmanlık alanında bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı meslek mensubu temininin çok güç olması, ikincisi bu kişilerin teknoloji geliştirme ve yeni bir teknolojinin uygulanması için istihdam edilmesi ve istihdam edildiği birimde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı mühendis, mimar ve şehir plancısı çalışması koşulu. Yani öyle bir ileri teknoloji alanıyla muhatapsınız ki, Türkiye'de yetişmiş o kalifikasyonda mühendis, mimar ve şehir plancısı yok. Ve gelen yabancı mühendis, mimar ve şehir plancısı da kendi bu işi gerçekleştirirken yanında Türk mühendis ve mimarlarını da yetiştirmek zorunda.

Burada bir başka soruna da değinmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bize, Bayındırlık Bakanlığı'na gelen yabancı mühendis taleplerini yönetmelik çerçevesinde düzenliyoruz, bu başvurular en azından belirli bir denetim ve düzenleme altında. Fakat şu bir gerçek ki Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı mühendis ve mimarların önemli bir bölümü zaten bize geçici üyelik için başvurumuyorlar. Bize başvuran yabancı mühendisler genellikle Türkiye'deki üniversitelerden mezun olmuş, Filistinli, Pakistanlı, Bangladeşli mühendisler. Bunların dışında örneğin şunu biliyoruz. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesinin, çevresel etki değerlendirmesi aşama-

sında çalışan Alman firması 60 tane Alman mühendisi Türkiye’de istihdam ediyor. Bu 60 Alman mühendisinin bizim yasal mevzuatımıza göre en azından odalarına geçici üyeliklerini yapturmaları gerekirken, Bayındırlık Bakanlığının da bu konuda herhangi bir bilgisi var mıdır bilemiyoruz, ama bu güne kadar bize ulaşmış bir başvuru yok. Çünkü projenin yasal dayanağı Türkiye’nin bütün mevzuatını hükümsüzleştiren ikili anlaşmalarla sağlanmış durumda. Dolayısıyla esas büyük projelerin bu önemli ve kontrol edilmesi gereken noktalarındaki açılma zaten sözkonusu geçici üyelik prosedürünün dışında. Sonuç olarak çok taraflı anlaşmalarla birlikte, bir de özel ikili anlaşmaların öngördüğü istisnalaşma eğilimini ele göz önünde bulundurmak gerekir.

Tarif etmeye çalıştığım tablo içerisinde, kalan konuşma zamanımı birkaç konuya değinerek tamamlamak isterim. Birincisi, Türkiye’nin GATS müzakerelerindeki performansı Can Yücel’in "aç...aç...aç..." diye başlayan ve "açız" diye biten şiirindeki bir atmosferi andırır haldedir. Yani yoğun bir uluslararası tezahürat altında, tüm sektörlerini liberalizasyona açma gayreti içerisinde. Ama bu açmanın temel motivasyonu ulusal ve toplumsal ihtiyaçlardan ziyade tezahüratın kendisi olmaya başlamıştır. Türkiye ile benzerlik taşıyan pek çok ülkenin taahhüt listeleri karşılaştırıldığında, Türkiye’nin taahhüt şampiyonu olduğu görülüyor.

Değirmek istediğim ikinci nokta, Türkiye’nin içine girdiği sürecin yalnızca GATS’tan ibaret olmadığı. Dolayısıyla Onur Bey’in en başta sorduğu soruya, GATS’a yönelik olarak tepkilerin neden gelişmiş ülkelerde daha çok, az gelişmiş ülkelerde daha az olduğu sorusuna, yanıt ararken bunu gözönünde bulundurmak önemli. Onur Bey, kendi yanıtını bir, müzakerelerde pazarlık yapabileceği fikrinin gelişmemiş ülkeleri baştan çıkardığına; iki, liberalizasyonun bu ülkelerdeki büyük burjuvazinin çıkarlarına hizmet ettiğine bağladı. Gerçekten de GATS’ın, AB üyeliğinin, OECD liberalizasyon sürecinin, IMF niyet mektuplarının bir bütün olarak Türkiye’nin çıkarına olup olmadığı tartışması tek başına yapılacak bir tartışma değil. Türkiye’nin çıkarına derken neyi kast ettiğiniz kritik.

Türkiye’de büyük burjuvazi uzunca bir süredir, ama diyelim ki Şubat krizinden bu yana, kendi geleneksel sermaye birikimi eksikliği sorununu çözmek için emperyalizmin büyük ortaklarıyla taşeronluk üzerinden entegrasyon konusunda ciddi bir tercih içerisine girmiş durumdadır. Bu tercihin ürünü olarak Türkiye ekonomisi uluslararası sermayeye daha fazla açılacaktır. Kamu otoritesinin devri bu noktada anlam kazanıyor. İnşaat sektö-

ründeki ruhsat verme izninin devri konusunda örnek verildi. Ben de sizinle çok daha ibret verici bir örneği paylaşmak isterim.

Yasa yapmak, yönetmelik yayınlamak gibi "kamu otoritesini"nin kendisi, bugün özelleştirilmektedir. Bildiğiniz üzere, çevre alanındaki en kritik düzenleme olan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Çevre Bakanlığı'nca hazırlanır. Bugünlerde de AB uyum süreci çerçevesinde ÇED Yönetmeliğinde birtakım değişiklikler yapılması gündemde. İlk önce Bakanlıkça hazırlanmış bir ÇED taslağı sirküle edildi kurumlara. TMMOB olarak biz de bu süreci ciddiye alıp, önemlice bir görüş dosyası hazırlayıp Bakanlığa sunduk. Çeşitli kereler Müsteşarlıkla görüştük. Biz bu aylar süren görüşmelerin sonuçlarını beklerken, Hollanda Hükümeti'nin Avrupa Birliği'ne aday ülkelerinin mevzuat uyumu çalışmalarını desteklemek amacıyla oluşturduğu MATRA Programı çerçevesinde sağladığı bir fondan kaynak edinen Çevre Bakanlığı'nın ÇED Yönetmeliği revizyonu çalışmalarını bir proje olarak Hollandalı DHV Mühendislik firması ile Türk ortağı RR Bilimsel Danışmanlık firmasına devrettiğini öğreniyoruz. Hollanda'nın Türkiye'nin yönetmelik çıkarma işini finanse etme nedeni en başta değindiğimiz neo-merkantalist politikalarla açıklanabilir. Hollanda parayı veriyor, çünkü bu yönetmelikler aynı zamanda standartları öngörüyor teknik düzeyde. Bir anlamda yasalardan daha kritik önemde, çünkü Hollanda hükümetinin firmalarına avantajlı bir konum sağlayabilmesi için yönetmelikteki teknik standartların bu firmalar ile uyumlu olması gerekiyor. Sonuç olarak kısaca, Türkiye'de yönetmelikler emperyalist ülkelerin finansmanı ile özel firmalarca yapılır hale gelmektedir.

Son olarak söylemek istediğim şey bir uyarıdan ibaret olacak. Bütün anlatılanları birer ibret tablosu olarak soğukkanlılıkla ele almanın sınırlarını yaşıyoruz. O kadar çok ibret tablosuyla karşılaşılıyor ki, bunlara kimi zaman gülerek, kimi zaman kızarak alışmaya başlıyoruz. Baudrillard'ın Marx'tan uyarladığı bir sözü var: "tekerrür eden tarih fars olur, ama tekerür eden fars da tarih olur". Tarih akmaya devam ediyor ve artık biz yaşadığımız bunca komikliğin tarihimiz olmasına artık izin veremeyiz.

Birgül Ayman GÜLER- Bütün bu tartışmaların sonucunda söz hocam İzzettin Önder'in.

İzzettin ÖNDER- Ben dört değerli arkadaşımızı dinlediğimde Türk gibi davranmadığımızı hissettim. Çünkü biz Türkler, bir konu üzerinde soyut düşünce geliştirmeden ya da onunla ilgili ön bilgi edinmeden doğrudan olayın

içine gireriz. Mesela, araba aldığımızda hiç elkitabına bakmayız, biliriz ki burası direksiyondur, burası gaz pedalıdır vs. Ya da bir radyo aldığımızda, kullanım kılavuzuna bakmadan düğmelerini buluruz ve onu çalıştırırız. İşte ilk defa burada GATS'ı bütün detaylarıyla, Figen hanımın da büyük katkılarıyla öğrenmiş olduk, bütün ilgili maddeleri, mode'ları vs.. burada öğrendik. Şimdi ben bu çok güzel anlatılar üzerine, detayları bir tarafa bırakıp, genelde bazı şeyler söylemek istiyorum. Bu anlatımım, hem coğrafî bütünsellik, hem de tarihsel süreçler itibariyle kavrayıcılık çerçevesinde GATS ile ilgili yorumlarımı içerecek.

Biz nasıl bir Dünya da yaşıyoruz, bunlar kimlerin eseri diye baktığımızda ya da kamusal hizmet veya kamu yararı nedir diye düşündüğümüzde şunu görüyoruz ki, insan haklarının geçerli olduğu bir dünyada yaşadığımızı zannettiğimiz halde, bu hakların fazla bir geçerliliği söz konusu değil. Diğer taraftan, İnsan Hakları da nereden çıktı diye sorguladığımızda, çok ilginçtir, insan haklarının ilk aşaması olan temel haklar ve siyasal haklar kavramlarının bir sınıfın devrim hareketi sonucunda çıkmış olduğunu anlıyoruz; ortaya çıkan burjuvazi ya da yarı burjuvazi feodalizmi ve kiliseyi devirmişti, fakat henüz mülkiyet hakkını açıkça ortaya koymamıştır. Zira, mülkiyet hakkı ikinci aşamada ortaya çıkar. Yeni yükselen burjuvazi adımını yavaş atıyor, baskıdan çıkıyor ve boyunduruk altına girmeyeceğini ortaya koyup ilân ediyor. Böylece burjuvazi önce iktidarı eline geçiriyor, toplumun kaynaklarını ve paralarını ele geçiriyor, ancak ondan sonra, ikinci aşamada ekonomik haklar, yani mülkiyet hakkı ortaya çıkıyor. Doğal olarak, mülkiyet hakkı üretim araçları üzerindedir; tüketim maddeleri üzerindeki doğal mülkiyet hakkı bizim konumuz değil. Söz konusu ekonomik hakların yanında bir de sosyal haklar ortaya çıkıyor. Sosyal haklar arasında işçi hakları ya da sair sosyal haklar bulunmaktadır. Daha sonra da kültürel haklar beliriyor. En sonraki aşamada ise, çevre hakları da kabul ediliyor. Nihai aşamada ise, barışçı haklar kabul ve ilân ediliyor. Bütün bunlara rağmen, günümüz koşullarında bakıyorsanız, dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan Amerika çeliğini koruyor; muz savaşları yapıyor vs... Yani, bir bakıma kendi koyduğu ekonomik kuralları kendisi çiğniyor. Kural koymak da, kuralı çiğnemek de ekonomik güçle ilgili.

Böyle bir yaklaşımla, GATS'ı bir tarafa bırakıp, GATT, Uruguay Raundu, Dünya Ticaret Örgütü ya da MAI gibi uluslararası sözleşmeler görüntüsündeki belgelere veya belge olma yolundaki gelişmelere baktığımızda, dünyamıza hakim bir gidişi görebilmekteyiz. Bu gidişi benim özel alanım

olan maliye açısından yorumlayacak olursam, önce ulus-devlet içinde, sermayenin siyasal erke, kendi yararı doğrultusunda birtakım işlevler yüklediğini, bu işlevlere paralel olarak, vergiye de paralel işlevler yüklediğini görüyoruz. Kamu kesimi içinde birinci işlev, kamu hizmeti adı verilen ve özel girişimciler tarafından sunulamayan hizmetlerin sunumudur. Buna paralel olarak da vergilere fiskal işlev yükleniyor. Yani, bu bağlamda vergi sisteminin temel işlevi kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli kaynakların sağlanmasıdır. Tarihsel süreç içinde yürüdüğümüzde, devletin ve verginin işlevleri arasında gelir dağılımı işlevi ilâve ediliyor. Wagner'in ünlü "sosyal işlev"i budur. Nihayet, son olarak da devlete ve vergi sistemine ekonomik istikrarsızlıkları düzenleme görevi veriliyor. Bilindiği gibi, buna da "ekonomik işlev" adı veriliyor. Gerek kamu kesimine gerek vergi sistemine izafe edilen bu görevler hiç de rastlantısal değil. Bunlar, o dönemdeki toplumsal yapıları ve bu yapıların kültürel dokularını ve bundan da önemli olarak, gereksinimlerini vs. anlatır bize.

Aynı şekilde, iktisat alanında da çok çeşitli teoriler ortaya çıkıyor ve bunlar sadece ait oldukları dönemleri anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda o dönemlerde ortaya çıkan sorunları da çözmekle yükümlü kınıyorlar. Ancak, tüm bu oluşumların belirli ve objektif kurallar içinde gerçekleştiğini düşünmek fazla geçerli değildir. Bunun en tipik örneğini de 1944 yılında Bretton Woods kasabasında toplanan komisyon sergilemektedir. Bilindiği gibi, bu komisyon Dünya Bankası ile IMF'nin kurulmasına esas teşkil eden komisyondur. Bu komisyonda İngiltere'yi makro-ekonominin kurucusu Lord Keynes, ABD'yi ise hiç de ünlü olmayan White temsil ediyordu. Komisyon White'in fikirleri etrafında şekillendi ve sonuçlandı. Çünkü, White'in arkasında ABD vardı. Bu örnek bize, tarihin her aşamasında olduğu gibi, ekonomi alanında da gücün hakim olduğunu ve hemen tüm kararlarda güç doğrultusunda oluşumlar yaşandığını göstermektedir.

Şimdilerde ise, Keynes'i de reddediyoruz ve Keynes'ten önceki dönemlere geçiyoruz. Öyle bir görüntü var ki, sanki Freud psikolojisinin toplumlara uygulanmasına tanık oluyoruz; toplumlar geçmişlerine, anal ve oral dönemlere dönüyor. Bunun nedenini araştırdığımızda, alttaki fay tabakasını, yani sermayedeki değişimi görüyoruz. Bu, sermaye yapısının ya da bileşiminin emek aleyhine değişimidir. Tabiatıyla reel sosyalizmin krizi ve duvarların yıkılması vs. bu gelişimde rol oynamıştır ama, tüm dönüşümün böylesi bir dış faktörle değil, kapitalizmin iç dinamikleriyle açıklanması gerekmektedir, çünkü oluşumun doğal nedeni ve dinamikleri kapitalizmin bünyesinde gizlidir.

Kapitalizmin iç dinamiklerine ve işleyişine baktığımızda, günümüz koşullarının oluşumunun ve "Yeni Dünya Düzeni" sürecinin başlatılmasının ana nedenini açıklayabiliyoruz. Yeni Dünya Düzeni veya küreselleşme olgusu, salt sermayenin dünyayı sınırsızca gezmesi demek değildir. Zira, çok önceleri de sermaye dünyanın çeşitli yerlerinde yatırım yapıyordu. Örneğin, Unilever şirketi çok uzun yıllardır, küreselleşme kavramı henüz ortaya atılmadan Türkiye'ye gelmiş idi. Aynı şekilde, Shell şirketi de uzun yıllar öncesinde Türkiye'de petrol arama ve pazarlama faaliyetini sürdürmeye başlamıştı. Son yıllarda dünyayı dolaşan finansal sermayenin hacmi de çok büyüdü, ancak bu gelişmeler, geçmişle mukayeseyle nitelik farkı olmayıp, nicelik farkıdır. Salt nicelik farkıyla bu dönüşüm, yani Yeni Dünya Düzeni ya da küreselleşme olgusu açıklanamaz. Netleştirilmeye çalışılan sözkonusu nitelik farkı ise şurada yatmaktadır: Artık tüm kararların tümüyle sermayeye geçmiş olmasıdır. Buna ilâveten, sermaye dokusu içinde oluşan karar süreci de merkez sermayeye geçmiştir. İşte böylesi bir güç yoğunlaşması sonucunda GATT ve GATS gibi anlaşmalar tüm dünyaya yayılıyor ve bu arada bizlere de geliyor.

Birgül Hoca gerçekten çok güzel belirtti; bu tür anlaşmaların müzakere si esnasında maalesef bizler yokuz. Bir basın mensubu -izinizle ismini söylemeyeyim-, bir parti liderine MAI'yi sorduğunda, bu liderin MAI'nin ne olduğu hakkında bir fikri olmadığını gördüğünü söyledi. Bu lider konuyu danışmanına sormuş, o da bilmiyormuş. Zaten bilmemesi gerekiyor ki uluslararası işler kapitalist merkezlerin istediği biçimde yürüyebilsin. Önceleri 100 küsur ülkenin bulunduğu Dünya Ticaret Örgütü içinde tartışılan MAI, burada çok itiraz ve gürültü çıkınca, tartışma 18 OECD ülkesi içine çekildi. Bu gruptaki en yoksul ülke Türkiye'dir.

Şimdi bütün bu tartışmalarda ana noktayı yakalamamız gerekmektedir. O da, sistemin ya da dünya düzeninin nereye gittiği meselesidir. Böyle yaklaştığımızda, MAI müzakerelerine istisna hükümleri koydurabilirsek bile, sonuçta fazla bir değişiklik olmaz. Zira, MAI'de öyle ilginç hükümler var ki, varolan hukuk sistemini tümüyle baskı altına almaktadır. Örneğin, MAI hükümleri çerçevesinde, her üye ülke hukuk sistemini gözden geçirmek ve bu genel hükümlere uymayan maddeleri yürürlükten kaldırmak, ileriki dönemlerde ise MAI felsefesine uygun olmayan yasalar çıkarmamak durumundadır.

Şimdi böyle baktığımızda, peki nedir GATS? Kısa ve öz ifadelerle açıklamak gerekirse, merkezi ya da yerel idare olarak kamu kesiminin yapmak-

la yükümlü olduğu hizmetler sözkonusudur. Bu tür hizmetler teknik nitelikleri itibariyle özel kesim tarafından üretilemezler. Çünkü bunlar pazarlanamaz ve tüketicilere ayrı ayrı satılamaz. O nedenle, bu tür hizmetlerin üretimi için kamu kesimine mutlak zaruret vardır. Bu teori 1950'lerin başlarında Samuelson tarafından açıklanmıştır. Günümüzün maliye öğretisi de bu teori üzerine oturtulmaktadır. TÜSİAD'ın "aslî devlet görevleri" olarak tanımladığı hizmetler de bu tür adalet, savunma vb. gibi hizmetlerdir. Kamu kesimi içinde gerçekleştirilen üretim genellikle hizmet niteliğindedir. Bu hizmetlerin kamu sektöründe görülmeleri, yukarıda kısaca ifade edildiği gibi, hizmetlerin teknik niteliklerinden gelmekle beraber, kamu kesiminin bu alanda bulunmasının bir diğer nedeni de "kamu yararı"dır. Başka bir ifade ile, sözkonusu hizmetler kamu yararı sağladığı gerekçesi ile kamu kesimi bu alanlarda üretim yapmaktadır. Çünkü, bu tür üretimlerin toplum yararı doğrultusunda üretilmeleri ya da üretimlerinin denetlenmeleri gerekmektedir.

Yukarıda kısaca açıklanan klâsik görüş karşısında liberaller daha serbest görüşler ileri sürerek, "kamu yararı" kavramını reddetmektedirler. Onlara göre, tüm hizmetler toplumun ve bireyin yararı doğrultusunda üretilmektedir. Üretim varsa, talep var demektir, talep varsa bireyler ve toplum bu hizmeti istiyor ya da bu hizmetler talep edenlere yarar sağlıyor demektir. Bundan daha ileri görüş ileri sürenlere de "libertan" adı verilmektedir. Libertanlara göre devlete hiç gereksinim yoktur, Güvenlik ve adalet de dahil olarak tüm hizmetler özel ajanlar tarafından üretilebilir. Kısacası, klâsik görüşten liberal görüşe geçerken kamu kesiminin alanı biraz daralmakta, libertan görüşe geçince de kamu kesimi tümü ile reddedilmektedir.

Bu tartışmaların bir başka boyutunu da gelir dağılımı bozukluğu ya da iktisadî dalgalanmaların hafifletilmesine yönelik kamu kesiminin faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu tür faaliyetlerin birincisi devletin ya da kamu kesiminin sosyal faaliyeti, ikincisi ise ekonomik faaliyeti olarak algılanır. Devletin mekanik anlamda asıl görevleri ile sosyal ve ekonomik görevleri arasındaki fark, klâsik öğreتيye göre, asıl görevler çerçevesinde bazı hizmetler teknik nedenler veya zorunluluklarla kamu kesimi içine alınmışken, sosyal veya ekonomik görevler çerçevesinde ise, bazı hizmetler politik nedenlerle kamu kesimi içine alınmıştır. Keynesgil politikalar veya sosyal devlet politikaları aslında piyasadan taleplerini karşılayamayan bireylerin veya grupların taleplerini karşılamaya ve bu arada sermaye lehine de piyasaları genişletmeye yönelik önlemlerdir. Kökü marksizmde olduğu halde Frankfurt okulunu izleyen dönemden itibaren kapitalist sistem içinde uygulamaya koyulan sosyal demokrasi tam bir aldatmacadır. Bu tür sosyal politikalar o

denli aldatmaca ki, emekçinin de bilincini çelmiş olduğundan, sosyal politikalarda geri adım atılınca, emekçiler bunu kazanılmış hakların kaybedilmesi olarak yorumlamaktadırlar.

Asıl devlet görevlerini aşan alanlara devletin yürümesi ve o alanları da kapsamaması, sistemin devamının sağlanması açısından piyasaların boş bıraktığı alanlara uzanması anlamına gelmektedir. Sözkonusu alanları sermayenin boş bırakması, o alanlarda talebin açıklanmasına yarayacak gelirin olmaması gibi nedenler yatmaktadır. Kısacası, devletin asıl görevleri dışındaki alanlar kısmen sosyal amaçla, kısmen de ekonomik amaçla sisteme dahil edilmektedir. Bir bakıma bu alanlar, sistemin işleyişinin bozukluklarının giderilmesine yöneliktir. Devlet bu alanlarda faaliyet gösterirken, doğal olarak, maliyetler de sermaye ve tüm halka yıkılmaktadır. Toplumda, varlıklı kesimle yoksullar arasında, devletin aracılığı ile bir tür "sosyal mukavele" yapılmış demektir.

Görülüyor ki, devletin bazı hizmetleri kamu düzenini sağlamaya yönelik, bazı hizmetleri ise kamu yararını sağlamaya yöneliktir. Kamu düzeninde de kamu yararı sözkonusu olmaktadır, ama orada birinci amaç kamu düzenidir. Meselâ, sokakta balkonlar ne renk olacak, inşaat ruhsatlarında kaç kata izin verecek vs.. Burada amaç, bir tür ahengin ve eşitliğin sağlanması ya da halkın bilmediği bir konuda halkın ve toplumun çıkarını düşündürmektir. Örneğin, deprem konusu ve bina yükseklikleri böyle bir duruma örnek olarak gösterilebilir. İkinci alan ise, kamu düzeni ile ilgili olmaktan çok kamu yararı ile ilgilidir. Kamu yararı konusu gelir dağılımının düzeltilmesinden, halkın sağlığının korunmasına dek bir dizi hizmet ve faaliyet alanlarını kapsar. Bazı denetim faaliyetleri ya da hastane hizmetleri gibi hizmet alanlarında kamu yararı söz konusudur.

Hangi amaçla olursa olsun, bir hizmetin kamu kesiminde üretilmesi, tüm diğer faktörler sabit olarak, topluma daha ucuza mal olur. Çünkü, kamu kesiminde bulunmayan, özel kesimde bulunan bir faktör getirisi vardır. O da kârdır. Kamu kesiminde müteşebbis olmadığından kâr unsuru yoktur. Buna karşın, özel kesimde kâr unsuru vardır. Bundan dolayı, tüm diğer faktörler sabit olarak, bir hizmetin kamu kesiminde üretilmesi, özel kesimde üretilmesi halinden daha pahalıya mal olur. Bu toplumsal bir yük oluşturmaktadır. Kamu kesiminin verimsiz, özel kesimin verimli olduğu tartışmaları da buradan ortaya dökülmektedir. Denmek istenmektedir ki, özel kesim kamu kesimine göre daha verimli olduğu için, kâr payına rağmen, üretim maliyetinde bir yükselme olmaz, hatta düşüş dahî olabilir. Bu düşünce hiç-

bir maddi temele oturmamaktadır. Zira, yaklaşık yarım yüzyıl devlet işletmeleri verimsiz idi ise, bu durum niçin daha önce söylenmedi de, bugün gündeme taşınıyor. Gerçek durum öyle değil. ABD’de Stiglitz, İngiltere’de Millward, Türkiye’de ise Boratav, kamu işletmelerinin veya hizmet alanlarının özel kesimdekilerle aynı verimlilikte çalıştığını iddia etmiş ve kanıtlamışlardır. Üç ülkede de ampirik olarak böyle bir durum saptaması yapılmıştır.

Ulus-devlet olgusunun geçerli olduğu ve kapitalist dünyanın reel sosyalizmle mücadele ettiği dönemde, kamu kesimi çok temel ve asıl görevleri olarak kabul edilen alanla sınırlı kalmayarak, gerek toplumsal düzen, gerek toplumsal yarar adına çok geniş hizmet alanlarına girmiş idi. Hangi gerekçe ile olursa olsun kamu kesiminin sözkonusu alanlara girmesinin özel kesim ve özellikle sermaye açısından iki önemli sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, bazı faaliyet ve kâr alanlarının özel kesime kapatılması, diğeri ise bu tür hizmetlerin görülmesi için gerekli kaynakların yükünün sermaye üzerine yıkılmasıdır. Açıktır ki, her iki sonuç da özel mülkiyet altındaki sermaye açısından olumsuzluk anlamına gelmektedir.

Son yirmi yıldır ortaya çıkmış olan küreselleşme olgusu da GATS konusu açısından ele alınması gereken bir karar alanıdır. Bilindiği gibi, küreselleşme olgusu, tüm ekonomik kararların güçlü sermaye kesiminde olarak, çok uluslu sermayenin tüm ekonomilere, kendi kuralları çerçevesinde yayılıp, oralarda faaliyette bulunması anlamına gelmektedir. Bu yeni anlayışa göre, uluslararası sermaye her ülkede ve her alanda mal ve hizmet üretimi ve sunumuna girebilir. Bu konuda getirilen tek sınırlama, bir hizmetin ticarî nitelikli olmaması ve kamu otoriteleri tarafından arz edilirken rekabetçi ortamın oluşmamasıdır. Bu tanımlamaya göre, sadece idarî ve teknik nitelikli bazı hizmetler kamu alanında kalmış, diğer tüm hizmetlerin üretim ve sunumu özel ve uluslararası sermayeye açılmış olacaktır. Görülüyor ki, GATS ile tartışılması gereken mesele, salt hizmet alanlarının kamu kesiminden özel sermayeye geçmesi meselesinden ibaret olmayıp, bunun yanında yerli ya da ulusal olarak niteleyebileceğimiz sermaye ve kurumlar tarafından görülen hizmetlerin de uluslararası sermayeye açılmasını da kapsamaktadır.

Başka bir ifade ile, GATS ile sözkonusu olan, sadece özel sermaye ile kamu kesiminin karşı karşıya gelmiş olması değil, bununla beraber, uluslararası sermaye ile ulusal diyebileceğimiz sermayenin de karşı karşıya gelmiş olmasıdır. Böyle bir gelişmenin ekonomik ve siyasal sonuçları ise şöy-

le yorumlanabilir: Hizmetin kamu kesiminden özel kesime geçmesi; hizmet üretiminde kâr faktörü devreye girmiş ve diğer koşullar sabit kalmak kaydıyla üretim maliyetini yükseltmiş olur, üretimin yerli diyebileceğimiz sermayeden uluslararası sermayeye geçmesi ile de yaratılan katma değer içindeki kâr payı ulus sınırları içinde kalmayıp, ekonomi dışına çıkar. Doğal olarak, her iki halde de bir yandan kamu kesiminin toplumsal yararı sağlama hem de gelir dağılımı adaletsizliklerini kısmen de olsa giderme işlevleri ortadan kaldırılmış olmaktadır. GATS hükümleri gerçekleştiğinde, çok küçük birkaç istisna dışında, tüm hizmet alanları sadece sermaye çıkarı doğrultusunda ve sermayenin kâr payı da dahil olarak daha yüksek maliyetle üretilip, topluma sunulacaktır.

Bu açıklamalardan açıkça anlaşıldığı gibi GATS merkez kapitalizm sermayesinin sıkışıklığının çözümü yolunda başvurulan çarelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim alanlarında tüm dünyayı kaplayan güçlü sermaye, GATS yoluyla hizmetler alanında da tüm dünyaya yayılıp, gerek kamu kesimini, gerek o yörelerdeki hizmet alanlarını ele geçirmeye yeltenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti dönemi iktisat tarihine kısa bir göz attığımızda da aynı tür gelişme ile karşı karşıya olduğumuzu görmekteyiz. Güçlü merkez sermayesi, kısmen 1930'lerde başlayan devletçilik dönemi dışında kalan tüm dönemlerde ekonomimize hakim olmaya çalıştılar ve oldular da. 1923 İzmir İktisat Kongresi'nden başlayarak ekonomiyi yönlendiren Batı sermayesi, 1950-1958 aralığında dış ticaretimizi libere ettirerek, ekonomiyi 1958 Moratoryumu'na sürükledi. Kaldı ki, 1950'lerin başlarında henüz Osmanlı borçları dahi bitmemişken ve dışarıda satabileceğimiz sadece birkaç kalem tarım ürün dışında sanayi ürünü yok iken, denetimsiz olarak dış ticarete açılmak, merkez kapitalizmin ticarî emperyalist alanına girmek anlamına gelmektedir. 1960'lerde plânlamaya geçilerek Devlet Plânlama Teşkilâtının kurulması ile girilen ithal ikameci ve korumacı dönemde de, güçlü Batı merkezleri ekonomi üzerinde patent hakları ve montaj bağımlılığı yaratarak, yirmi yıllık dönemde ekonomimize ikinci sınıf sanayi oturtmaya yöneldiler ve içerideki işbirlikçiler eliyle bu projede de başarı sağlayan kapitalist merkezler ciddi rantlar elde ettiler. Petrol şokları ve Kıbrıs harekâtının da katkısı ile 1979'a 1 sent'e muhtaç ülke olarak ulaştık. Sonraki gelişmeler ise, oldukça yakın günlerde cereyan ettiği için hepimizin hafızasında canlı olarak durmaktadır. 1980 politikaları çerçevesinde güçlü finansal liberalizm çevresine oturtulan ekonomi, bilindiği gibi, aşırı borç yığarak, günümüzdeki trajik duruma sürüklenmiş bulunmaktadır.

Bu hazin hikâyenin öğretisi şu noktalarda toplanmaktadır: (1) Kapitalizm, tüm dünyada bir bütünsellik içinde oluşmakta ve devinmektedir; (2) bu bütünsellik içinde, farklı dönemlerde farklı araçlarla olmak üzere, merkez çevreden kaynak çekmektedir; (3) sözkonusu kaynak sömürüsünün gerçekleşebilmesi için, bazı dönemlerde çevresel konumlu ekonomilerin siyasileriyle, bazı dönemlerde ise burjuvazî işbirlikçileriyle ilişki kurulmaktadır; (4) merkeze kaynak aktarımı işlevini gören merkez-çevre ilişkisi kurulurken bazı hukuksal ve/veya ekonomik kılıflar bulunmakta ve politikaların halklara yansıtılması ve benimsetilmesi bu yolla gerçekleştirilmektedir; (5) ve maalesef her uygulama çevresel konumlu ekonomiyi daha ciddi sorunlara ittiği için, uygulanan her politika merkezin çevre üzerindeki hakimiyetini pekiştirmektedir. Nitekim, son istikrar programının da, "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"nın da Türkiye'nin değil, merkez ekonomilerin sorunlarını çözmeye yönelik olduğu açıkça görülmektedir. İşte GATS'ın da bu çerçevede ele alınması ve irdelenmesi kaçınılmazdır.

Henüz 18 OECD ülkesi arasında tartışılmakta olan MAI veya uygulanmakta olan GATS gibi uluslararası ticarî veya ekonomik ilişkilerin incelenmesi, bunların merkez kapitalizmin lehine çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır. Böylesi bir işleyiş süreci, doğal olarak, sistem mantığından ve devinim kurallarından kaynaklanmaktadır. Sözkonusu ilişkilerin iki ayrı teorik çerçeve içinde ele alınması anlamlı ve açıklayıcı olur.

Bunlardan birincisi ünlü iktisatçı Samuelson ve izleyicilerine aittir. Bu grubun görüşüne göre, bir üretim faktörü olarak sermayenin yerküreyi dolması, faktör fiyatlarını eşitleyici bir etki yaparak, hem dünya servetinin dağılımında daha eşitçi bir sonucun oluşmasına, hem de dünya servetinin yükseltilmesine neden olur.

Buna karşılık, İsveçli iktisatçı Myrdall tarafından geliştirilmiş olan ikinci teze göre ise, kapitalist sistemin işleyiş dinamikleri gereği, kutuplaşma oluşarak, varlıklı çevreler daha varlıklı, yoksul çevreler ise daha yoksul konuma savrulurlar. Böylece, dünya kutuplaşmaya doğru yol alır. Kapitalizmin işleyişi ve küreselleşmenin sonuçları Samuelson'un tezini değil, maalesef, Myrdall'ın tezini doğrulamış bulunmaktadır. Nitekim, küreselleşme ile ortaya çıkan sonuç daha çok kutuplaşma yönünde olmaktadır.

Şimdi tüm bu ampirik bulgular ve teorik açıklamalar çerçevesinde varılan nokta, GATS'ın da küreselleşme ve onun ekonomik teori temelini oluşturan arz-yanlı iktisat öğretisinin işleyiş kuralları doğrultusunda, sıkışan

merkez sermayenin sorunlarını çözmeye yönelik tüm faaliyet alanlarının özel kesim tarafından kapsanması olgusu ve sürecidir. Hizmet alanlarına el atılması, merkez kapitalizm açısından, hem kaliteli yedek emek ordusunun yedirilmesi, hem de çevresel konumlu ekonomilere yayılmış mal üretimi firmalarının desteklenmesi ve böylece doğal olarak, çevreden merkeze bir aktarım kanalı daha açmak anlamına gelmektedir. Bunun da ötesinde, kamu kesiminin elindeki hizmet ünitelerinin ele geçirilmesi de garantili ve güçlü piyasaları ele geçirmekle eş anlamlıdır.

Ancak, böylesi bir yeniden yapılanmayı gündeme getiren GATS, toplumsal yönü ile "kamu yararı" kavramını yıpratmakta veya ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Çünkü, GATS devletin faaliyetini, sadece potansiyel firmalarla rekabete girilmeyecek ve idarî anlamda tekel konumundaki alanlarla sınırladığından tüm diğer alanlara özel sektöre açılmaktadır. Özel sektöre açılan bu alanlarda ise, ülke sermayesi ile dış kaynaklı sermaye aynı ve benzer haklara sahip olmaktadır. Açık ki, çevresel konumlu bir ekonomiye giden çok uluslu sermaye, kendisine daha yakın olan hizmet sektörünü tercih edecektir. Böylece, çevresel konumlu ekonomilere yerleşen çokuluslu yatırımcı sermaye, sadece merkezden kendi emek gücünü getirmekle kalmayacak, aynı zamanda servis alabileceği hizmet üretim üniteleri için de geniş bir piyasa yaratmış olacaktır.

GATS yolu ile kamu hizmetlerine el atılması ise, hizmet üretim ünitelerine çok değerli ve güçlü piyasa olanağı yaratmış olacaktır. Bu işi vergi toplamadan, temizlik işlerine ya da sağlık hizmetlerine dek uzatmak olasıdır. Tüm bu alanlarda kamu kesimi çok büyük ve oldukça da sağlam bir piyasa oluşturmaktadır. Zira, birçok temel hizmetleri devlet yapmak zorundadır. Bunların malî kaynakları devlet tarafından garanti edilmiştir. Ancak, devlet tarafından görülen hizmetlerin özelleştirilmesinde iki konuda toplum aleyhine sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bir defa, devletin emanet yolu ile gördüğü hizmetleri özel kesime ihale etmesi ile ortaya kâr faktörü çıkmış olacaktır. Kamu kesiminde olmayan, özel kesimde buluna kâr faktörü hizmetin toplam maliyetini yükseltmiş olacağından, şu üç sonuç bir arada ya da ayrı ayrı oluşacaktır: (1) Hizmetin maliyeti yükselerek, vergi yükünü arttıracaktır; (2) toplumsal vergi yükünün ve bütçe hacminin sabit kalması halinde hizmet üretim miktarı kısıllacaktır; (3) hizmetin kalitesi erozyona uğrayacak veya emek faktörü üzerindeki sömürü aşırı derecede artacaktır.

Bu çerçeve dahilinde GATS'ın olası işleyiş koşullarına baktığımızda, kamu kesimi içindeki hizmet alanlarının daraltılması hizmetin sunumunun

özelleştirilmesi ya da hizmetin üretiminin özelleştirilmesi politikalarına göre değişecektir. Hizmetin sunumunun özelleştirilmesi sonucunda, kamu yararı tümü ile gözardı edilmiş olacaktır. Zira, bu durumda hizmet tümü ile ticarileşmiş olacak ve ihtiyacı olanlara değil, satın alma gücü olanlara verilmiş olacaktır. Ama, hizmetin sunum biçimi özelleştirilmeden, üretiminin özelleştirilmesi halinde, bütçe kısıtı altında, hizmetin kamusal niteliği görece korunuyor olabilir ve toplumsal gereksinme gözetiliyor olabilir. Ancak, arz yanlı politikalar çerçevesinde, hizmetin sadece üretiminin değil, sunum yönteminin de özelleştirilmesine gidileceği daha büyük bir olasılık gibi görülmektedir.

Ben konuyu burada keseyim. Galiba süremi de çok aştım. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Tartışmalar

Birgül AYMAN GÜLER- Çok teşekkür ediyoruz. Değerli konuklar, şimdi sorulara geçiyoruz. Çok iyi biliyoruz ki, bu dinleyici kitlesi korsan bildiri vermez. Etkili bir görüş alışverişi yapacağımızdan kuşkumuz olmadığı için yazılı soru alma sistemini hiç düşünmedik bile. Buyurun.

Şirin Gülcen EREN- Korsan bildiri sunmayacağım ama birkaç noktayı açıklamakta yarar görüyorum. Birincisi Türkiye’de hiçbir şeyin tanımı olmadığı gibi anlaşılan kamu hizmetinin de tanımı yok ve olmayan bir şeyin üzerinde müzakere yapmak durumunda şu anda Türkiye. Ama bilinmelidir ki, sadece kamu hizmetleri ile ilgili olan GATS müzakeresi dahilinde Türkiye bazı taahhütler yapmıyor, aynı kapsamda ikili anlaşmalardan doğan kamu hizmetlerine ilişkin ikili yatırımların teşviki anlaşmaları var özellikle. Bugüne kadar 74 ülke ile açılmış ve 45’i yürürlükte olan, bunun dışında AB hizmetlerin serbestleştirilmesi ve kamu alanlarının serbestleştirilmesi anlaşması var.

Bu anlaşmaları yaparken bir taraftan da bakıyorsunuz ki, yabancı sermayenin önündeki tüm engellerin kalkması yönünde bir MTT’ye sahip olan yabancılardan çalışmalarını izinleri hakkında bir kanun tasarısı geçiyor meclisten ve bu çok ciddi olarak da destek görüyor. Öyle bir madde içeriyor ki -mesela 8/h maddesi var- istediğimiz kadar biz şu anda GATS müzakeresi yapalım, Avrupa Birliği’ndeki belli müzakereleri yapalım, o 8/h maddesi her türlü engeli aşıyor yabancı sermaye için ve önündeki herhangi bir izin, herhangi bir engel zaten ikili anlaşmalarla kaldırılmış durumda; idari ve

teknik Türkiye Cumhuriyeti'nin hiçbir zorluk çıkarmayacağı taahhüt edilmiş durumda, şimdi siz dönüyorsunuz ondan sonra sektörlerde GATS'ta nasıl düzenlenir, nasıl kısıtlar uygulamam, hangi sektörün tanımını ne olacak diye tartışıyorsunuz.

Galiba netleştirmemiz gereken konu şu, biz kamudan ne anlıyoruz, sonra kamu hizmetinden ne anlıyoruz. Görüyoruz ki Türkiye'de AB mevzuatı uyum çalışmaları içerisinde mülkiyetin tanımı yok, haritanın tanımı yok, hizmetin tanımı yok, başka yere bakıyorsunuz, GATS'a bakıyorsunuz. Ancak şu yanlış yapıyoruz ki, şimdi kamu bir idaredir, ikincisi de bir piyasa dır yani halktır ve siz ona mal ve hizmet sunarsınız ya da o alır, yani bu iki ayırım vardır. Şimdi GATS'ın tehlikeli olan noktası, sizin mal olarak tanımladığınız bazı şeyleri, ulusal düzenlemelerinizle hizmet haline getirmesidir. Yani siz enerji hizmetini Ticaret Kanununuza tabi tutup mal olarak tanımlarsınız ama, herhangi bir ülkenin taahhüdü, onu hizmet haline getirir. Ya da bir bitki tohumunuzun Türkiye dışına çıkardığınızda Ramsalt ve Rem Sözleşmelerinde koruma altına alırsınız ama bu GATS'ın herhangi bir ülke teklifi dahilinde bir anda hizmet sunumuna döner; bu bir noktası... İkinci bir noktası da galiba Onur Bey'in söylediği o "piyasa" dediğimiz alan tanımını içerisinde GATS. Kamusal alan, toplumsal mal ve hizmet alanı dışında, özel sektörün toplumsal mal ve hizmet sunması yönünden küçük küçük başlar göstermesi ve bunu sektörlerle yapmasını öngörür. Yani Figen hanımlarla bu hafta içerisinde görüştüğümüz "kamu hizmeti nedir" tartışması çerçevesinde, şunu söylediler; GATS, kamu hizmetini devletin tamamlayıcısı olarak sunulmasını öngörüyor. Ama o zaman devlet orada duruyor, onun dışında özel sektör de bir taraftan tamamlayıcısı gibi o piyasa mekanizması içinde, kamuya alabileceği ve onun kendisine verebileceği hizmet veriyor.

GATS kapsamında açıklanması gereken bir başka nokta da, özellikle İzzettin hocamızın söylediği şeyler çerçevesinde çok haklı bir nokta. Zaten ülke tekliflerine baktığınız zaman bunu doğrudan görüyorsunuz. Bir defa GATS'ın 144 üyesi görünüyor, bunların belli bölümleri, belli sektörlerde teklifler sunuyor ve bu tekliflerin mahiyetine baktığınızda hangi sektörlerde güçlülerse, onun pazara açılması yönünden teklif olarak tartışmaya açıyorlar.

İkinci nokta da, Türkiye'nin de şu an içinde zaten piyasasında varlar belli ulusal düzenlemelere tabiler ya da değiller, ama bir şekilde teknolojiyi de getiriyorlar, eski ve çevre kirletici teknolojiyi getiriyorlar ki, mesela ta-

ahhüt listelerinde bunu da görüyorsunuz AB'nin öngördüğü çevre hizmetleriyle ilgili hizmetlere baktığınız zaman çevre kirletici hizmetlerin getirilmesini öngörüyor. Neden bizim Türkiye'nin ihtiyacı olan bir hizmeti tanımlamıyorlar, ya da onun getirilmesini öngörmüyorlar. Biz, işte müzakerelere bu çerçevelerde bakıyoruz. Onu yapmaya çalışıyoruz. Ama şu anda daha çok Hazine'den dış kredi anlamında onay alabileceği anahtar teslim projeyi, anahtar teslim projeleri ile genel bütçeden yapılan ihalelerin yani mal sunumlarının, kamu alımlarının çerçevesinde dönen bir taahhüt çemberi var.

Başka bir konuya atlamak zorundayım, çünkü birkaç bilgi daha vermem lazım. Hakkı yenmesin ilk defa aynı dili konuştuğumuz bir kurum var karşımızda Hazine... Tabi bu genel müdürlüğün değil, konuşmacılar sözlerinde de belirttiler, ama her bürokrat aynı kurum içinde aynı şekilde düşünmüyor. Bizim şu an için Türkiye için özellikle kamu hizmetleri ve mesleki hizmetlerin tartışılması anlamında aynı dili konuştuğumuz bir birimi var orda, ve bizim görüşlerimizi de dikkate alıyor: Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü...

Ama ben aynı şeyi Hazine'nin Yabancı Sermayeler Genel Müdürlüğü için maalesef söyleyemiyorum. Bu kapsamda Hazinesinin görevi sadece bize bilgi aktarmak tamam, tercüme ya da hızlı bilgi aktarıldığı tartışılır, ama GATS'ın mantalitesine baktığınız zaman zaten devlet kurumlarının, sektörden sorumlu olan kişilerin, yani kurumların orada müzakere yapması söz konusudur. Ama Türkiye için şu eksiktir: Türkiye'nin bir müzakere grubu olması lazım, nasıl AB mevzuatı uyum çalışmaları yapıyorsa, GATS'ın ne olduğuna ilişkin, GATS'ın etkilerinin ne olacağı, GATS nasıl müzakere edileceği, bunlarla ilgili bir biriminin olması lazım ve müzakereci yetiştirilmesi lazım. Öyle herhangi bir birkaç kamu kuruluşuyla, birkaç uzmanın gidip de takip edeceği bir süreç zaten değil. Türkiye'nin bu konuda politikalarının belirlenmesi lazım. Türkiye Cumhuriyeti'nin -hiçbir şeyde olmadığı gibi- ekonomik sosyal işler komisyonu yoktur ki bu politikalarını belirlesin.

Onur KARAHANOGULLARI- Müzakerelere girsek kazanabilir miyiz sizce?

Şirin Gülcen EREN- Valla bu bilinci yaymaya çalışıyoruz. En azından,

Onur KARAHANOGULLARI- Ne kazanılabilir örneğin, karşılaştırmalı maliyetlerin üstünlüğü çerçevesinde... Türkiye'nin üstün olacağı alan kararlaştırılıp, karşılaştırmalı maliyeti ne olabilir ne kazanabiliriz.

Şirin Gülcen EREN- En azından denizcilik sektörü ile ilgili olarak, "kabotaj dışında açılır" dendiği anda zaten sektörümüz bitiyor.

Onur KARAHANOGULLARI- Biz Türkiye'nin girişimcileri olarak, ben de bir girişimci olayım. Ne kazanabiliriz? Çünkü pazarlık sizde, gideceksiniz bir yerde yapacaksınız. Bir de şunu ekleyeyim soruma, kimin aleyhine kazanabiliriz. Çünkü birisi kazandığı zaman birisi kaybeder...

Şirin Gülcen EREN- Onur bey zaten sıkıntımız şu noktada biz maalesef 2000 yılından beri aynı anda sürecin ne olduğunu öğrenmeye, GATS'ın ne olduğunu öğrenmeye ve müzakere yapmaya çalışıyoruz. En büyük sıkıntımız orada, siz de takdir edersiniz ki hepimizde aynı sıkıntı var, ama bir şeyi de sahiplenmemiz lazım, ama şunu da açıklamak lazım. Ne kadar karşı ülke bize "pazar koşulum budur, sizin vatandaşınız geldiği zaman bu kısıtlarda çalışır" dese de o genel kurallardır gene bir kişi o ülkenin maalesef AB'nde de aynı kurallar geçerlidir. Ulusal mevzuatlarına tabidir. Ulusal mevzuattan ne kast ediyorum, vize, diplomaların denkliği, daha doğrusu mesleki yeterlik konuları, başka lisans prosedürleri... Siz zaten onları aşış da giremiyorsunuz ki pazara ya da ekibinizi götürüyorsunuz.

Mesela müteahhitlik hizmetlerinde ekibinizi götürmeniz söz konusu değil. Ama idari personelinizi yatırımcı iseniz götürabiliyorsunuz. Bu engellerin tanımlanması için bile bu çalışmaların yapılması lazım. Yani ben ne ile karşı karşıyayım? Hazinesinin de bizim de yapmaya çalıştığımız bu. Ama çok daha büyük bir ekiple ve çok daha bilinçle ciddi politikalar çerçevesinde yapılması lazım. Bir kurum şöyle düşünürken aynı kurumun başka bir birimi böyle düşünmemeli ya da bütün politikalarımız hep beraber aynı şekilde belirlenmeli.

Çok kısa olarak size şeyi söylemek istiyorum. Şimdi bu özellikle Tezcan Bey'in söylediği geçici üyelik yönetmeliği çerçevesinde iki nokta daha çok önemlidir, "sorumlulukların paylaşımı vardır" dendi, bu "mesleki denetim"dir zaten AB mevzuatı da bunu gerektirir, ancak geçici üyelik yönetmeliğinin bir başka getirisi de yalnızca o işe münhasır olmak şartıyla Türkiye'de çalışmasını öngörür. Ama maalesef bir taraftan siz TMMOB olarak ya da Bayındırlık Bakanlığı olarak bu işleyişi düzenlemeye çalışırken, bir taraftan da başka kurumlar farklı bilinçlerle bunların tamamını sürecin dışında bırakacak uygulamalar da yapmaktadır.

Ahmet TÜRKDEMİR- Benim bir Onur Bey'e, bir de İzzettin beye sorum olacak. Onur bey konuşmasını bitirirken, uluslararası küreselleşme

karşılı hareketlerin bu işe müdahil olmada etkisi olacağını, ulusal mücadelelerin burada yerinin olmadığından bahsetti. Ulusal güçlerin dayanışmasının, uluslararası mücadelede katkısının olmadığını mı düşünüyorsunuz? Sizde olan sorum buydu.

İzzettin Beye olan sorum da, sermayenin nitelik değişiminden bahsettiniz, bu nitelik değişimi sonucunda sermaye halen daha sizce üretim aracına bağımlı mıdır; yoksa üretim araçlarından bağımsızlaşmış mıdır?

Gökhan GÜNAYDIN- Ben ilk konuşan arkadaşın sözüne çok kısa bir katkı yapmak istiyorum. Çok kısaca yani Hazine Müsteşarlığının bir biriminin olumluluğundan, bir biriminin olumsuzluğundan bahsetmek acaba mümkün olabilir mi? Yani burjuvazi siyasetten bağımsız mıdır ve dilediğince kararlar alabilir mi? Şunu söylemeye çalışıyorum: Hazine Müsteşarlığı bir hükümetin Hazine Müsteşarlığıdır. Hükümetin o andaki görüşünü yansıtır. Hazine Müsteşarlığının görüşlerinin değişmesi için hükümet politikalarının değişmesi gerekir ve muhtemelen de hükümetin kendisinin değişmesi gerekir. Dolayısıyla bürokratin tavrının değişmesi, müzakere grubunun 5 kişi yerine 50 kişiden oluşması ülke pozisyonlarını bu tip toplantılarda asla değiştirmez. GATS karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, devleti ne düşünüyor ise oradaki müzakere grubu da gider onu savunur veya onu savunamaz; ama tavır değişikliği olmaz. Bunu açıklamayı görev olarak bildim onu söylüyorum; belki Hazine'den gelen arkadaşımız bu konuda kendi görüşlerini de belirtebilir.

Bunun dışında iki net sorum var. Bunlardan birincisi bu rekabet hukuku, kamu hizmeti, kamu tekeli ve GATS hizmetler anlaşması birbiri ile çok iç içe geçmiş konular ve bugünlerde TMMOB üzerinde rekabet kurulu tarafından bir soruşturma yürütülüyor. Özetle; "TMMOB bir tekelle piyasaya olumsuz etki yapmaktadır". Kamu hizmeti gördüğü bir tarafa bırakılarak bu bir teşebbüs birliğidir şeklinde yorumlanıyor ve TMMOB ve bağlı odalardan ilgili yönetmeliklerini değiştirmeleri isteniyor. Ve hatta değiştirmezlerse yöneticileri üzerine kişisel yaptırımlar uygulanacağından bahsediliyor. Şimdi GATS ve hizmetlerde bu nereye oturuyor. Bayındırlık Bakanlığında gelen arkadaşımız bu soruyu yanıtlarsa sevinirim. Bayındırlık Bakanlığı mesela bu soruşturma üzerinde ne düşünüyor TMMOB'nin yanında mı yer alacak, yoksa Rekabet Kurulu'nun yanında mı yer alacak? Bunu netleştirmek istiyorum.

Bir ikincisi de yabancı mühendis, mimarların ve şehir plancılarının Tür-

kiye'de çalışması... Bununla ilgili gerçekten bir yönetmelik var; TMMOB tarafından hazırlanan bir de çalışma izni komisyonları kuruldu. Bu çalışma izni komisyonlarının etkin çalıştığından, konuyu yeterince incelediğinden emin misiniz? TMMOB, odalar bu konuda üzerlerine düşenleri yapıyorlar mı? Bir de, asıl vurgulanması gereken şu GATS anlaşması tüm ülkelerin mühendis ve mimarlarına serbestçe bir başka ülkede çalışma hakkı verirken, "hak"kı ben tırnak içinde kullanıyorum; bir Türk mühendisin vize bile alamaması acaba uluslararası anlaşmalarda, uluslararası anlaşmaların müzakerelerinde Türk tarafı tarafından "anlaşma dışı bir engeldir" diye dile getiriliyor mu? Teşekkür ediyorum.

Selim KAPLAN- İzzettin hocama bir sorum olacak. Hocam hem siz, hem de Birgül hocam aslında biraz karamsar bir tablo çiziyorsunuz. Yani bizim gibi ülkelerin üretmeyen, teknoloji üretmeyen ve sermayenin şekli değişmiş sermaye bu ülkede değilse, yani karar vericiler arasında değilseniz, bu uluslararası süreçlerde söz hakkınız yoksa, size gelen bu şeyleri imzalamak ya da kabul etmek durumundasınız ya da reddetmek durumundasınız. Ama biliyorlar, sermayenin bu denli iç içe geçmiş olduğu dünyada bu süreçler dışında kalmak da yani ülkeler demesek buraya coğrafyalara çok olumlu sonuçlar getirmeyeceği toplumda yaygın bir kanaat. Bu durumda bizim gibi ülkeler ne yapacaklar yani çözüm yok.

İkincisi Dr. Hocama soracağım dedi ki "umutluyum çünkü küreselleşme karşıtı hareketler başlangıcında" ... Tabii sanıyorum, bu küreselleşme karşıtı hareketlerin de ideolojik bir birlikteliği yok gibi görünüyor. Yani daha çok anarşi düzeyinde yürüyor işler bir ideolojik temeli yok gibi, bu konuda ne diyeceksiniz?

İpek ÖZKAN- Sorumu Figen hanıma yöneltmek istiyorum. Ben sağlık sektörü ile ilgili bir soru sormak istiyorum. Sağlık sektöründe özelleştirme benim bildiğim kadarıyla üç şekilde oluyor. Birincisi mülkiyet devri, yani kamunun mülkiyetindeki bazı kuruluşların özel sektöre devredilmesi, ikincisi özel hastanelerin, kliniklerin kurulması, üçüncüsü de İzzettin hocamızın da belirttiği gibi bu ihale yönteminin yapılması, yani hastanelerin bazı temizlik, yemek ya da hizmet sunumu gibi faaliyetlerin özel sektöre verilmesi, özel şirketlere gördürülmesi, GATS'ta acaba sağlık sektörü ile ilgili özelleştirme kavramı da kullanılmıyorsa özelleştirme yapılmayacağı söyleniyorsa bu üç yöntemden hangisi izlenecek acaba teşekkür ederim?

Deniz SAYIN- Sorum çok kısa GATS anlaşmasından ayrılmanın müey-

yidesi nedir? Tek bir taahhütten vazgeçmek olarak düşünmeyelim, tümünü biz istemiyoruz dediğimizde anlaşmada öngörülen müeyyide nedir?

Bir de İzzettin hocama soruyorum bunun siyasi sosyal müeyyidesi ne olabilir?

Bülent ÇOR- Benim sorum Onur Bey'e. Özelleştirmeyi kamu hizmeti alanında piyasa kurallarına göre işlemesi olarak tanımladınız. Böyle bir tanım verdiniz. Bu liberalleşme ile karışan bir tanım değil mi? Ya da liberalleşmeyi nasıl tanımlıyorsunuz eğer özelleştirmeyi böyle tanımlıyorsanız?

Birgül Ayman GÜLER- Sanıyorum bu kadar, başka soru yok. Aynı sıra ile gidelim isterseniz.

Onur KARAHANOGULLARI- Bu ulusalcılık sorusu çok gündemde olan ve Türkiye'yi siyasal hatları belirleyen bir soru tabii ki bekliyordum. Benim saptamam şu; Türkiye'deki siyasal hat maalesef ulusalcılık temelinden açıldı. Bu hatta -televizyon kanalları üzerinden bir gözlem yapıyorum- bir tarikat kanalı olan Mesaj TV, TRT, Kanal 7, -Samanyolu'nu söylemiyoruz TGRT'yi de söylemiyoruz- Bu üç kanal aynı hatta ulusalcılık temelinde yer alıyor çok ilginç. Diğer hatta NTV, CNN ve diğerleri. İlginç hat böyle açıldı.

NTV'nin bayraktarlığını yaptığı ("yeni muhafazakarlık" diyeyim, ben neo-liberalizm demeyeyim, çünkü neo-liberalizm yeni sağın bir unsuru, diğer bir unsuru da muhafazakarlık) NTV'nin bayraktarlığını yaptığı bu şey toplumda baskın ideoloji, buna karşı da ilginçtir laik kesim, millici ve islamcı kesim aynı hat üzerinde durabiliyorlar.

Nedenlerini tartışmıyorum; benim kanım şu açılacak hat milli ile uluslararası ya da yabancı arasında değil; açılacak hat özel ile kamusal arasında, nedeni de çok basit. Bankaya yatırdığınız paranın nerede olduğunu bilemezsiniz, hepinizin parası var bankada -maaş, şudur budur- ama nerede olduğunu bilemezsiniz. Bu kadar seyyal bir haldedir ve milli olmanın hiçbir tanımlayıcı özelliği yoktur, artık kalmamıştır. Milliliği sadece şöyle anlayabiliriz; uluslararası bir mücadele yürütülecektir, bu mücadelenin yerel ölçeği olarak anlayabiliriz. Ancak bu anlamıyla anlamlı ve işlevli olabilir. Mutlaka ve mutlaka uluslararası bir mücadele açılması gerekir ve bunun bizler için olan ölçeği de bizim milli sınırlarımızdır. Onun dışında milliliğin bir anlamı yoktur, şöyle bir anlamı vardır dedim ya "GATS pazarlıkçı bir yapıdır, pazarlık yapılması gerekir", pazarlık yaparsanız kapitalistler kazanır.

Pazarlıkta şunlar istenir uluslararası kapitalizmle birleşmiş büyük burjuvazi, pazarlık yapsın devletimiz, pazarlık yapsın emekçimiz, çalışanlarımız, bu entegre olmuş burjuvazi kozmopolitleşmiş uluslararası hale gelirken çok ilginçtir devlet ve emek millileşiyor ve hatta milliyetçileşiyor. Hiçbir anlamı yok bence bunun onun için hattı kamu ile özel arasında çiziyorum ikisi çok farklı...

Kamu zaten "piyasa dışı" demektir; "piyasa dışı" ile "piyasa" arasında çizmek gerekiyor bunu; eski terimlerle ifade etmek istemiyorum, eski terimlerle ifade edeceksek sosyalizmle diğerleri arasında çizmek gerekiyor - ama o tarihleri yaşamadım ben, öyle hayallerim yok- kapitalist olanla kapitalist olmayan arasında çizmek gerekiyor; doğru hat ulusalcılık hattı değil maalesef. Üzgünüm, ama değil...

Umutluyum, -arkadaşın sorusu- umutluyum, küreselleşme karşıtı hareket nedeniyle umutlu değilim, umudum şu hiç hayal edemeyeceğimiz derecede uluslararası alanda yeni sağ paradigma çatırıyor, yeni sağ söylem, ideolojik hegemonya çatırıyor ve temel noktalarından gidiyor hem de bu, temel ideologları dönüşler yapmaya başladılar. Küreselleşme karşıtı başlatılan hareket bu çatırtıyı yaratan hareketlerden birisi... Sağlıklı mı, değil mi bilmiyorum. Bizim klasik solumuz hâlâ "bunlar küçük burjuva hareketidir birtakım öğrenciler anarşistler filan patırtı çıkarıyor" diyorlar ama, bu küreselleşme karşıtı hareketi Avrupa'da esasen başlatanlar ve destek verenler sendikalardır. Hiç de öyle "küçük burjuva hareketi" değildir, belki patırtıyı çıkarırlar onlardır, ciddi bir işçi hareketi şeklinde de yoluna devam ediyor. Ama umutlu olmamın nedeni yeni sağ paradigmanın, ideolojik hegemonyanın çatırıyor olması ve bunu göreceğiz. Türkiye'de duymuyoruz bu çatırdamayı, çünkü çok yüksek volümlü başka bağırınlar var.

Özelleştirmeyele liberalleştirmenin karışması... Evet belki öyle... Ama tanımını şu; bir piyasa evrenine şu beyazın içine bir yuvarlak çizmişim, bu alana kamu hizmetleri alanı demiştim bundan bir ısırık dışarı atarsınız, birkaç parçasını dışarı atarsınız bu özelleştirme olmaz, İzzettin hocamın da ayrınıtıyla söylediği gibi piyasaya terk olur. Özelleştirme ise kamu hizmetleri alanına hizmeti görenler olarak özel kişilerin girmesi demektir, imtiyaz yöntemi diyoruz, İzzettin hoca ihale yöntemi dedi ama doğrusu imtiyaz yöntemidir; hukukçuların kullandıkları tanımla... Buraya "hizmeti gören" olarak girmesi ile piyasanın işleyiş ilkelerinin girmesi, hem şahıs olarak girmesi hem de işleyiş ilkeleri olarak girmesi ve hatta işleyiş ideolojisi de giriyor.

Kamu yöneticilerinden örnek vermiştim, kamu yöneticileri –ki, bu onların toplantısı madem söyleyeyim- kendilerinden utanır hale geldiler. Hakikaten kendilerinden utanıyorlar, böyle acar kapitalistlerin acar yöneticileri karşısında süklüm püklümler... Piyasanın ve özel teşebbüsün faziletine candan inanmışlar, kendileri de kendi kurumlarında acar bir yönetici olmak istiyorlar, ama cumhuriyetin kurduğu, cumhuriyetçi eşitlik ilkesi ve cumhuriyetçi kamu hizmetleri anlayışı yok, bitmiş, sıfırlanmış durumda... Hiç de gurur duymuyorlar kendilerinden... Eskiden ortaokul öğrencileri bile devlet okuttuğu için şapka takarlardı, üniformaları olurmuş, toplumda büyük saygı görürlermiş; onlar da kendilerini toplumu aydınlatacak insanlar olarak görürlermiş; kaldı ki orta okul öğrencileri, lise öğrencileri kamu yöneticileri falan çok önemli insanlarmış, şimdi değil... Yani, "asalak" diyorlar onlara; onlar da evet "biz asalağız hakikaten" diyorlar; böyle bir durum... Böyle giriyor bu liberalizm kamu hizmetlerinin içine. bu durumlar sözkonusu, bir tuhaf hal hakikaten; farsı yaşıyoruz, fars gerçeklik oluyor. Teşekkür ederim.

Feridun DUYGULUER- Rekabet Kurulu'nun TMMOB üzerinde açmış olduğu soruşturma... Birincisi, öyle bir soruşturmadan benim haberim yok; ikincisi Bayındırlık Bakanlığı olarak bizim zaten TMMOB'u hukuki olarak denetleme yetkimiz var ek madde gereği ama böyle bir denetimi bugüne kadar hiç yapmadık. Onu da özellikle bilginize sunarım. Üçüncü olarak da kamu görevlisi olarak şunu söylemek istiyorum denetim, kelimesinden, denetim olayından kaçmamak lazım. Ama denetimin de ne amaçla yapıldığını da bilerek bu işi konuşmak lazım. Çünkü güdümlü ceza üreten denetimler de var, eğitici, yaratıcı, yeni yollar açan denetim de var, yani bu denetimin konusu, ama sadece denetim başlığı altında soruyorsanız bundan kaçmamak lazım, hangi amaçla açıldığını bilmiyorum ama, biraz anlıyorum ne demek istediğinizi... Birinci sorunuzun cevabını vereyim, böyle bir denetimden haberim yok diyeyim.

Tezcan ABAY- Rekabet Kurulu, İzmir Ticaret Odası ve İzmir'de serbest çalışan bir şehir plancısının başvurusu üzerine, önce Şehir Plancıları Odasını ve ardından üst birlik olarak da TMMOB'yi soruşturma sürecine aldı. Sözkonusu şikayetin konusu 24 Haziran 1981 gün ve 17410 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "TMMOB Asgari Ücret ve Çizim Standartları Tespit Komisyonu ve Kontrol Bürolarının Kurulmasına İlişkin Yönetmelik" ile Şehir Plancıları Odası'nın Asgari Ücret Yönetmeliği. Bu yönetmelikler, belli bir proje için gerekli teknoloji düzeyi ve kaliteyi yakalamak için uygu-

lamanız gereken bir alt limit belirler. Rekabet Kurulu'nun iddiası bu yönetmeliklerin Rekabetin Korunması Hakkındaki 4045 sayılı Yasa'nın 4. maddesine aykırı olduğu yönünde.

Kısaca şunu söylüyor: "sizin asgari ücret yönetmelikleriniz fiyatın piyasada arz ve talep dengesi içerisinde oluşmasını engelliyor; dolayısıyla siz bu yönetmeliklerinizi kaldıracaksınız ve bir de bundan dolayı ceza ödeyeceksiniz". Rekabet Kurumu bütünüyle kendi belirlediği yöntemler ve kriterler çerçevesinde bir soruşturma süreci yürütmüş, daha sonra üyelerinin çok büyük bir çoğunluğu ücretli mühendis ve mimarlar olan TMMOB ve Odaların sanayi ve ticaret odaları benzeri bir "teşebbüs birliği" olduğuna; dolayısıyla sözkonusu asgari ücret yönetmeliklerinin iptal edilmesi gerektiğine ve 1.308.624.588 TL'si 1996-1998 dönemi Yönetim Kurulu üyelerine olmak üzere toplam 8.578.761.228 TL para cezası verilmesine karar vermiştir.

Kısaca konu Sayın Feridun Duyguluer'in sözünü ettiği denetlemeyle ilgili bir mesele değil. Rekabet Kurulu'nun çok basit iki iddiası var. Birincisi: "TMMOB bir teşebbüs birliğidir". Biz "Hayır değildir, bizim üyelik esasımız sermaye değil, mesleki niteliktir" diyoruz ama Rekabet Kurulu bunu dikkate almıyor. Çünkü neyi dikkate alıp almayacağına da kendisi karar veriyor. Temel sorun burada: Rekabet Kurulu, yasa gereği hem düzenleyici, hem denetleyici, hem de yargılayıcı bir organ olarak kurulmuş. Bu durumda, aslında Anayasal bir kuruluş da olmayan Rekabet Kurulu "siz fiyatın piyasada arz ve talep dengesi içerisinde oluşmasını engelliyorsunuz" dediğinde, Anayasal bir kuruluş olan TMMOB'nin hiçbir argümanını önemsemiyor. Bir de, sanki şimdiye kadar, dünyanın herhangi bir yerinde ya da herhangi bir tarihinde piyasada arz ve talep dengesi içerisinde oluşan fiyat varmış gibi...

Biraz da Rekabet Kurulu'nun kararındaki mizahı öne çıkarmak için şöyle bir örnek verilebilir: Siz dolmuşa biniyorsunuz, dolmuş ne kadar? 500 bin lira. Peki bunu kim belirliyor, Hazret-i Arz ve Talep mi? Hayır. Bildiğimiz Dolmuşçular Odası. Rekabet Kurulu'nun tezi ne? Bu durum Hazret-i Arz ve Talebi incitiyor, öyleyse tek tek birer teşebbüs olarak dolmuşçular ve bir tüketici olarak bizler tek tek gidip soracağız; "sen kaçta götürüyorsun, sen kaçta götürüyorsun?" Ne onlar tek bir fiyat söyleme serbestisine sahip, hepsi de kendi verimli çalışmalarını yani verimlilik düzeylerine göre farklı fiyat söyleme serbestliği içerisinde olacaklar her seferinde gideceksiniz, bazen 3 kuruşa, bazen 5 kuruşa dolmuşa bineceksiniz. Biz mühendislik

mimarlık hizmetlerinin doğaları gereği kamu hizmeti olması gereği nedeniyle asgari ücret yönetmelikleri çıkarıyoruz.

Gökhan Bey'in bir sorusuna gelince, bu konuda odaların tek tek yaptıkları değerlendirmelerin ne çerçevede olduğu konusunda bilgi sahibi değilim. Gerçekten ama şunu en azından öngörebilirim. Siz belli alanları liberalize etmişsiniz. Yani pazara giriş, milli muamele konusunda ve tek koşul olarak da ilgili odaya geçici üyelik kaydı demişsiniz. Ülke olarak. Şimdi odaların karşısına geçici üyelik başvuruları geliyor, yani yatırım izni falan gelmiyor. Bir yabancı mühendis size üye olmak için başvuruda bunuyor, dolayısıyla sizin orada katı davranabilmeniz belirli limitleri var. TMMOB yabancı işçi düşmanlığı da yapmayacaktır elbette. TMMOB'un işlevinin abartılması ile ona yüklenerek bu sorunu aşamayız. Dolayısıyla farklı farklı odalarda farklı farklı uygulamalar olabilir, onu bilemiyorum.

Bana sorulmamış ama bir soru hakkında ben de bir iki yorum yapabilir miyim diye düşünüyorum. Bu mukayeseli üstünlük meselesi konusunda. Ne kazanabiliriz, ne olabilir bu mukayeseli üstünlük? Yoğun pazarlıklar sonucunda Türk sermayesinin oradan beklentisi gidip başka bir ülkede yatırım yapmak değil kanımca. Emperyalist sermayenin Türkiye'de yapacağı doğrudan sermaye yatırımları ile kendi geleneksel sermaye eksikliği sorunlarını çözmek. Türkiye sermayesinin bu uluslararası entegrasyonu kavrayış biçiminin örneğin hangi uluslararası telekom firması gelirse yanına Türkiye'deki hangi grupla birlikte, hangi alanı piyasalaştırabilir, ekseninde olduğunu düşünüyorum.

Feridun DUYGULUER- İkili anlaşmalarla by-pass ediliyor zaten, Optemits Ceyar Petrol Graft Now Alman Mühendislerinin hiçbir izni olmadan çalışmasının nedeni hükümetler arası anlaşmanın Türkiye'de şöyle bir hüküm içermesi: "Türkiye Cumhuriyeti'nin mevzuatında çeliştiği bütün hükümlerde bu anlaşma geçerlidir." Yani bütün mevzuatı by-pass edebilen ikili anlaşmalar yapıyor, tabii kritik bir madde ama siz söylediniz diye, ben söylemedim.

Figen ŞENGÜNLÜ- İlk konuşmacılar arasında siz değindiniz, "GATS'tan yeteri kadar insanların haberi yok" diye. Önce bir onu açıklayayım. Hazine Müsteşarlığında GATS'la ilişkili olarak, ben dahil 6 kişi ile çalışıyoruz. Tabii ki buna sığınmak istemiyoruz, mesai saatimiz yok, hafta sonları çalışabiliyoruz, dediğim gibi Cenevre misyonumuzun göndermesini

beklemeden internetten belgeleri alıyoruz, çünkü onlar gönderene kadar üç gün kazanacağız. Örneğin Bayındırlığa yazacağız, Çevre Bakanlığına yazacağız..

2000 yılı başında GATS müzakereleri başlarken bir GATS bilgilendirme semineri yaptık, herkesi davet ettik, kitaplar bastırdık, onları dağıttık. Artı olarak, 8. BYKP'nda hizmet ticaretinin kapsama alındığı, Hizmet Ticareti Çalışma Grubu'nun çalışmalarını yürüttük. Çalışma Grubu'nun başkanı benim eski Daire Başkanımı, raportörlerinden biri de bendim. Kalkınma Planı çalışmaları çerçevesinde Çalışma Grubu'nun raporu yayınlandı. DPT'nin sayfasından hâlâ bulunabiliyor. Yine artı olarak Hazine Müsteşarlığı'nın internet sayfasında bulunan GATS bölümünü yenileyeceğiz, güncelleştireceğiz. Hazine'nin internet sayfasında bulunan GATS bölümü, çok yakın zamanda çok daha dolu bir bölüm olacak onun dışında, bir e-mail adresimiz var, inanın o e-mail adresi bir buçuk, iki yıldır var ve şimdiye kadar GATS'la ilgili hiçbir soru sorulmadı. Daha bu sabah iç borçlanma ile ilgili bir e-posta gönderildi. Daha önce birileri "nasıl çalışma izni alınır Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğümüzden" diye soruyordu. Yani GATS sayfasına girip de okuyup da bugüne kadar GATS'la ilgili bir tane bile soru soran olmadı. Bunu belirtmek istedim.

Onur Bey, her ne kadar Gülcen hanıma sordu "ne kazanabiliriz bu hizmet müzakerelerinden, hangi sektörlerde kazançlı çıkabiliriz". Bunun için uğraşyoruz, şöyle ki, şimdi tam müzakerelerin talep etme dönemindeyiz. Yani, bizim özel sektör kuruluşlarımız tarafından, diğer üye ülke taahhüt listeleri incelenecek ve diğer üye ülkelerde bizim ilgimizi çeken veya zorluklarla karşılaştığımız hizmet sektörleri varsa, bunlar üye ülkelerin taahhüt listeleri kapsamında talep edilecek.

Onur KARAHANOGULLARI- Sorunun devamı var kimin aleyhine de kazanabiliriz. Bu bir oyunsa, sıfır toplamlı bir oyunsa, birileri de kaybedecek sizin kazanırken, küresel dünyadayız!

Figen ŞENGÜNLÜ- Biz bir şey kaybetmeden de müzakereden çıkabiliriz. Ama şu taahhüt listesiyle çıkabiliriz. Ama kimse sizin "şu sektörünüzü açın" diye boynunuzu sıkıyor.

Onur KARAHANOGULLARI- Efendim yalnızca bizim açımızdan bakmıyorum ben. Örneğin bizim müteahhitlerimiz Rusya'da iş alacaklar, biz kazanacağız tamam oradan dediğim gibi Cavit Çağlar hapisten çıktı ilk

işi Bulgaristan'a ya da Romanya'ya göndermek onun fabrikalarını o oradan kazanacak, Türkiye'ye transfer edecek parasını -iyi niyetli düşünelim- peki, Bulgar halkı mı kaybedecek acaba?

Figen ŞENGÜNLÜ- O zaman Bulgaristan'ın taahhüt listesini ona göre düzenlemesi mevzuatını ona göre düzenlemesi gerekmektedir. Mesela şöyle bir örnek vereyim, benim bir x hizmet sektörüm var, bunun bir mevzuatı var, bu mevzuatta deniyor ki; "Türkler bu hizmeti şöyle şöyle kurallarla yapar, yabancılar da böyle böyle kurallarla yapar, hatta yabancılar Türklerden ayrı olarak şunu da yapamaz" böyle bir mevzuatımız var. Bunu aldınız siz taahhüt listesine yerleştirdiniz. Daha önce anlattığımız formatta, kolonlara böldünüz, mode'ları yazdınız ve bunu herkese duyurdunuz 144 ülkeye, dediniz ki "benim hizmet sektörüm böyle böyle, gelen yabancı bu işi şu kurallarla yapabilir ve taahhüt ettiğiniz noktada ben bunu daha kısıtlı hale getirmeyeceğim."

Biraz önce sağlık hizmetlerinden buna örnek verdik. Yabancı yatırımcı hastane kurarken Sağlık Bakanlığından izin alması gerekiyor, artı olarak bir de "başbakandan izin alması gerekir" diyemeyiz. Bizim mevzuatımız kapsamındaki bu durumu 144 ülkeye yaymakta ne gibi bir zarar var, ben de onu anlayamıyorum.

İzzettin ÖNDER- Çok basit. İngiltere'deki hastane sistemi çöker ve bize hasta gönderirler. Bizim hastanemiz kazanır, ama bir bütün olarak İngiliz yöneticileri bu sistemi denetler. İngiliz sağlık sistemi zayıfladığı için oradan yaygın bir sağlık hizmeti alamazlar, sadece belirli bir gelir düzeyinin üzerinde olanlar dünyanın ileri gelen hastanelerine dağıtılır. Bu arada GATS kapsamında serbest olduğu için bize de gelirler, belki burada hastane dahi kurarlar. Bu bir hizmettir ve ondan da para kazanmak isteyebilirler.

Figen ŞENGÜNLÜ- Ama "Sağlık Bakanlığı izin verir" diyorsunuz, "hepsine izin verir" demiyorsunuz. Sağlık Bakanlığının bazı kriterleri var, onlara uymayanlara izin vermeyebilirsiniz. O sizin hakkınız, zaten mevzuatınızda belirlenenleri uygulamak sizin hakkınız, onu oraya yazmışsınız.

Gökhan GÜNAYDIN- Hiç geri adım atmayacaksak GATS'ı, yani böyle bir anlaşmayı niye imzalıyoruz? Bunun rasyonelitesi nedir? Yani mevcut statükoyu 144 tane ülkeye tanıtmak dışında -özür diliyorum böldüm- bir fonksiyonu yok ise, bu anlaşmanın, kendisi anlamsızlaşmıyor mu sizce.

Figen ŞENGÜNLÜ- Hayır şöyle düşünün peki 144 ülkenin hizmet sektörlerinde nasıl gidip üretim yapabileceğimizi bir anda görme olanağımız

var. Ve biliyorsunuz ki bu hükümler, bu kısıtlamalar yarın değişmeyecek, öbür gün değişmeyecek, öngörerek önünüzü o piyasaya girebileceksiniz. Amacı bu.

Gökhan Bey, Gülcen Hanım'a bir soru yöneltti, GATS'tan Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü sorumlu, Gülcen Hanımlarla çok koordineli bir şekilde çalışıyoruz, çünkü sadece bu müzakereler için değil bizim biraz önce bahsettiğim VI: 4 kapsamında disiplinlerin oluşturulması konuları ile de ilgili olarak çalışıyoruz. Herhalde kendilerinin Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğümüz ile bazı sorunları var o yönden biraz duygusal konuştular. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğümüz de en iyi birimlerimizden biri, Müsteşarlığımızın diğer birimleri gibi.

Gökhan Bey sordu herhalde; vize konusu... Vize uygulamaları şu anda GATS'ın hükümleri dışında bulunmaktadır. Yeni müzakerelerde doğal olarak sadece biz değil tüm gelişme yolundaki ülkeler, özellikle Latin ülkeleri -sürekli toplantılarda onları dinleriz ve yararlı fikirler çıkar Latin ülkelerinden-, onlar da aynen şikayetçiler vize uygulamaları konusundan. Biraz önce bahsettim GATS'ın altıncı maddesi 4. paragrafı kapsamında disiplinler oluşturulması çalışmaları devam etmektedir. Yabancı hizmet pazarınıza girerken, ona gerektiğinden fazla kısıtlama uygulamayacaksınız. Vize uygulamalarını da bu kapsama koymaya çalışıyorlar. Umuyoruz hizmet sunucusunun vize işlemlerinin çok uzun sürmesi, vize işlemlerinin yabancı hizmet üreticisinin o hizmeti üretmesine engel olması gibi hususların, GATS platformunda tartışmaya açılmasına neden olabilir. Şu aşamada üye ülkelerin vize uygulamaları GATS'ın kapsamı dışında bulunmaktadır.

Bir konu daha vardı; İpek Hanım GATS'ta "sağlık sektöründe özelleştirme kavramı kullanılmıyor ise, hangi yöntem kullanılacak" diye sormuş. Şu anki taahhüt listemizde dağıtım ve enerji hizmetlerinde taahhütlerimiz bulunmamaktadır. Dağıtım sektöründe belirli bir mevzuatımız bulunmamaktadır. Mevzuatımız olmadan taahhüt listemize dahil edecek halimiz yok herhalde. Ama aynı şekilde sağlık sektöründe de bizim taahhütlerimiz var; -biraz önce Ekrem bey de slaytta göstermişti- bizim sağlık hizmetlerine ilişkin mevzuatımızda belirtilenler şu anda taahhüt listemizde yazılmış durumda: "Sağlık Bakanlığı izni", "yabancı personel çalışamaz" "tamamen kapalı". Özelleştirme ile ilgili hangi kavram kullanılacak o GATS'ı ilgilendiren bir husus değil. Sektör özelleştirme kapsamına alındığında hangi yöntemin kullanılacağına hükümet karar verecektir.

Bir de son olarak, "GATS anlaşmasından ayrılmanın müeyyidesi nedir" sorusu yöneltilmiş. Neden ayrılalım? 144 üye ülkesi var şu anda Dünya Ticaret Örgütü'nün. Dünyada kaç ülke var, 206'mı -tam bilmiyorum sayısını- 144 üyesi var. Örneğin, Suudi Arabistan ve Rusya uğraşiyor DTÖ'ye üye olabilmek için. Çin üye oldu en son. GATS kapsamındaki tüm taahhütlerinizi ödemeler dengenizdeki zorluklardan dolayı belirli bir süreyle askıya alma hakkınız var. "Belirli bir süre" derken 6 ay falan değil, 10 yıla kadar çikabilir. Hatta tek bir sektörünüzdeki taahhütlerinizi belirli bir süre için askıya alma hakkını da oluşturmaya çalışıyorlar. Taahhüt listenizde bulunan yabancı hizmet üreticilerine açık bir hizmet sektörünüzün ithal hizmetten zarar görmesi durumunda, o sektörü belirli bir süre için kapatma hakkınız olacak. Özellikle Uzakdoğu ülkeleri bu konuyu takip etmektedirler. Bu konudaki çalışmalar "GATS Kuralları Çalışma Grubu"nda yapılıyor. Ama, tamamen GATS'tan çıkmak konusuna ilişkin olarak, bir madde hatırlamıyorum. Öyle bir madde GATS'ın kapsamında yok ama DTÖ'de belki waiver talebine ilişkin hükümler var, o kapsamda olabilir. DTÖ'yü kuran anlaşmanın kapsamında olabilir. Diğer üye ülkelerin tazminat talep etme hakkı var. Tabii ki, "tazminat" derken para falan değil. Mesela eğer etkilenen bir üye ülke var ise, sizin sektörünüzü kapamanızdan, o üye ülke sizden başka bir alanda açılım talep edebilir. Sizin belirli bir sektörü kapamanızdan etkilenen bir üye ülkenin zararını kapalı olan başka bir sektörünüzü açarak tazmin etme hükmü var.

Bir dinleyici - Acil önlem kararları ne oluyor?

Figen ŞENGÜNLÜ- GATS'ın 10. maddesinden mi bahsediyorsunuz? O konu henüz sonuçlanmadı. Çalışmaları devam ediyor. Belirli bir süre gerekiyor.

İzzettin ÖNDER- Bana birkaç soru geldi, ama, ben diğer konuşmacılara hiç müdahale etmediğim için, Sayın Başkan'dan bir-iki dakika fazla rica edeceğim.

Sayın Ahmet Türkdemir'in sorusuyla başlayayım. Soru, "sermayenin nitelik değiştirmesi" ile ilgili. Sermaye ile ilgili bu soru, İngiltere'nin ünlü Cambridge Okulu'nun sorusudur; "sermaye nedir" sorusudur bu. Nedir sermaye, diye baktığımızda, bunun bir "birikim" olduğunu görürüz. Geçmiş dönemlerde "emek" faktörü "doğa" ile birleşmiş ve bugün "sermaye" diye isimlendirdiğimiz "makine, bina vs."yi üretmiştir. Şu halde, "sermaye, ölü emeğin birikmiş hali"dir. Bu birikim karşımıza bazen makine olarak, bazen teknoloji olarak, bazen de başka biçimde çıkar.

Bugün Batı'nın yaptığı, "sermaye"nin "bilgi ve teknoloji" boyutunu kendinde tutup, bunun üretimdeki aşamasını bizim gibi çevresel ekonomilere atmaya yönelmektir. Merkez kapitalist güçler çevresel ekonomilere sermayenin "üretim" boyutunu ve aşamasını atarken, bunun "yoğun teknoloji" boyutunu vermiyor. Böylece Batı, hem kendine kaynak akışını garanti etmiş, hem de çevresel ekonomiyi denetlemiş olmaktadır.

Sermayenin teknoloji boyutu yoğunlaştıkça, bazıları sermayenin lehine, bazıları aleyhine olarak, ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bir defa, "teknoloji yoğun" bir sermaye ünitesine ilâve yatırım yapmak, oldukça büyük boyutta birikimi gerektirir. Buna karşın "sermaye yoğun" teknoloji kullanmak, az sayıda emek kullanmak anlamına gelir ki, bu durum birikim hızını düşürür. Nihayet, "teknoloji yoğun" üretim koşulları altında yapılan üretimde büyük bir "piyasa" gereksinimi de ortaya çıkar. Zaten küreselleşme de, teknoloji boyutu aşırı derecede yoğunlaşan sermayenin sıkışıklığını gidermeye yönelik bir ekonomik operasyondur.

Küreselleşme çerçevesinde, üreticiler hem ürün piyasalarını, hem de faktör piyasalarını genişletebilmek için tüm yerküre üzerine yayılıyorlar. Böyle bir bütünsellik içinde düşünmeye başladığımızda, GATS'ı da ya da diğer uluslararası ekonomik ve politik sözleşmeleri de çok rahatlıkla anlayabiliyoruz. O zaman da MAI ya da GATS gibi uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin kimin çıkarı doğrultusunda oluşturulduklarını daha net görebiliyoruz.

Sermayenin içindeki birikim dozunun yüksek olması ve bunun sonucu olarak da teknoloji boyutunun yoğun oluşu, açıktır ki, emeğin verimliliği üzerinde olumlu bir etki yaparak, emek getirisini mutlak olarak yükseltebilir. Ancak, yapılmış ampirik çalışmalar şunu göstermektedir ki, yoğun teknoloji içeren sermaye ile birleşen emek, diğer alanlardaki emeğe oranla daha yüksek ücret almakla birlikte, bu alanda yaratılan katma değer çok büyük bölümü kâr olarak emek dışına, yani kâr alanına gitmektedir. Bu durum, "emeğin mutlak iyileştirilmesi yanında, göreceli yoksullaşması" olarak bilinir. Türkiye ekonomisi için böyle bir çalışma, Ahmet Tonak tarafından yapılmış ve "Küreselleşme" başlığı altında İmge Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Bu durumda böylesi yüksek mutlak ücret alan bir emekçi kendisini emekçi olarak da görmemektedir. Doğal olarak, kapitalist ortamda çalışan emekçinin net bir bilince sahip olmaması, bu alanı çökertmeye çalışan sermaye açısından çok önemli bir kozdur. Tabiatıyla, dış yatırımları da, teknoloji boyutu çok gelişmiş de olsa, bu açıdan değerlendirmekte bü-

yük yarar bulunmaktadır. Kapitalizmin işleyiş dinamiği budur, yoksa, merkez ekonomilerin çevresel konumlu ekonomilere hainlik yapmak gibi bir amacı yoktur. Mesele bir düşmanlık meselesi değil, bir sistemin işleyiş mekanizmasının doğal sonucudur.

Kapitalizm böylesi yıkıcı sonuçlar oluştururken, ara sıra telâfi edici sistemleri geliştirmekten de geri durmamaktadır. Örneğin, İkinci Paylaşım Savaşı'nı izleyen dönemde uygulanan Keynesgil sosyal refah politikaları, kapitalizmin böyle bir manevrası olarak görülebilir. Kapitalizmin bugün içinde bulunduğu krizi benzer politikalarla aşması, geçmiş dönemdeki kadar kolay olmaz. Çünkü o dönemde savaş bitmiş, ekonomiler çökmüş ve ekonomileri iyileştirme politikalarına toplumların büyük gereksinimi var idi. Bugün ondan farklı bir dünyadayız. Buna rağmen, merkez kapitalizm, borç silme ya da ek yardımlarla gelişmekte olan ekonomiler üzerinde benzer etkiler yapmaya çalışabilir.

Bu ilişkiyi, -İpek Hanım bana sormamış olmakla beraber- İngiltere'den gelen hastalar konusunu ele alarak biraz açabiliriz. İngiltere'den hasta geliyor olması hem prestij açısından hem de döviz girdisi açısından hoş ve olumlu görülebilir. Ancak, olayı biraz yakından ve derinden irdelediğimizde, işleyişin tam bir kapitalist mantığa dayandığını, bu nedenle de ilk anda düşündüğümüz kazançların pek öyle gerçekleşemeyeceğini görebiliriz. Bunu yapabilmek için, önce sağlık hizmetini tanımlamamız gerekmektedir. Sağlık hizmeti bir ara hizmettir, burada devreye giren sağlık personeli de bir ara girdidir. Sağlık personeli, sağlık hizmetinde kullanılan araç ve gereçlerin temel bileşenidir. Tanı aşamasında bu böyle olduğu gibi, sağaltım aşamasında da, teknolojiye dayanma açısından benzer durum söz konusudur. İlaçların giderek büyüyen bölümü üretim teknolojisi ve bileşenler açısından dışa bağımlı hale gelmektedir. Bu durumda şu çok net gözükmekte ki, pahalı sağlık gereçleri ile ucuz sağlık personelinin birleştirilmesi, sağlık araç gereçlerine olan talebi yükseltir, çünkü tanı ve tedavi maliyetleri gerilemiş olur. Maliyet gerilemesi karşısında talep artacağından, daha çok sağlık araç ve gereçleri kullanılacak ve daha çok hasta daha çok ilaç kullanmaya başlayacaktır. Türk doktorlarının istihdamı, Türkiye'de sağlık araç gereçlerinin kullanımını artırırken, aynı olay İngiltere'de de genel olarak sağlık hizmetlerine olan talebi azaltarak, hizmetin aşırı pahalılaşmasının önü kesilmiş olacaktır. Kısacası, bu olayda, emeğin (yani, burada doktorun) piyasa değişim değeri ile kullanım değeri arasında birincisi aleyhine fark açılmakta ve bu fark üretimde kullanılan sermaye alanına kaymaktadır.

Bilgi çağı olgusu, kavramı kadar açık ve net değildir. Merkez kapitalizm yoğun bilgi çağını yaşamaktadır. Ancak, bilgi ve teknoloji merkez kapitalistlerin birbiri ile mücadele aracı olduğundan, ortaya saçılmazlar. Bilgisayar kullanmak bilgi çağına hakim olmak anlamına gelmez, sadece bilgi çağının tüketicisi olmak anlamını ifade eder. Bilgi çağının içine girebilmek için, bilgi karayollarında hareket edebilmek ve o yolların sadece kullanıcısı değil, üreticisi olabilmeyi gerektirmektedir.

Çevre-merkez arasında bilgi ve teknoloji açılarından neden böylesi bir ilişki ortaya çıkıyor, diye sorguladığımızda, yine ekonomik güç ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Batı ekonomileri kendi ulus devlet statülerini oluştururken, yarattıkları katma değeri ülkede bırakma politikası gütmüşlerdir. Hatta, işin ideolojik boyutunu da ihmal etmeyerek, vatan sevgisi kavramı ile sermayedarların tüm birikimlerinin o bölgede kalmasını sağlamaya çalışmışlardır. Doğal olarak teknoloji çok önemlidir. Dünya teknoloji düzeyine ulaşılmadan, fazla yol almak olası gözükmemektedir. Ancak, hem teknoloji çok pahalıdır, hem de teknoloji ile birleşecek insan kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Başka bir ifade ile, Türkiye teknolojiye girecek ise, maddî ve beşeri sermaye birikimine ağırlık vermek zorundadır. Oysa, böyle bir yoğun maddî birikim olmadığı gibi, beşerî sermaye dokusu da fazla elverişli değildir. Bu durum bizi günlük politikalara itmekte ve geleceği ipotek altına almaktadır. Bu konudaki en tipik örnek Başbakan'ın son ABD ziyareti esnasında "borç yerine ticaret" ilkesinin anlamlı gözükmesi yanlıştır. Bu ilke, bizi ABD ile ticarete sokarken ikinci sınıf sanayi alanlarına itebileceği için tehlikelidir. Oysa, eğer borç alsak ve güçlülerin çıkarlarını dayatmadığı bir ortamda, bu paraları teknoloji yoğun yatırım alanlarına tahsis edebilssek, borcumuzu da ödeyebiliriz, teknoloji alanında da bir hamle yapmış olabiliriz.

Son istikrar paketine de baktığımızda, orada da yine Türkiye'nin günlük sorunlarına çare aranmıyor ve uzun vadede Türkiye'yi merkez kapitalizme entegre etme yolları açılmaya çalışılmaktadır. Bu süreç sigara üretiminde dahî kendisini hissettirmektedir. Bu kadarlık teknoloji bile Türk ekonomisinin gelişmiş uluslararası firmaların hegemonik baskısına girmesine neden olmaktadır. Türkiye'de çok büyük olarak gördüğümüz yerli firmalar, dev uluslararası firmaların taşeronluğunu yapmaktadırlar.

Teknoloji konusu plânlama ile de halledilemedi. Çünkü, ekonomik kaynaklara ulusal açıdan hakim olamayan toplumlar plânlama felsefesine de

sahip olamazlar, kaldı ki bu durumda ulusal kaynakları istedikleri gibi de kullanamazlar, çünkü kaynaklara az sayıdaki burjuvazi hakimdir. Bu güçsüzlük uluslararası düzeyde ekonomik güçsüzlük sonucunda ortaya çıkarken, aynı zamanda uluslararası kararlarla da pekiştirilmektedir. MAI, MIGA, GATS gibi anlaşmaların anlamı ve işlevleri budur. GATS'tan çıkılırsa ne olur konusu soruldu. Ben bunu net olarak bilemiyorum, ama MAI hükümleri çerçevesinde şunu söyleyebilirim ki, bir defa 5 yıl boyunca MAI'den çıkmak yasak, 5 yıl sonra çıkıldığında da MAI hükümlerinin 15 yıl boyunca yürürlükte kalması hükme bağlanmaya çalışılmaktadır. Muhtemelen, benzer hükümler GATS'ta da geçerlidir. Zaten, Eurogold onun için gitmemektedir. Zira, anlaşmalara girdiğimizde, bu tür firmalar ekonomik faaliyetlerinin önlenmiş ya da engellenmiş olması nedeniyle uluslararası tahkime gidebilecek ve oradan tazminat hükmü çıkarttırabilecektir. Sonra da bu borç hepimizin üzerine vergi yükü olarak binecektir.

Tüm dünya bu tür meselelerle GATS karşıtı ya da MAI karşıtı olarak mücadele veriyor. Ancak, bu mücadelelerin sonuçları hakkında bir yargıda bulunmak için henüz vakit çok erken. Porto Alegre toplantısı bu konuda belki bir yol açabilir, ama onun sonucunu öngörmek de şimdiden fazla olması değil.

Bir ufak nokta da şu. Galiba ben imtiyaz, ihale ve emanet sistemlerinin işleyişlerini tam olarak anlatamadım. Onu düzeltmem gerekiyor. Bir hizmetin görülmesinin "üretim biçimi" ve "finansman biçimi" birbirinden ayrıdır. Hizmetin kamusal ya da özel olması, üretim biçimi ile değil, finansman biçimi ile belirlenir. Finansmanı kamusal olan, yani "hizmetin bedelsiz sunulması" ve "vergi ile finanse edilmesi" halinde hizmet "kamu" alanındadır. Bunun üretimi özel kesimde yapılıyor olabilir. Oysa, hizmet "kamu" kesiminde üretilmiş olsa da, sunumu "fiyat"la yapılıyorsa bu hizmet "özel hizmet"tir. Bu noktalarda emanet ve ihale sistemi farklıdır, ama emanet sisteminden ihale sistemime geçiş, hizmet üretiminde özelleştirmedi. Oysa hizmetin topluma bedava değil de, fiyat karşılığı sunulması, hizmetin özelleştirmesi ya da ticarileştirilmesi anlamına gelir. Devletin küçük veya büyük olduğu konuları, yani kamu kesiminin hacmi meselesi üretim sistemi ile değil, hizmetlerin sunum sistemi ile belirlenir. Teşekkür ederim.

Birgül AYMAN GÜLER- Zamanın iyice sonuna geldik. GATS üzerine konuştuk; çok önemli bir konu üzerinde konuştuk. Bu anlaşmanın hükümlerinin çeşitli ikili anlaşmalarla falanca-filanca alanlarda zaten yürürlüğe girmiş olması; bu nedenle GATS'ın aslında çok da önemli bir yeni durum

olmadığı yönündeki görüş, bu anlaşmayı önemsiz hale getirecek sav olarak görülemez. Bu görüş, GATS hükümlerinin tek başına değil, başka uluslararası anlaşmalar, başka ikili anlaşmalar, çeşitli proje kredisi anlaşmaları vb. araçlar üzerinden de yürütüldüğü yönünde bir uyarı olarak kabul edilmelidir. GATS, küresel liberalizasyonun hizmetler alanını topluca düzenleyen şemsiyedir; GATT ile küresel liberalizasyonun mal ticareti; TRIM üzerinden küresel sermayenin yatırımcılık hakları büyük şemsiyeler altına alınmaktadır. GATS, küreselleşme sisteminin parçası olarak algılanmalı ve değerlendirilmelidir.

İkinci olarak, bugün dile gelmeyen bir noktayı belirtmekte yarar vardır: Hazine web sayfasında değişti mi, değişmedi mi bilmiyorum, çok yakın zamanda bakmadım; ancak burada ilgili Genel Müdür'ün bir sunuş yazısı vardır. Genel Müdür imzalı bu yazıda, GATS'ın "iş adamları", "hür teşebbüs için" büyük bir fırsat olduğu, "dünyayla hür teşebbüsümüzü buluşturduğumuz bir kanal olduğu, hür teşebbüsümüzün GATS fırsatlarının farkına varabilmesi için ellerinden geleni yapacakları" yazılıyordu. Eğer o sunuş yazısı hâlâ duruyorsa, Figen hanım kanalıyla Hazine Müsteşarlığından onu değiştirmesini talep ediyorum. Çünkü bu sunuşun bakış açısı sorunludur. GATS, yalnızca hür teşebbüsün çıkarlarıyla değil, doğrudan doğruya halkın çıkarlarıyla ve ulusal zenginlik sorunuyla ilgili bir anlaşmadır. Bu bakış açısı düzeltilmelidir; düzeltilmediği sürece, GATS hükümlerinin kamusal, halka ait ve ulusal seçmeler ile doğrudan ilgisi görülemeyecek; GATS sürecinde Türkiye'nin çıkarı doğru formüle edilemeyecektir.

Üçüncü olarak, Tezcan Bey'in söylediği gibi, " taraflar arasında eşitlik" yokken bunları eşit varsayarak rekabete zorlamak zayıf olanın ezilmesi ile sonuçlanır. GATS, 146 ülkeyi "eşitmiş gibi" görüyor; gelişmekte olan ülkelerin esirgenmesi hükümleri çok zayıf ve etkisiz kalıyor, mal-hizmet-yatırım ticaretinin serbestleştirilmesi, bunlara sahip olan gelişmiş ülkelere yarıyor. Gelişmiş ülkeler 8 sektörde tam liberalizasyon isterken, azgelişmiş ülkelerin "turizm" alanından başka sektör bulmakta zorlanmaları bu durumu yeterince somut biçimde gösteriyor.

GATS sorununa ilişkin kamu hizmetleri tartışmasını bu panelle açtık, umarım başka toplantılarda konu daha da derinleştirilir. Aksi halde büyük risk, "eşitmişiz" gibi yaparak tam liberalizasyon, hizmetler sektöründe kendi ülkemizde taşaronlaştırma riski taşımaktadır. Bu riskin gerçek olup olmadığını araştırırım en azından.

Öte taraftan her ne kadar şu klasik anlamda artık özelleştirmeyi yalnızca söylemese de, ticarileştirmeyi söylediği çok açık görünüyor. GATS anlaşmasının kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, ticarileştirilmesi ya da genel anlamıyla küresel liberalizasyon denen yapı kamu gücünün iktidar alanını daraltıyor; daraltıyor mu bu demokrasi sorunudur. Bunu da başka panellerde, başka toplantılarda tartışmaya açma ihtiyacımız var. Ben tüm konuklarımıza içtenlikle teşekkür ediyorum. Son derece etkileyiciydi, birbirimizin pek çok eksik tarafımızı tamamladık. KAYUD'la beraber olduğunuz için teşekkür ediyorum.